

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ

**SİNEMA FİLMLERİNDEKİ MUHASEBECİ
KARAKTERLERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ:
HOLLYWOOD FİLMLERİ İNCELEMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeyda YILDIRIM

Enstitü Anabilim Dalı : İşletme

Enstitü Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sema AKPINAR

EYLÜL - 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ

SİNEMA FİLMLERİNDEKİ MUHASEBECİ
KARAKTERLERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ:
HOLLYWOOD FİLMLERİ İNCELEMESİ

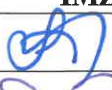
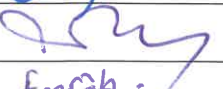

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeyda YILDIRIM

Enstitü Anabilim Dalı: İşletme

Enstitü Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman

“Bu tez 10/09/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Sena AKPINAR	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Cübban Baral	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Emrah ÖZSOY	Basarılı	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Şeyda YILDIRIM
Öğrenci Numarası	:	1560Y04042
Enstitü Anabilim Dalı	:	İşletme
Enstitü Bilim Dalı	:	Muhasebe ve Finansman
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Sinema Filmlerindeki Muhasebeci Karakterlerin Kişilik Özellikleri: Hollywood Filmleri İncelemesi
Benzerlik Oranı	:	%5

İŞLETME ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

10.09/2019

İmza

Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

10.09/2019
İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Dr. Öğr. Üyesi Sema AKPINAR

Tarih: 10.09/2019

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans eğitimim boyunca değerli bilgilerini benimle paylaştığı, gelişimim için beni olumlu yönlendirdiği, desteklerini esirgemediği için sayın danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sema AKPINAR'a teşekkürü bir borç bilirim. Bu süreçte hep yanımda olan, her türlü konuda desteklerini esirgemeyen sayın Doç. Dr. Nevran KARACA'ya ve Arş. Gör. Bilge ÖNAL'a sonsuz teşekkür ederim. Bugünlere gelmemi sağlayan, her zaman arkamda olan annem Hayriye ALANKAYA'ya ve babam Talip ALANKAYA'ya şükranlarımı sunarım. Tezimin yazım sürecinde manevi desteğini hep hissettiğim eşim sevgili Yiğit YILDIRIM'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KİŞİLİK KAVRAMININ TANIMI VE KİŞİLİK MODELLERİ	5
1.1.Kişiliğin Tanımı.....	5
1.2.Kişiliğin Özellikleri	6
1.3.Kişiliği Etkileyen Faktörler	6
1.3.1.Kalıtım	7
1.3.2.Çevresel Faktörler	7
1.3.3.Diğer Faktörler	9
1.4.Kişilik Kuramları	9
1.4.1.Sigmund Freud'un Kişilik Kuramı	9
1.4.2.Alfred Adler'in Kişilik Kuramı.....	10
1.4.3.Carl Gustav Jung'un Kişilik Kuramı	10
1.4.4.Erik Erikson'un Kişilik Kuramı	10
1.4.5.Karen Horney'in Kişilik kuramı	11
1.5.KİŞİLİK MODELLERİ.....	11
1.5.1.Beş Faktör Kişilik Modeli.....	11
1.5.2. A Tipi ve B Tipi Kişilik	12
1.6. Kişilik Bozuklukları	15
1.7. Kişiliğin Karanlık Yönü	21

BÖLÜM 2: SİNEMA VE TOPLUM	23
2.1. Sinemanın Tanımı ve Tarihi	23
2.2. Sinemanın Kültürel ve Toplumsal Etkisi.....	29
BÖLÜM 3: FİLMLEİN İNCELENMESİ	45
3.1.Accountant (Hesaplaşma), 2016.....	45
3.2.The Untouchables (Dokunulmazlar), 1987	46
3.3.Midnight Run (Geceyarısı Avı), 1988	47
3.4.The Producers (Yapımcılar), 1967	48
3.5. The Shawshank Redemption (Eseratin Bedeli), 1994	50
3.6. Schindler’s List (Shindler’in Listesi), 1993	51
3.7. Ghostbusters (Hayalet Avcıları), 1984	52
3.8.Dead Man (Ölü Adam), 1995	54
3.9. D.O.A.....	55
3.10. Moonstruck (Ay Çarpması), 1987	56
3.11.FARGO.....	57
3.12.A Simple Plan (Basit Bir Plan).....	59
3.13.Shallow Grave (Mezarını Derin Kaz).....	60
3.14.HITCH (Aşk Doktoru).....	62
SONUÇ	64
KAYNAKÇA	67
ÖZGEÇMİŞ	75

KISALTMALAR

- APB** : Amerikan Psikiyatri Birliği
BFKÖ : Beş Faktör Kişilik Özellikleri
DSM : Zihinsel Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı

Tezin Başlığı: Sinema Filmlerindeki Muhasebeci Karakterlerin Kişilik Özellikleri
- Hollywood Filmlerinin İncelenmesi

Tezin Yazarı: Şeyda YILDIRIM

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sema AKPINAR

Kabul Tarihi: 10.09.2019

Sayfa Sayısı: v (ön kısım) + 75 (tez)

Anabilimdalı: İşletme

Bilimdalı: Muhasebe ve Finansman

Muhasebe mesleğinin insanlık tarihi kadar eski olduğu ve tarihin her döneminde çeşitli isimler altında muhasebecilere büyük görevler düştüğü bilinmektedir. İşletmelerin paydaşlarına hizmet sunan bu meslek grubundan beklentiler yaptıkları işin önemi sebebiyle oldukça yüksektir. Bununla birlikte düzenli, pratik, zamanı iyi yöneten, ikna kabiliyeti yüksek, uyumlu ve gelişime açık kişilerin muhasebecilik mesleğinde başarılı olacağı konusunda bir ortak kabul de bulunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı sinema filmlerinde yer alan muhasebeci karakterlerin, senaristlerin gözünde nasıl kişilik özelliklerine sahip olduklarının belirlenmesidir. Bu bağlamda Hollywood sinemasına ait, başrol oyuncularından birinin muhasebeci bir karakteri canlandığı 14 film görsel analiz yardımıyla incelenmiştir. Çalışmada materyal olarak sinema filmlerinin kullanılmasının sebebi, sinemanın toplumla önemli etkileşimlere sahip bir araç olmasıdır.

Söz konusu filmlerdeki 14 muhasebeci karakterin kişilikleri; kişilik modelleri (beş faktör kişilik ve A tipi ve B tipi kişilik modeli), kişiliğin karanlık yönü (narsisizm, Makyavelizm ve psikopati) ve kişilik bozuklukları kapsamında ele alınmıştır.

Yapılan incelemeler sonucunda filmlerde yer alan muhasebeci karakterlerin çoğunlukla B Tipi kişilik modeline yakın: sessiz, sakin, sorumluluk sahibi ve uyumluluk eğilimi yüksek kişiler olduğu belirlenmiştir. Bu durum toplumsal hayatı resmeden filmlerde yer alan karakterlerin, senaristler vasıtasıyla hem kişilik bakımından hem de icra ettikleri meslek bakımından toplum tarafından nasıl algılandıklarının önemli bir göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: Kişilik, Kişilik Özellikleri, Muhasebeci, Sinema Filmleri

Title of the Thesis: Personality Characteristics of Accountant Characters in Motion Picture Films - Investigation of Hollywood Films

Author: Şeyda YILDIRIM

Supervisor: Assist. Prof. Sema AKPINAR

Date: 10.09.2019

Nu. of pages: v(pre text) + 75 (main body)

Department: Business Administration **Subfield:** Accounting and Finance

It is known that the accounting profession is as old as the history of humankind and the accountants have great responsibilities under various names in every period of history. Expectations from this occupational group that provides services to the stakeholders of the enterprises are quite high due to the importance of their work. However, there is also a common acceptance that regular, practical, time-consuming, persuasive, harmonious and progressive individuals will be successful in the profession of accountancy.

The aim of this study is to determine the characteristics of the accountant characters in cinema films and their personality characteristics in the eyes of screenwriters. In this context, ten films of Hollywood cinema, in which one of the leading actors acted as an accountant character, were examined with the help of visual analysis. The reason why cinema films are used as materials in the study is that cinema is a tool with important interactions with society.

The personalities of ten accountants in these films; personality patterns (five factor personality and personality type A and type B personality), dark side of personality (narcissism, Machiavellianism and psychopathy) and personality disorders are discussed.

As a result of the examinations, it was determined that the accountant characters in the films were mostly close to the Type B personality model (9 film characters): quiet, calm, responsible and high tendency. In this case, the characters in the films depicting the social life, It is an important indicator of how they are perceived by society by means of screenwriters both in terms of personality and in terms of the profession they perform.

Keywords: Personality, Personality Characteristics, Accountant, Cinema Films

GİRİŞ

Örgütlerde bireysel farklılıkların en iyi şekilde anlaşılabilmesi için ele alınan temel konulardan biri kişiliktir. Bu bağlamda çalışanların kişilik özelliklerinin örgütsel yansımaları hakkında çok sayıda çalışma yapılmaktadır. Sosyal Psikoloji, Örgütsel Psikoloji ve Kişilik Psikolojisi alanlarında kişilik üzerine yapılan çalışmalarda; kişilik özellikleri ağırlıklı olarak beş faktör kişilik modeli, A ve B tipi kişilik modeli ve kişiliğin karanlık yönünü ifade eden narsisizm, Makyavelizm ve psikopati kişilik yapıları çerçevesinde incelenmektedir. Klinik psikoloji ve Psikiyatri alanlarında ise ağırlıklı olarak kişilik bozukluklarına odaklanılmaktadır (Özsoy ve Ardıç, 2017).

Literatür incelendiğinde muhasebe alanında yapılan ulusal çalışmalarda kişilik özelliklerinin az sayıda çalışmaya konu olduğu görülmektedir. Literatürde meslek mensuplarına ilişkin kişilik özellikleri kapsamında yapılan çalışmalar içerisinde avukatlar ve muhasebecilerin kişilik özelliklerini incelemeyi amaçlayan bir tez bulunmaktadır. Bu tezin içeriğinde herhangi bir işletmede çalışan muhasebecilerin makul, ağırbaşlı ve ciddi kişilik özelliklerine sahip olduklarına, serbest çalışan muhasebecilerin ise daha gergin ve tedirgin özelliklerinin olduğu kanısına varılmıştır (Eyüboğlu, 1993).

Yapılan bir başka çalışmada öğrencilerin muhasebe mesleğine yönelmesi Beş Faktör Kişilik Özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Bu çalışmada beş faktör kişilik özelliklerinden biri olan sorumluluk düzeyinin yüksek olduğu öğrencilerin muhasebe mesleğini tercih ettiği ancak mesleği tercih etmelerinin beş faktör kişilik özelliklerinin diğer dört boyutuyla (dışa dönüklük, nevrotiklik, uyumluluk, deneyime açıklık) ilişkilendirilmediği ortaya koyulmuştur (Demirci ve diğ., 2015).

Muhasebecilerin kişilik özellikleriyle ilgili bir diğer çalışmada, Yozgat ilinde serbest çalışan muhasebecilerin kişilik özellikleriyle etik karar verme davranışları arasında bir ilişki olup olmadığına değinilmiştir. Anket yoluyla yapılan bu çalışmada muhasebecilerin kişilik özellikleriyle etik karar verme arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır (Özkan ve Hacıhasanoğlu, 2012).

Kişilikle meslek seçimi arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlayan bir çalışmada özel sektörde çalışan muhasebeci, avukat, eczacı, bankacı, doktor, sigortacı ve öğretmenlere yönelik araştırma yapılmıştır. Bu araştırma kapsamında Kırıkkale’de yapılan anket sonucunda kişilikle meslek seçimi arasındaki ilişkiye bakıldığı zaman Beş Faktör Kişilik

Özelliklerinden uyumlulukla yönetimsellik arasındaki ilişkinin pozitif olduğu sonucuna varılmıştır. Yani uyumluluk düzeyi yüksek olan bireyler yönetici pozisyonunda, başkalarını yöneterek çalışmayı tercih etmektedir (Gökdeniz ve Merdan, 2011).

Son dönemlerde sinema filmleri çalışmalara konu olmaya başlamıştır. Muhasebe mesleği ile ilgili olmamakla birlikte sinema filmlerini sosyolojik açıdan değerlendirmeyi amaçlayan bir çalışmada, sosyolojik araştırmalarda filmlerden yararlanmanın sosyal konuların izleyiciye hızlı ve etkili bir şekilde aktarılmasını ve analiz edilebilmesini kolaylaştırdığı savunulmaktadır (Coşkun, 2014). Yapılan araştırmaların sonucunda ulusal çalışmalarda hem sinema filmlerinin hem de kişilik özelliklerinin analizine yönelik çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma bu açıdan alana katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Uluslararası çalışmalarda ise aynı kısıt sürmektedir. Kişilik özelliklerinin muhasebe mesleği alanında incelendiği Dimnik ve Felton tarafından 2006 yılında yapılan çalışmada sinema filmlerinde muhasebeci rolünde oynayan karakterlerin kişilik özelliklerinin rolü incelenmiştir. Ancak söz konusu çalışma kişilik özelliklerini temel kişilik tipleri kapsamında incelemek yerine, temel bireysel farklılıklara odaklanmıştır. Bu çalışmada muhasebeci rolündeki kişiler için *hayalperest*, *azimli*, *eksantirik*, *kahraman* ve *kötü adam* olmak üzere 5 tip kullanılmıştır. Muhasebeci karakterlerinin herhangi bir kişilik özelliğinden bahsedilmeksizin doğrudan bu tiplerle adlandırılmıştır. Dolayısıyla bir kişinin bunlardan yalnızca biri ile nitelendirilmesi ve nedenlere dayandırılmaması söz konusu çalışmanın eksikliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Dimnik ve Felton, 2006).

Yukarıda bahsi geçen çalışmadan farklı olarak bu çalışmada sinema filmlerinde muhasebeciyi canlandıran karakterlerin kişilik özellikleri, temel kişilik özellikleri (beş faktör kişilik modeli, A tipi ve B tipi kişilik modeli, kişiliğin karanlık yönü ve kişilik bozuklukları) bağlamında incelenmiştir. Böylelikle alanda en yaygın kabul gören kişilik özellikleri ayrımları gözetilerek sinema filmlerindeki muhasebeci karakterinin kişilik özellikleri incelenmiştir. Bu yöntemle sinema filmlerinde muhasebeci karakterlerine nasıl bir kişilik yüklendiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın Konusu: Toplumda her bir bireyin belirli meslek gruplarına karşı zihinlerinde oluşturdukları bir imaj vardır. Bu imaj kendisini o toplumun sineması, tiyatrosu ve edebiyatı vasıtasıyla ortaya çıkarmaktadır. Farklı toplumların belirli bir meslek grubuna karşı farklı bakış açılarına sahip olmaları ve söz konusu mesleklerin

toplumlar nezdinde farklı saygınlık dereceleri bulunması muhtemeldir. Bu çalışmada dünya çapında bir izleyici kitlesine ulaşan Hollywood filmlerinden başrolünde muhasebeci karakteri olan 14 film ele alınmıştır. Bu filmlerde canlandırılan muhasebeci karakterleri kişilik tiplerine göre incelenip, ilgili kategoriler dikkate alınarak bir tanımlama yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Amacı: Bu araştırmanın amacı Hollywood sinemasının muhasebeci karakterine bakış açısını değerlendirmektir. Hollywood sineması dünyada en yaygın izleyici kitlesine ulaşan filmlerin yer aldığı sinema olduğundan buradaki muhasebeci karakterleri filmleri izleyen geniş kitle açısından bir muhasebeci algısının oluşmasına neden olabilmektedir. Bu bakımdan Hollywood filmlerinde canlandırılan muhasebeci karakterlerinin kişilik özelliklerinin belirlenmesi önem arz etmektedir.

Çalışmanın Önemi: Muhasebe alanında yapılan araştırmalarda filmlere yönelik analiz yapılan çok az sayıda çalışma vardır. Bu çalışma muhasebeciler başta olmak üzere diğer meslekler açısından da sinema alanında ya da başka alanlarda örneğin; edebiyat alanında araştırmacıları yönlendirmek ve bu alanda çalışmaya heveslendirmek konusunda katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi: Araştırmada Hollywood sinemasının muhasebeci karakterini nasıl yansıttığı sorgulandığı için nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur. Bu soruya cevap verebilmek için muhasebeci karakteri bulunan filmler incelenmiştir. Film, video ve fotoğraflar; görsel dokümanların içinde yer almaktadır. Dolayısıyla bu araştırmada filmlerdeki muhasebeci karakterinin yer aldığı sahneler ele alındığı için görsel dokümanlardan veri toplanmıştır. Karakterlerin kişilik özellikleriyle ilgili olarak büyük ölçüde filmdeki repliklerinden yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra söz konusu karakterin mimikleri ve sergilediği davranışlar ele alınarak kişilik tiplerine göre incelenmiştir.

Çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde muhasebeci karakterlerinin analizini sağlıklı bir şekilde yapabilmek adına kişilik kavramı, kişilik kuramları ve kişilik konusundaki çalışmalarda genel kabul görmüş bazı kişilik modelleri ele alınmaktadır.

İkinci bölümde sinemanın bireyler üzerinde dolayısıyla da toplumda nasıl bir etkisi olduğuna dair araştırma yapılmaktadır. Buradaki amaç sinema filmlerindeki muhasebeci karakterlerini toplumun nasıl algıladığını anlamaya çalışmaktır. Bu da çalışmanın

yalnızca sinema boyutunda kalmaması, toplumun algısına olan etkisini de ölçmeyi hedeflediğini göstermektedir.

Üçüncü bölümde izlenen filmlerin konusu ele alınmaktadır. Konuyla bağlantılı olarak filmde oynayan muhasebeci karakterinin kişilik özelliklerinin detaylı analizi yapılmaktadır.

Elde edilen bulgular incelenerek ele alınan filmlerdeki muhasebeci karakterlerinin hangi kişilik özelliklerine sahip olduğunun genellemesi sonuç kısmında yer almaktadır.

BÖLÜM 1: KİŞİLİK KAVRAMININ TANIMI VE KİŞİLİK MODELLERİ

1.1.Kişiliğin Tanımı

Kişilik farklı bakış açılarıyla ele alındığı için üzerinde uzlaşılan bir tanım yapmak mümkün değildir. Bazıları kişiliği sosyal başarıyla ilişkilendirirken (popüler olmak) bazıları da bir takım baskın özelliklerden (örneğin sempatik olmak, konuşkan olmak) yola çıkarak tanım yapar. Bu gibi durumlarda kişilik çok sayıda kelimeyle ifade edilmekte ve bunun sonucunda net bir tanım yapmak zorlaşmaktadır. Psikologlar söz konusu sıfatların kişiliği tanımlama konusunda oldukça küçük bir rol oynadığını savunmaktadırlar (Luthans, 2010: 125). Psikologlar kişiliği bireyin tüm psikolojik sisteminin büyüme ve gelişmesini ifade eden dinamik bir kavram olarak tanımlarlar (Robbins, 2012: 134). Literatür incelendiğinde kişilikle ilgili en yaygın kullanılan tanımlar aşağıda verilmiştir.

- “Bir insanı diğerinden ayıran ve nispeten kalıcı duygu, düşünce ve davranış kalıbıdır”(Buchanan ve Huczynski, 1997: 132).
- “Bir kişinin fiziksel ve sosyal ortamıyla etkileşme biçimini tanımlayan düşünce, duygu ve davranışın ayırt edici ve karakteristik örüntüleridir”(Atkinson ve diğ., 2002: 454).
- “Bireyler tarafından sergilenen özgün ve nispeten sabit davranış, düşünce ve duygu kalıbıdır”(Greenberg, 1999: 40).

Yukarıda verilen tanımlardan yola çıkarak kişilik; kalıtsal, çevresel, fiziksel, zihinsel ve ruhsal özelliklerle etkileşim halinde olan bireye özgü ve tutarlı duygu, düşünce ve davranış kalıbı şeklinde tanımlanabilir. Bunun yanında bireyin öncelikleri, tercihleri, zorluklarla mücadele etme tarzı ve çevresi tarafından nasıl algılanmak istediği gibi hususlar da kişiliğin belirlenmesinde etkili olabilmektedir.

Bireylerin kişilik özelliklerinden bahsederken çok sayıda sıfat kullanılabilir. Bunlardan bazıları; neşeli, kibar, sabırlı, sakin gibi sıfatlardır. Buradan hareketle araştırmacılar kişiliği benzer de olsa bazı noktalarda farklı tanımlamaktadırlar. Kişiliğin karmaşık ve dinamik yapısı sebebiyle ortak bir tanımının yapılabilmesi zorlaşmaktadır. Bu nedenle kişiliği daha iyi açıklayabilmek için kişiliğin özelliklerinden bahsetmek faydalı olacaktır (Özsoy, 2013).

1.2.Kişiliğin Özellikleri

Her bireyi birbirinden farklı kılan belli özellikler vardır. Bu durum bireyin kendine özgü ve tutarlı davranışlarının bir sonucudur. Davranışlarda tutarlılık bireyin kısa süre içinde davranışlarında ve belirgin özelliklerinde değişimin olmamasını ifade etmektedir. Örneğin bugün dışa dönük bir bireyin yarın da dışa dönük olması beklenir. İş ortamında rekabetçi olan bir bireyin sporda da rekabetçi olacağı beklenir. Elbette bireylerin zamanla değişmesi mümkündür. Ancak kişilikten bahsedebilmek için bireylerin davranışlarında tutarlılık beklenir (Burger, 2006: 23). Bireyin geçmişte sergilediği kişilik özelliklerini bugün ve gelecekte de sergileyeceği beklenir. Bu nedenle bireyin olaylara verdiği tepki ve düşünce yapısında kısa sürede değişkenlik beklenemez. Dolayısıyla kişilik özellikleri süreklilik göstermektedir (Greenberg, 1999: 40).

Bireyler bazı durumlarda benzer davranışlar sergileseler de kendilerine özgü bir takım özelliklere sahiptirler. Bu durum bireyi diğerlerinden ayırır. Örneğin bireyler, bir tehdit karşısında duyulan kaygıyla başa çıkabilmek için benzer yeteneklere sahiptir. Ancak bu süreçlerin nasıl kullanıldığı, bireysel farklılıkla girdiği etkileşim bireysel kişiliği belirlemede rol oynamaktadır (Burger, 2006: 23).

Bununla birlikte kişilik dinamik bir yapıya sahiptir. Bireylerin kişilik özelliklerinin tutarlılık göstermesi hiç değişmeyeceği anlamını taşımamaktadır. Bunun sebebi kişiliğin çevresel faktörlerden etkilenmesidir (Başaran, 2000: 57).

1.3.Kişiliği Etkileyen Faktörler

Kişilik psikologlarının birçoğu şu soruya cevap aramaktadır: Kişilik ne boyutta kalıtsal eğilimlerden ve ne boyutta içinde bulunulan çevreden etkilenmektedir? Çünkü kişiliğin oluşmasında hem kalıtımın hem de çevresel faktörlerin etkili olduğu konusunda fikir birliği bulunmaktadır. Bu nedenle önemli olan bu faktörlerin kişiliği etkileme boyutudur (Burger, 2006: 383). Kişiliğin oluşmasında birden çok faktör etkili olmaktadır. Bu faktörler kişilik kuramcılarının göre farklılık göstermekle birlikte bazı noktalarda ortak görüşleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları bireyin biyolojik ve fizyolojik yapısı, kalıtım, içinde buldukları sosyal yapı, yaşadıkları coğrafya ve ailedir (Erdoğan, 1994: 238-239). Bu faktörler kalıtım, çevresel faktörler ve diğer faktörler olmak üzere üç başlık altında toplanarak açıklanacaktır.

1.3.1.Kalıtım

Kalıtım ana rahmine düşüş anında belirlenen etkenlerdir. Bireyin fiziksel özellikleri, cinsiyeti, yüz güzelliği, kas yapısı gibi özellikler ebeveynlerden etkilenmektedir. Kalıtımın kişilik özelliklerine etkisini ölçmek adına birçok farklı ülkede doğumda ayrılıp ayrı yetiştirilen tek yumurta ikizleri incelenmiştir. Kalıtım kişiliğin oluşmasında etkili olmasaydı ayrı yetiştirilen tek yumurta ikizlerinde çok az benzerlik görülmesi beklenirdi. Ancak her davranış özelliğinin birbirine benzerlik gösterdiği ve bu benzerliğin büyük bir kısmının genetik etkenlerle bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır. Yaklaşık olarak 40 yıl önce ayrılmış ve birbirlerinden uzakta yetişmiş ikizlerin aynı model ve aynı renk araba kullandıkları, aynı ismi verdikleri köpekleri olduğu ve aynı yerde tatil yaptıkları ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar genetiğin kişilik benzerliğinde yaklaşık %50, mesleki ve iş dışı ilgi alanlarında %30'dan fazla etkili olduğunu ortaya koymuşlardır (Robbins, 2012: 135-136).

Çoğu psikolog tarafından biyolojinin insan kişiliği üzerinde etkili olduğu kabul edilmektedir. Kişiliğin biyolojik etkisini kabul etmek doğum anında sabitlenmesi ve değişmeyeceği anlamına gelmemektedir. “Erkekler/kadınlar böyledir” veya “ben böyleyim” gibi ifadeler deneyimi göz ardı etmektedir. Bunun yanında biyolojinin kişilik üzerindeki etkisini de hafife almak doğru olmamaktadır. Kişilik özelliklerinin kalıtımı ile ilgili yapılan araştırmalar ebeveynlerden devralınan kişilik özelliklerinin benzerliğini kanıtlamaktadır (Burger, 2006: 382).

Yapılan incelemelerde kalıtımın davranışsal özellikler üzerindeki etkisi kaçınılmazdır. Ancak kalıtımın kişiliğe etkisi üzerindeki tartışmalar devam etmektedir. Burada kişiliğin belli oranda kalıttan belli oranda da çevresel faktörlerden etkilendiğini belirtmek mümkündür (Hellriegel ve diğ., 1992: 77).

1.3.2.Çevresel Faktörler

Kişiliğin oluşmasında ve zaman içinde gelişmesinde çevresel faktörlerin etkili olduğu kaçınılmazdır. Kişiliği etkileyen çevresel faktörlerin içerisinde aile, grup üyeliği, içinde bulunulan sosyal sınıf, deneyimler, coğrafi ve fiziki etkenler gibi değişkenler yer almaktadır (Özsoy, 2013).

Kişiliği etkileyen faktörler arasında aile oldukça önemli bir yerdedir. Çocuklar anne babalarıyla benzer kişilik özellikleri sergilemektedir. Örneğin utangaç anne babaların

çocukları da utangaç olmaktadır. Benzer şekilde iki kız kardeşin ikisi de hassas ve şefkatli özellik göstermektedir. Çocukların bu özelliklerini anne babadan aldıkları düşünülmektedir. Burada sadece genlerin etkisini düşünmek yanlış olacaktır. Aile bireyleri aynı yaşam ortamını paylaşmaktadır. Buna bağlı olarak içe dönük olan ebeveynlerin ev ortamı sessiz sakin olduğundan çocukları da genellikle içe dönük olmaktadır (Burger, 2006: 387). Kişiliğin gelişmesinde ailenin maddi durumu, ebeveynlerin eğitim düzeyi, ailenin yapısı gibi faktörler etkili olmaktadır. Bir ailenin tek çocuğu olmakla çok kardeşli bir ailede büyümek bireyin kişiliğinde farklılıklar oluşmasına sebep olmaktadır. Benzer şekilde fakir bir ailede büyümekle maddi imkanları nispeten daha iyi olan bir ailede büyümek yaşam standartlarındaki farklılık sebebiyle kişilik özelliklerinde de farklılık göstermektedir (Hellriegel ve diğ., 1992: 79).

Kişiliğe etki eden diğer bir faktör kültürdür. Kültür bireyin yemek yemesini, giyim tarzını, konuşmasını, gelenek ve görenek gibi unsurlarını etkilemektedir. Bunlar da genel anlamda bireyin yaşam tarzına ve alışkanlıklarına yön vermektedir. Dolayısıyla bireyin kişiliği kültürden etkilenmektedir (Erdoğan, 1994: 242).

Kişiliğin gelişiminde etkili olan diğer bir unsur grup üyeliğidir. Birey hayatı boyunca çok sayıda gruba dahil olmaktadır. Bunlardan ilki ailedir. Sınıf arkadaşlığı, oyun arkadaşlığı, çalışma grupları gibi bir çok alan bireyin dahil olduğu gruplara örnektir. Bireyin bu gruplarda elde ettiği deneyimler kişiliğinin oluşmasında etkili olmaktadır (Hellriegel ve diğ., 1992: 79).

Bireyin edindiği deneyimler kişiliğinin gelişmesinde etkili olmaktadır. Bireyin hayatı boyunca yaşadığı üzüntülü ve sevinçli olaylar davranışlarına ve bunun sonucunda kişiliğine yansımaktadır. Kişilik özellikleri tutarlı ve değişmesi zordur. Ancak bireyin yaşadıklarının şiddeti ve yoğunluğu bireyi etkileyerek daha karamsar, içine kapanık ve hayata karşı küskün olmasına sebep olabilmektedir. Buradan yola çıkarak hayat deneyimi bireyin kişiliğini olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir (Özsoy, 2013).

Kişiliğin oluşmasında bireyin yetiştiği coğrafi çevre etkili olmaktadır. Sıcak ve soğuk bölgelerde yaşayan kişilerde farklı özellikler görmek mümkündür. Bunun yanında aynı bölgede nesiller boyu yaşayan bireylerin gelenek görenekleri ve buna bağlı olarak davranışları benzerlik göstermektedir. Bu durum kişiliğin gelişmesinde coğrafi ve fiziki çevrenin dolaylı bir etkisi olduğunu göstermektedir (Eroğlu, 2010: 214-215).

Sosyal sınıfın da kişiliği etkilediği düşünülmektedir. Üst sınıfta doğup büyüyen bir birey geliri, yaşam standardı, sosyal statüsü yüksek bir meslek seçme eğilimindedir. Ancak alt sınıfta doğup büyüyen bir birey kendi sınıfına uygun bir pozisyonda hayatını devam ettirme eğiliminde olabilir (Soysal, 2008: 8).

1.3.3.Diğer Faktörler

Bireyin kişilik özelliklerini etkilemede internet, sosyal paylaşım siteleri, sanal oyunlar, teknolojik bir takım araçlar etkili olmaktadır. Söz konusu imkanlara sahip olan yeni nesil eski görece daha az imkana sahip nesillere kıyasla daha farklı davranışlar sergileyebilmektedir. Bu durum dolaylı olarak kişiliğin gelişmesinde etkili olabilmektedir. Diğer yandan sanayileşmeyle birlikte kültürel değerlerde yaşanan farklılıklar da kişiliği etkilemektedir. Sonuç olarak kişiliği etkileme konusunda çok sayıda faktörden bahsetmek mümkündür. Genel hatlarıyla bu faktörler kalıtım ve çevresel faktörler başlıkları altında toplanabilir. Kalıtım ve çevresel faktörlerin kişiliğe etkisinin daha iyi açıklanabilmesi adına daha fazla bilimsel çalışma yapılmasında yarar vardır (Özsoy, 2013).

1.4.Kişilik Kuramları

Kişilik kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için birçok araştırmacı tarafından farklı kişilik kuramları ileri sürülmüştür. Literatürde yer alan kişilik kuramlarından bazıları aşağıda ele alınacaktır.

1.4.1.Sigmund Freud'un Kişilik Kuramı

Freud'a göre kişilik insan davranışlarını belirlemede birbirleriyle etkileşim halinde olan üç sistemden oluşmaktadır. Bu sistemi id (alt benlik), ego (benlik) ve süper ego (üst benlik) oluşturmaktadır. Freud'a göre id, kişiliğin en ilkel bölümüdür. Ego ve Süper ego bu bölümden gelişmektedir. İd yeni doğan bebeklerde yeme, içme, dışkılama ve acıdan kaçınma gibi temel biyolojik dürtülerden oluşmaktadır. Freud saldırganlığın da temel biyolojik bir dürtü olduğunu ifade etmektedir. Çocuklar dürtülerinin hemen ve her durumda karşılanmayacağını öğrenirler. Dürtülerin doyurulmasının uygun ortam sağlanana kadar ertelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle ego kişiliğin gerçekleştirilmesi anlamına gelir. Hangi eylemlerin uygun olduğuna ve hangi id dürtülerinin doyurulacağına karar vermektedir. Süper ego ise eylemlerin doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu yargılayan bölümdür. Süper ego anne babanın ödüllendirme ve cezalandırmalarına bağlı olarak gelişmektedir. Genel bir ifadeyle süper ego toplumsal değerlerin ve ahlaki

yargıların içselleştirilmesidir. Bu üç bileşen birbiriyle sıkça çatışmaktadır. Ego idin isteklerini ertelemekte süper ego ise hem idle hem de egoyla çatışmaktadır (Atkinson ve diğ., 2002: 460).

1.4.2.Alfred Adler'in Kişilik Kuramı

Adler'e göre bireylerin yaptığı her şey hayattaki engeller üzerinde üstünlük kurmaya ve aşağılık duygusundan kurtulmaya yöneliktir. Örneğin yüksek not almak, sporda başarılı olmak bireyi aşağılık duygusundan kurtarmaktadır(Burger, 2006: 152). Fakat bazı çevresel faktörler bireyin üstünlük kurmasına engel olmaktadır. Adler bu faktörleri fiziksel (şişmanlık, çirkinlik), sosyal (eğitimsizlik) ve ekonomik (maddi imkansızlık) olarak sınıflandırmıştır. Bu faktörlere karşı bireyin davranışları üzerinde durarak kişiliği incelemiştir(Zel, 2006: 33).

1.4.3.Carl Gustav Jung'un Kişilik Kuramı

Jung'a göre bütün bireyler tarihi incelediğinde, geçmişin efsanelerini okuduğunda geçmişin ve bugünün benzer deneyimlerine ulaşmaktadır. Bunun bireylerin ortak bilinçaltına sahip olmasından kaynaklandığını ileri sürer. Bireylerin ortak bilincinde anne imgesi yer aldığından yeni doğan bütün bebekler anneleriyle etkileşime geçmektedir. Benzer şekilde geçmişten bugüne gelen bilinçaltı imgelerden dolayı bireyler karanlığa ve tanıya tepki vermektedirler. Jung ortak bilinçaltının bireyin davranışlarında etkili olduğunu savunmaktadır(Burger, 2006: 156-157). Öte yandan Jung bireyin kişilik özelliklerini içe dönük ve dışa dönük olarak iki farklı kategoride ele almaktadır(Aytaç, 2004: 87).

1.4.4.Erik Erikson'un Kişilik Kuramı

Erikson'un kişilik yaklaşımına benlik psikolojisi adı verilmektedir. Benliğin birinci işlevinin kimlik oluşturmak ve bunu korumak olduğunu ileri sürmektedir. Erikson'a göre kimlik bireyselliğin yanı sıra geçmiş ve gelecekle bütünlük ve sürekliliği sağlayan karmaşık bir durumdur. Erikson kişilik gelişiminin yaşam boyu sürdüğünü savunmaktadır. Tüm bireylerin hayatı boyunca geçtiği sekiz aşama olduğunu ve bu aşamalarının hepsinin kişiliğin gelişmesinde yaşamsal önem taşıdığını ileri sürmektedir. Bunlar; bebeklik, yürümeye başlama, erken çocukluk, ilkokul çağı, ergenlik, genç yetişkinlik, yetişkinlik ve yaşlılık aşamalarıdır(Burger, 2006: 164-165).

1.4.5.Karen Horney'in Kişilik kuramı

Horney'e göre bireyin kişiliğinin gelişmesinde kaygı ve korku oldukça önemli bir yerdedir. Bireyin davranışlarını kaygı ve korkunun yönlendirebileceğini savunmaktadır. Çünkü bireyler kaygıyla başa çıkmada ve korkularını yenmede farklı davranışlar sergilemektedir. Örneğin bir birey kaygı ve korkularıyla baş ederken insanlardan uzaklaşıp içine kapanmayı seçebilirken diğer birey insanlara yakınlık gösterip dışa dönük olmayı seçebilir(Zel, 2006: 34). Bu açıdan bireyin kaygı ve korkularıyla mücadele etme tarzı kişilik özelliklerini yansıtmaktadır.

Söz konusu kuramlar kişiliğin daha iyi açıklanabilmesi için ileri sürülmüştür. Ancak kişiliğin ölçülmesi için belli özelliklerin kategorilere ayrılması gerekmektedir. Bu nedenle kişilik modellerine ihtiyaç duyulmaktadır(Özsoy, 2013).

1.5.KİŞİLİK MODELLERİ

Bireylerin duyguları, düşünce yapıları, davranış biçimleri, fiziksel özellikleri, olaylara bakış açıları birbirinden farklıdır. Bu farklılıkların kişilik özelliklerinden etkilendiği söylenebilir (Durna, 2010: 275). Bu bakımdan kişilik özelliklerini sınıflandırmak ve ölçmek için belli tipolojiler gerekmektedir.

Bu çalışma kapsamında kişilik modelleri arasından yaygın olarak kabul görmüş A tipi ve B tipi kişilik modeli ve Beş Faktör Kişilik Modeli ele alınacaktır.

1.5.1.Beş Faktör Kişilik Modeli

“Büyük Beşli” olarak da adlandırılan beş faktör kişilik modelinin araştırmacılar tarafından kişiliğin büyük bir kısmını kapsadığı savunulmaktadır (Atkinson ve diğ., 2002: 455). Çok sayıda değişik kaynaktan elde edilen veriler doğrultusunda kişiliği oluşturan özelliklerin çoğu beş temel kişilik boyutu etrafında toplanmaktadır (Burger, 2006: 255).

Bu kişilik modeli nevrotiklik, dışa dönüklük, deneyime açıklık, uyumluluk ve sorumluluk boyutlarından oluşmaktadır. Aşağıda her bir boyut kısaca açıklanmıştır.

Nevrotiklik: Bu kategoride yer alan kişilerin duyguları aşırı derecede değişkenlik göstermektedir. Günlük hayatta yaşadıkları olaylar karşısında diğer bireylere kıyasla daha çok stres yaşarlar. Üzüntü, öfke, kaygı gibi çok sayıda olumsuz duygu çeşidi bulunmaktadır. Araştırmacılar bu duygulardan herhangi birine eğilimi olan bireyin diğerlerine de eğilimi olabileceğini savunmaktadır. Nevrotiklik düzeyi yüksek olan

bireylerde aşırı ve uyumsuz duygusal tepkilere rastlanmaktadır (Burger, 2006; Robbins ve Judge, 2012; Saltürk, 2008).

Dışa dönüklük: Dışa dönük kişiler fazlasıyla sosyal yapıdadır. Bunun dışında enerjisi yüksek, sıcakkanlı, iyimser ve girişken yapıda olan kişilerdir. İçe dönüklerin bu özellikleri göstermemeleri onlara asosyal ve enerjisi düşük demeyi gerektirmemektedir. Bir grup tarafından yapılan araştırmada içe dönüklerin soğuk değil çekingen, uyuşuk değil ağır adımlı olduğu ifade edilmektedir. Araştırmacılar dışa dönüklerin içe dönüklere göre daha çok sayıda arkadaşı olduğunu ve buldukları sosyal ortamlarda daha aktif olduğunu ileri sürmektedirler (Burger, 2006; Robbins ve Judge, 2012).

Deneyime Açıklık: Geniş bir hayal gücü olan, yeni fikirlere açık olan, çok yönlü düşünebilen ve merak duygusunun fazla olduğu bireyleri ifade etmektedir. Deneyime açıklık boyutu yüksek olan bireyler gelenek dışı ve bağımsız düşünce yapısına sahiptirler. Deneyime açıklık boyutu düşük olan bireyler ise gelenekseldir ve yenilikleri değil de bilineni tercih etmektedir. Deneyime açık bireyler genellikle yenilikçi bilim insanları ve yaratıcı sanatçılardır (Burger, 2006; Robbins ve Judge, 2012).

Uyumluluk: Bu grupta yardımsever, güvenilir ve şefkatli kişiler yer almaktadır. Uyumluluk düzeyi yüksek olan kişiler rekabetten kaçınan ve daha çok işbirliğini tercih edenlerdir. Uyumluluk düzeyi düşük olan bireyler ise çıkarları ve inandıkları şey uğruna kavgayı göze alırlar. Uyumlu bireylerin sosyal ilişkileri oldukça güçlüdür ve uyumsuzlara kıyasla daha az çatışma yaşamaktadırlar (Burger, 2006; Robbins ve Judge, 2012; Saltürk, 2008).

Sorumluluk: Öz disiplin boyutu bireyin ne kadar kontrol ve disiplin sahibi olduğunu göstermektedir. Bu boyutta yer alan bireyler düzenli, planlı, kararlı ve dikkatlidirler. Sorumluluk düzeyi düşük olan bireyler ise dikkat dağınıklığı yaşarlar ve genellikle kendisine güvenilmeyen bireylerdir. Bu kişilerin dikkat dağınıklığı nedeniyle işle ilgili hata yapma ihtimalleri yüksektir (Burger, 2006; Robbins ve Judge, 2012; Saltürk, 2008).

1.5.2. A Tipi ve B Tipi Kişilik

A tipi ve B tipi kişilik ilk olarak kardiyolog olan Rosenman ve Friedman tarafından gözlemlenmiştir. Bekleme salonlarındaki koltukların tamirini yapan bir işçinin koltukların sadece ön kısmının deforme olduğunu belirtmesi üzerine hastaları daha yakından tanımak için gözlem yapmışlardır. Hastaların bekleme salonlarında geçirdikleri

zaman içinde fazlasıyla kaygılı olduklarını ve beklerken zaman geçirmekte zorluk çektiklerini gözlemlemişlerdir. Kendi hastalarından hareketle yaptıkları incelemeler sonucunda birbirinden oldukça farklı iki davranış çeşidi ortaya koymuşlardır. Bunlar A tipi ve B tipi kişilik olarak adlandırılmıştır (Griffin ve Moorhead, 2010: 264).

1.5.2.1. A Tipi Kişilik Özellikleri

A tipi kişilik, bireyin hedeflerine ulaşmak için sürekli bir arzu ve çaba göstermesi durumudur. A tipi kişiler hedeflerine en kısa sürede ulaşmak için kendilerini baskı altında hissederler. Friedman ve Rosenman A tipi davranış örüntüsünün kalp hastalığı üzerinde bir risk oluşturduğunu savunmaktadır. A tipi kişiler daha yüksek pozisyonlarda çalışabilmek için diğerleri ile sürekli rekabet etmektedirler. Dolayısıyla rekabetçi, hırslı ve sabırsız yapıdadırlar (Eliasz, 1995: 132).

A tipi kişilik özelliği taşıyan bireylerin temel özellikleri; benmerkezcilik, sabırsızlık, iş odaklılık, başarı odaklılık ve tezcanlılıktır. Bu bireyler kendilerini sürekli çevrelerindeki insanlarla kıyaslamaktadırlar. Özellikle başarılarını çevrelerindeki kişilerin başarılarıyla kıyaslayıp, diğerlerinden daha başarılı olmayı istemektedirler. Çoğu zaman heyecanlı, gergin ve aceleci davranışlar sergilerler. Boş zamanlarında bile gevşemekte, dinlenmekte ve rahatlamakta zorluk yaşarlar. Başarılı olma, kendilerine ulaşılabileceklerinin çok daha ötesinde hedefler koyma ve güç elde etme gibi istekleri fazladır. Yaşadıkları olumsuzluk ve başarısızlık gibi durumlarda agresif tepki verme eğilimleri yüksektir (Rayburn ve Rayburn, 1996; Özsoy, 2013).

A Tipi Davranış Biçimleri 16 Madde olarak sıralanabilir (Friedman ve Rosenman, 1974' ten uyarlayan Atkinson ve diğerleri,2002):

- İki şeyi aynı anda yapmak ya da düşünmek.
- Giderek daha çok faaliyeti daha az zamana sıkıştırmak.
- Çevreyi ya da güzel şeyleri fark edememe ya da ilgi göstermeme.
- Başkalarından hızlı konuşmalarını isteme.
- Sırada beklemeye zorlandığında ya da çok hızlı hareket ettiğini düşündüğü bir arabanın arkasından giderken gereksiz derecede öfkelenme.
- 'Bir şeyin iyi olmasını istiyorsan kendin yap' sözüne inanma.
- Konuşurken el kol hareketleri yapma.

- Sık sık diz oynatma ya da parmak tıkırdatma.
- Şiddetli tonlamaları olan konuşma örüntüsü ve sıkça müstehcen sözler kullanma.
- Hiçbir zaman geç kalmamaya aşırı önem verme.
- Hiçbir şey yapmadan oturmakta zorluk çekme.
- Çocuklarla oynarken bile, her oyunu kazanmak için oynama.
- Kendi başarılarını da başkalarının başarılarını da sayıları temel alarak ölçme (görülen hasta, yazılan makale sayısı vb).
- Konuşurken dudak ıslatma, kafa sallama, yumruk sıkma, masaya vurma.
- Daha iyi ya da daha hızlı yapabileceğini düşündüğü şeyleri başkaları yaparken seyredince sabırsızlanma.
- Hızlı göz kırpma ya da tike benzer kaş kaldırma.

A tipi davranış sergileyen bireylerin belirgin özelliklerinden biri “çok fazlı düşünme”dir. Bunun anlamı aynı anda birden fazla şeyi düşünmektir. Örneğin hem telefonla konuşup hem de aynı anda başka bir işi yürütebilirler. Sosyal aktivitelerde bedenen işten uzaklaşıp zihnen yine işi düşünmeleri bu düşünme tarzına örnektir. Bu nedenle tatillerde bile gevşemek bu kişiler için oldukça zordur (Kunnanatt, 2003: 719).

A Tipi kişiler benmerkezci özellik sergilerler. Başkalarının söyledikleri ilgilerini çekmediğinde konuyu kendi ilgilerinin çekeceği şekilde değiştirirler. Kendi başarıları dışındaki şeyleri takdir etmeyi sevmezler. Bu kişiler için işlerin yapılmış olması, yapılırken o işlerden keyif alınmasından çok daha önemlidir. Kendilerini giderek azalan bir zaman diliminde daha fazla şey yapmaya zorlarlar. Bu durum stres, gerginlik ve huzursuzluk gibi sorunlara yol açabilir. Bu kişilerin rekabetçi olmaları sürekli çevredekilerden daha fazla iş yapma ve onlardan daha başarılı olma isteği doğurmaktadır (Kunnanatt, 2003: 723).

A tipi kişiler genellikle geçimi zor olan kişilerdir. Sevilmekten çok kendilerine saygı duyulmasına önem verirler. Eğer bu kişiler işten çıkarılmışsa bunun sebebi kişisel başarısızlık değil de iş arkadaşları ya da müdürle olan kişilik çatışmalarıdır (A. Baltaş ve Z. Baltaş, 2000: 93).

1.5.2.2. B Tipi Kişilik Özellikleri

B tipi kişiler, A tipi için belirlenen özellikleri taşımazlar. Bu kişiler suçluluk duymaksızın rahatlayabilir ve tahrik olmadan çalışabilirler. Sabırsız değillerdir, zaman baskısı yaşamazlar ve kolay öfkelenmezler (Atkinson ve diğ., 2002: 513).

B tipi kişilerin katı kuralları yoktur. Sabırlı, rahat ve üzerinde zaman baskısı hissetmeyen yapıları vardır. Başarılı olmak için aşırı hırslı değillerdir. Kolay öfkelenmezler ve tedirgin olmazlar. Yaptıkları işten zevk almak onlar için önemlidir. İşleri konusunda rahat davranmaları onlarda suçluluk duygusu oluşturmaz. Düzenli ve sakin çalışmayı tercih ederler (Pehlivan, 2000: 87). Başarı için daha az kaygı duyan, rahat, boş vakitlerinde kendilerine zaman ayırıp eğlenebilme yeteneğine sahip bireylerdir (Buchanan ve Huczynski, 1997: 132).

Bireyler genel olarak A ve B tipi kişilik özelliklerinden her ikisini de belli oranda taşımaktadırlar. Bazı bireylerde A tipi kişilik örüntüsü daha yoğun bulunurken bazı bireylerde B tipi kişilik örüntüsü daha yükündür. Bu nedenle söz konusu kişilik tiplerinin net bir ayrımını yapmak oldukça güçtür (Özsoy, 2013).

1.6. Kişilik Bozuklukları

Kişilik bozukluklarını sınıflandırma konusunda en yaygın kullanılan kaynak Zihinsel Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (DSM)'dir. DSM'nin en yeni hali olan DSM-V esas alınarak kişilik bozuklukları açıklanmıştır. DSM-V'e göre kişilik bozuklukları, A, B ve C kümesi olmak üzere üç kümeye ayrılmıştır. Aşağıda her bir kümeye giren kişilik bozuklukları kısaca ele alınmıştır. **A kümesinde** Paranoid Kişilik Bozukluğu, Şizoid Kişilik Bozukluğu ve Şizotipal Kişilik Bozukluğu bulunmaktadır. **B kümesinde** Antisosyal Kişilik Bozukluğu, Borderline Kişilik Bozukluğu, Histeriyonik Kişilik Bozukluğu ve Narsistik Kişilik Bozukluğu bulunmaktadır. Son olarak **C kümesinde** Çekingen Kişilik Bozukluğu, Bağımlı Kişilik Bozukluğu ve Obsesif-Kompulsif Kişilik Bozukluğu bulunmaktadır (APB, 2013).

Söz konusu 10 kişilik bozukluğu aşağıda kısaca tanımlanmıştır:

Paranoid Kişilik Bozukluğu: Bu tür kişilik bozukluklarında şüphe hali, başkalarının niyetlerini yanlış olarak yorumlama, yoğun bir güvensizlik, huzursuzluk hali, öfke, düşmanca duygular taşıma ve karşısındakine büyülenme duyguları hakimdir. Bu

durumu yaşıyan bireylerin iç ve dış dünyalarının bir bölünme içinde olduğu gözlemlenmektedir. Bu gözlemler sonucu dış dünyalarında yansıttıkları karakter temkinli, duygusuz, kibirli ve insanlara karşı güvensiz şekilde iken, iç dünyaları çekingenlik, kendinden şüphe etme ve korku duygularını barındırır. Paranoid kişilik bozukluklarında gösterilen özelliklerin oluşumunu destekleyen süreçler, genetik, erken dönemde yaşanan olumsuz deneyimler, duygusal ve fiziksel olarak ihmal edilme, aile içinde mevcut bulunan çatışmalar olarak sayılabilir (Masterson, 2018; Grover ve diğ., 2007; Johnson ve diğ., 2000). Toplumda görülme sıklıkları % 0.5-2.5 aralığındadır. Erkeklerde paranoid kişilik bozukluğu kadınlara kıyasla daha sık görülmektedir. 2014 yılında Türkiye’de yapılan bir çalışmada paranoid kişilik bozukluğunun yaygınlık oranı % 11,7 olarak bildirilmiştir (Cloninger ve Svrakic, 2000; Dereboy ve diğ., 2014).

Şizoid Kişilik Bozukluğu: Diğer kişilerle olan ilişkilerde ve duygusal yakınlık kurmakta güçlük yaşıyan bireylerdir. Şizoid kişilik bozukluğu olan bireyler çok az arkadaş edinme, insanlarla göz teması kurmaktan kaçınma ve kendileri hakkında bilgi vermek konusunda gönülsüz olmaları ile karakterizelerdir. Çekingenlik ve son derece yüzeysel olarak görülen sınırlı bir duygulanımda bu kişilerin diğer özellikleri olarak karşımıza çıkar. Genellikle kendi hallerinde yaşarlar ve başkalarıyla etkileşim kurmaktan uzak durmayı tercih ederler. Genellikle yalnız olacakları aktiviteleri seçmeye eğilim gösteren bu kişiler, oldukça nadir aktiviteden zevk alırlar. Yalnızca yakın akrabaları ile iletişimde olan asosyal bireylerdir. Bu kişiler herhangi bir nesne ya da diğer bir insanla ilişki kurmayı arzulamadıkları için kendilerine yeten bir imaj çizerler. Ancak bu imaj oldukça sahte ve savunmacı bir kendine yetme imajıdır. Kişilik bozukluğunun oluşmasında, aile ilişkileri, mizaç, ebeveynlerin yaklaşımı ve erken dönem nesne ilişkileri önemli ölçüde rol oynar. Şizoid kişilik bozukluğu bulunan erkekler genellikle evlenmezler. Kadınlar ise kendi tercihleri dışında evlilik yaparlar (Stone ve diğ., 2004; Şenyuva, 2007). Toplumda görülme sıklıkları %7.5 civarındadır. Türkiye’de bu konu ile ilgili yapılmış iki çalışmada sırasıyla şizoid kişilik bozukluğunun yaygınlık oranları % 4,1 ve % 7,9 olarak rapor edilmiştir (Cloninger ve Svrakic, 2000; Özçetin ve diğ., 2008; Dereboy ve diğ., 2014).

Şizotipal Kişilik Bozukluğu: Bu bireyler sosyal olarak izolasyon, sosyal yaşam kaygısı, esrarengiz düşünme, tuhaf konuşma, yanılsama ve şüphencilik özellikleri gösterirler. Bu özellikler dikkate alındığında şizofreni hastalığına daha yakın bir görünüm sergiledikleri için hala tartışılan bir kişisel bozukluktur. Anormal ve acayip davranışlar sergileyen,

toplumdan kendilerini soyutlayan bireylerdir. Yakın dostluk ilişkileri kuramayan, konuşmaları belirsiz ve oldukça garip bunun yanında ilişkilerinde kaygı yaşayan tiplerdir. Büyüsel ve telepatik düşünceleri bulunmaktadır. Bu sebeple toplum tarafından dışlanmaktan ve aşağılanmaktan çekinirler. Bu tip kişilik bozukluğu şizofreni teşhisi konmuş hastaların birinci dereceden kan bağı olan akrabalarında daha sık karşılaşılan bir durumdur. Bu durum onları yalnızlığa sürüklemektedir (Geçtan, 2004; Öztürk, 2004). Toplumda görülme sıklığı % 2 ila % 6 arasında değişiklik göstermektedir. Dereboy ve diğ.'nin yaptığı araştırmaya göre ise normal örnekleme şizotipal kişilik bozuklukları Türkiye'de % 15,1 oranında yaygınlık göstermektedir (Dereboy ve diğ., 2014).

Anti-sosyal Kişilik Bozukluğu: Antisosyal kişiliğe sahip bireyler sorumluluk, ahlak ve başkalarına saygı duygusuna çok az sahiptirler. Bu kişiler tamamen kendi gereksinimlerine göre davranış sergilerler. Başkalarının ne istediğini önemsemezler. Gereksinimlerinin hemen karşılanması için çalışır ve düş kırıklığını kaldıramazlar (Atkinson ve diğ., 2002: 557).

Erken dönemde ortaya çıkan davranış problemlerinin ileriki yaşlarda sürmesi ile başlayan, saldırganlık, hırsızlık, başkalarına ait mala mülke zarar verme, yasa ve kanunlarla ilgili sıkıntıların yaşanması, diğer insanların haklarına kesinlikle saygı duymama, yaptığı kötü davranışlardan ötürü pişmanlık duymama, dürtülerini kontrol edip sorumluluk alamama gibi özellikler ile karakterize bir kişilik bozukluğu türüdür. Başkalarını yok sayan, duyarsız ve yalan söyleme eğilimi yüksek olan bireylerdir. İnsan ilişkilerinde karşı taraftan istifade ederler. Süper egoları gelişmediği için ve faydacı özellikleri yüzünden ahlaki değerlere ya da toplumsal normlara önem vermelerini beklemek olanaksızdır (Meloy ve Yakaley, 2014). Erkeklerde görülme sıklığı %3-7 arasında, kadınlarda ise %1 civarındadır. Bu kişiler tamamen kendi gereksinimlerine göre davranış sergilerler. Başkalarının ne istediğini önemsemezler. Gereksinimlerinin hemen karşılanması için çalışır ve düş kırıklığını kaldıramazlar (Atkinson ve diğ., 2002). Antisosyal mizaca sahip olanların zor bir dünyaya gelme süreci yaşadığı ve doğumdan itibaren bakımından sorumlu olan kişi ile kurdukları ilişkinin bu kişilik bozukluğuna katkısı olabileceği belirtilmektedir. Doğumundan itibaren bakımını üstlenen kişi ile kurduğu olumsuz bağın bu kişilerin nesne ile olan ilişkisini olumsuz yönde etkilediği bildirilmiştir. Kendisine bakmakla yükümlü olan kişiyi kendisini rahatlatmayan, yabancı ve güvenilmeyen birisi olarak kodlayıp içselleştirdiğinde bu o kişinin saldırgan, narsist özelliklerini

geliştirmesine olanak sağlayacaktır (Geçtan, 2004). Bu şekilde bir içselleştirmeyeyle yetişen bireylerin, içsel olarak kendilerini algılama şekilleri de agresiftir ve diğer insanlara saygı duymayı ya da onlarla empati kurmayı kişisel olarak doğru bulmazlar. Aksine diğer insanları egemen ve sömürücü nesnelere olarak görmektedirler (Westen ve diğ., 2006). Toplumsal alanda yaygınlık oranı yapılan bir çalışma ile % 3,8 olarak bildirilmiştir (Willebrand ve diğ., 2004). Türkiye’de 1997 yılında yapılan klinik bir popülasyon çalışmasında % 3,8 oranında olduğu bildirilmiştir. Normal popülasyon üzerinde yapılan çalışmalarda ise yaygınlık oranı 2007’de % 4,5 ve 2014’de % 5,3 olarak rapor edilmiştir (Şenyuva, 2007; Dereboy ve diğ., 2014).

Sınırdaki Kişilik Bozukluğu: Bu bireylerde duygulanımda dengesizlik, yalnız olmaya dayanamama, terk edilme durumuna karşın sürekli tetikte olma, kimlik karışıklığı, boşluk hissi, idealleştirme ve değersizleştirmeyeyle birlikte kendine zarar verme davranışları görülür (Koroğlu ve Bayraktar, 2007). Bazı uzmanlar borderline kişilik bozukluğunun bir gelişim bozukluğu olduğunu ileri sürmektedirler. Çocuk doğumundan sonraki ilk ayında otistik olarak tabir edilen bir dönemdedir. 2-8 aylık dönem ise haz veren, ödüllendiren “iyi kendilik ve iyi nesne” ya da engelleyen, cezalandıran “kötü kendilik ve kötü nesne” gelişiminin başladığı süreçtir. Yani çocuk kendisi ve nesnesi (diğer kişi) arasında iyi ya da kötü olduğuna dair bir şemayı çıkarmaya başlamaktadır. Takip eden 36 aylık periyotta ise önceki dönemlerde şematik olarak oluşturduğu bilgiler ile diğerlerini bütünleyerek, iyi nesne iyi kendilik ya da kötü nesne kötü kendilik ayrımını yapmaya başlamaktadır. Bu dönemde kişinin yaşadığı bir saplanma halinin sorunlarının çözülememesi durumuyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Yani birey iyi nesne ve kötü nesne kavramlarının birleştirip bütünleştirememekte ve bu nedenle iyi-kötü şeklinde bir ayrım kullanmaktadır. Ancak 36 aydan sonraki süreçte bu kavramların birleşmesi oluşmaya başlamakta ve bu sayede iyi-kötü kavramının bölme etkisi azalmaktadır. Duygusal olarak kırılabilirlik ve duygularını düzenlemek konusunda yaşadıkları eksiklikler sınırda kişilik bozukluklarında görülen önemli özellikler arasında yer almaktadır (Masterson, 2018). Antisosyal kişilik bozukluğunda olduğu gibi bakımı üstlenen kişi –ki bu genellikle anne- ile çocuk arasında kurulan bağ, bu kişilik bozukluğu ve bu bozukluğun özellikleri açısından pek çok araştırmacı için önemli kabul edilmiştir. Nesne ilişkileri göz önüne alındığında çocukların yeniden yakınlık kurma dönemlerinde onlara bakım veren kişinin destek sağlamayan bir pozisyonda olması bu kişilik bozukluğunun temel etiyolojik unsuru olarak göze

çarpmaktadır. Toplumda görülme sıklığı ise genel popülasyonda yaklaşık %2'dir. Klinik ortamda yapılan çalışmalarda ise % 20 olan bu oran tüm kişilik bozuklukları arasında % 30-60 gibi yüksek bir orana sahiptir (Cloninger ve Svrakic, 2000). Türkiye'de yapılan çalışmalarda ise klinik ortamda 1997 senesinde % 10,2 olarak belirtilmiş, 2008'de ise bu oran %7,7 olarak rapor edilmiştir. (Özçetin ve diğ., 2008). Normal popülasyon içinde sınırdaki kişilik bozukluğunun oranına bakıldığında ise 2014 yılında yapılan çalışmada % 13,5 olarak bildirilmiştir (Dereboy ve diğ., 2014).

Histrionik Kişilik Bozukluğu: Etrafında bulunan kişilerden sürekli olarak ilgi görme, ilgi odağı olmadığında huzursuz olma, yüzeysel olarak duygulanım, fiziki görünümü kullanma, insan ilişkilerinde olması gerekenden daha yakın davranışlar sergileme, ayartıcı ve baştan çıkarıcı olmaya çalışma bu kişilik bozukluğu ile karakterize özelliklerdir. Bu kişilik bozukluğuna sahip bireylerin duygusallıkları ve ayartıcı davranışları aile içinde özellikle baba-kız ilişkisinde baştan çıkarıcı bir tutumun olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle kendilerini çekici hale getirmek için uğraşırlar. Kendilerine olan ilgiyi sürekli kılmak için rol yapma, fiziksel görünümünü ön plana çıkarma gibi yollara başvurmaktadırlar. Toplumun genel popülasyonunda yaklaşık olarak %2-3 arasında görülmektedir. Klinik örnekleme gruplarında ise bu oran % 10-15 arasında bildirilmiştir (Cloninger ve Svrakic,2000). Kadınlarda erkeklere kıyasla daha sık görülmektedir. Türkiye'de normal popülasyon ile yapılan çalışmalarda yaygınlık oranı % 6,7 olarak rapor edilmiştir (Dereboy ve diğ., 2014). Klinik örnekleme çalışmalarında ise 1997'de % 5, 2008'de % 5,7 olarak bildirilmiştir (Özçetin ve diğ., 2008).

Narsistik Kişilik Bozukluğu: Kendilerini başkalarından daha önemli ve üstün gören kişilerdir. Eleştirilere duyarsız, teşhirci, kendini büyük gören, görkemli olduğuna inanan, abartılı ve şişirilmiş benlik saygısına sahip, benmerkezci ve başkalarının yaşamına son derece duyarsız kişiler narsistik kişilik bozukluğu skalasında yer alırlar. Kendi çıkarlarını düşünen davranışlar sergilerler ve kendilerini fazlasıyla beğenen ve kibirli yapıları vardır (Masterson, 2018). Diğer insanlarla ilişkilerinde bir süreklilik bulunmaması ve duygusal düzenlerinden eksiklikle kurulan ilişkilerinin niteliklerinin oluşumunu etkiler. Erken çocukluk dönemlerinde ebeveynlerin çocuklarının özelliklerini aşırı abartma, yüceltme, davranış ve yaklaşımlarının gereksiz büyüklüğe ulaşması, bu kişilik bozukluğuna katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda ebeveynlerin yeterli empatik yaklaşım gösterememeleri, büyüklüğe ulaşmış öz benlik

(grandiose-self) duygusuna çocuğu daha fazla sürüklemektedir (Öztürk, 2004). Klinik örneklemelerde yaygınlık oranı % 1 ila % 17 arasında değişim göstermekle birlikte, klinik olmayan örneklemelerde ise bu oran % 20'lere çıkmaktadır (Ronningstam, 2010). Türkiye'de normal popülasyonda yaygınlığı 2007 yılında yapılan bir çalışmada % 4,9 olarak bildirilmiştir (Şenyuva, 2007). Narsisistik kişilik bozukluğunun Türkiye'de klinik durumlarda görülme sıklığı % 2-16 arasında genel popülasyonda ise % 1 civarındadır (Öztürk, 2004).

Çekingen Kişilik Bozukluğu: Kişilik özellikleri arasında reddedilmeye karşı aşırı duyarlılık, şefkat ve ilgi arzusu, kolaylıkla incinme, utangaçlık, kendine güvensizlik, düşük kendilik değeri, kendi dünyalarında yaşama ve sosyal ortamlardan kaçınma yer almaktadır (Masterson, 2018). Eleştirilmekten ve beğenilmemekten korktukları için sosyal ilişki kurmaktan kaçınan kişilerdir. Ancak sevildiklerinden emin olduklarında insanlarla ilişki kurabilmektedirler. Çekingen kişilik karakteri fobik nevrozların bir yansıması olarak düşünölmektedir. Psikodinamik yaklaşımlara göre düşük benlik saygısı ve yetersizlik duygusu nedeniyle bu kişiler yakın ilişkilerden ve sosyal ortamlardan adeta kaçmaktadır. Alay edilme korkusu, aşağılanma, reddedilme gibi çevresel etkilerin yanında genetik yapının da bu duruma katkısı vardır. Dünyada genel popülasyonda % 0,5- % 1 oranında yayılım gösterirken, psikiyatri klinik hastalarında % 10 oranında yaygınlık rapor edilmiştir (Cloninger ve Svrakic, 2000). Türkiye'de normal popülasyonda yapılan bir çalışmada % 6,2 yaygınlık oranına sahip olduğu belirtilmiştir (Dereboy ve diğ., 2014).

Bağımlı Kişilik Bozukluğu: Kendi başlarına karar alamayan, alacakları kararlarda başkalarına aşırı bağlı kalan, kendilerine pek fazla güven duymayan, ilişkilerinde boyun eğici tarafta bulunan, bağımsız şekilde kendi düşüncelerini ifade edemeyen, başkalarının düşüncelerini sorgulamak yerine onaylamayı tercih eden, uysal yapıda kişilerdir. Kendisini düşünmeyen ve yalnız kalmaktan hoşlanmayan yapıları vardır. İnsan ilişkilerinde sömürölme eğilimleri yüksek olan bireylerdir. Bağımlı kişilik bozukluğuna sahip bireylerin bağlanma kuramı dikkate alındığında çocukluk dönemlerinde ebeveynleri ile kurdukları ilişki oldukça önemlidir. Ebeveynin aşırı korumacı ve ilgili tavırları çocukların bağımsız olmasını engellemektedir. Bu durum çoğunlukla çocukların bağımsızlık durumunu bir güvensizlik tehdidi olarak algılaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumun normal popülasyonunda görülme sıklığı yaklaşık %2,3 olarak

bildirilmiştir (Mosterson, 2018). Türkiye için ise normal popülasyonda görülme sıklığı 2007’de yapılan bir araştırmaya göre % 2, 2014 yılında yapılan bir araştırmaya göre % 5,2 olarak rapor edilmiştir (Şenyuva, 2007; Dereboy ve diğ., 2014).

Obsesif-Kompulsif Kişilik Bozukluğu: Aşırı düzenlilik, saplantılı bir hal, kararsızlık, erteleme, ince eleyip sık dokuma, istifçilik eğilimi, suratsız bir duruş, mükemmelliyetçilik, katılık, inatçılık sık görülen özellikleri arasında yer almaktadır (Öztürk, 2004). Özel bir değeri olmayan eskimiş ve değersiz eşyaları bile atmakta zorlanırlar. Para harcama konusunda cimridirler. Eleştirilmekten hiç hoşlanmazlar ve hataya tahammülleri yoktur. Ayrıntılara çok fazla takılan ve katı kuralları olan kişilerdir. Çocukların anal dönemlerindeki saplanma cimrilik, inatçılık ve aşırı düzen gibi özelliklerin bozulmasında ve bu yönde gelişim gösterilmesinde etkili olmaktadır. Toplumda genel popülasyonda görülme sıklığı yaklaşık %1’dir, klinik popülasyonlarda ise % 3-10 arasında bir orana sahiptir (Cloninger ve Svrakic, 2000). Erkeklerde daha sık görüldüğü söylenmektedir. Türkiye’de normal popülasyonda 2014 yılında % 14,1, 2007 yılında ise % 6,1 olarak bildirilmiştir. Klinik örneklemede yaygınlık oranı ise % 19,3’tür (Şenyuva, 2007; Özçetin ve diğ., 2008; Dereboy ve diğ., 2014).

1.7. Kişiliğin Karanlık Yönü

Kişiliğin karanlık yönü narsisizm, Makyavelizm ve psikopatiden oluşmakta “Karanlık Üçlü (Dark Triad)” olarak adlandırılmaktadır (Paulhus ve Williams, 2002).

Aşağıda her bir yapı kısaca açıklanmıştır.

Makyavelizm: Makyavelizm kavramı İtalyan siyasetçi ve yazar Niccola Machiavelli’ye dayanmaktadır. Ancak Psikoloji alanında Makyavelizm Christie ve Geis’in (1970) çalışmasından sonra bir kişilik özelliği olarak incelenmeye başlanmıştır. Makyavelizmi en iyi şekilde ifade eden temel kavram “*amaca ulaşan her yol mubahtır*” bakış açısıdır. Bu bağlamda Makyavelist kişilik özelliğine sahip olan kişiler, bireysel amaçlarını gerçekleştirebilmek için yalan, hile, kurnazlık ve dalkavukluk gibi taktiklere başvurmaktadır. Makyavelist bireylerin insan ilişkileri genellikle yüzeysel ve çıkar odaklıdır. Başkalarına çoğu durumda tam anlamıyla güvenmekten kaçınırlar ve sırlarını başkalarına anlatmak onlara akıllıca gelmez. Amaçlarına ulaşmak için etik dışı işlere başvurma ve geleneksel ahlakı ihlal etme gibi araçlara başvurabilirler (Christie ve Geis, 1970; Harms ve Spain, 2015).

Narsisizm: Narsisizm, Yunan mitolojisindeki bir efsaneye dayanmaktadır ve en sade haliyle “*kişinin kendine hayran olmasını*” ifade etmektedir. Narsistler, bencil, başkalarını küçümseyen, kendini eşsiz ve çok değerli hisseden, başkaları üzerinde otorite kurma eğilimi yüksek, kibirli, gösterişi seven kişilerdir. Bu kişiler genellikle kıskanç, eleştiriye kapalı, amaç odaklı ve insan ilişkileri yüzeyseldir (Furnham ve diğ., 2013; Jonason ve Webster, 2010)

Psikopati: Psikopat olarak değerlendirilen kişilerin en belirgin özellikleri empati duygusundan yoksun olmaları ve vicdan eksikliğidir. Bu kişiler çoğu zaman bencil, amaç odaklı, umursamaz, duygusuz ve duyarsızdır. Başkalarının acı ve kaygılarını umursamazlar hatta gerçek anlamda başkaları için üzüntü duymazlar. Sadece sosyal ilişkilerini devam ettirebilmek için çevreye merhametli ve duyarlıymış gibi görünmektedirler. Ancak esasen bu kişiler, manipülatif, bencil, çıkarıcı ve diğerkâmlıktan uzak kişilerdir (Babiack ve Hare, 2006; Jones ve Paulhus, 2014).

BÖLÜM 2: SİNEMA VE TOPLUM

Bu çalışmada ele alınan sinema filmlerindeki muhasebeci karakterlerin toplumsal açıdan yarattığı bir takım etkiler mevcuttur. Sinemanın insanlar üzerinde hali hazırda yarattığı etkiler bilinmekle birlikte, gelişen teknoloji görüntü sistemlerinin bu etkileri hangi seviyelere çıkardığı yapılacak çalışmalar ile gözlemlenebilir.

Toplumun izlediği ve maruz kaldığı şeylerin etkisinin altına girmesi sosyoloji bilim dalının konusu olarak incelenirse de sinemanın insanlar üzerinde yarattığı etkinin fazlalığından söz etmek abartılı olmaz. Dünya sinemasında öncelikle Hollywood yapımları başta olmak üzere kitlesel ve bireysel olarak sinemanın insanlar üzerinde büyük bir etkisi olduğu söylenebilir.

Sinemanın tarihi ve toplumsal olarak etkilerinin yıllar içinde nasıl bir değişim gösterdiğinin ele alınabilmesi için çalışmanın ikinci bölümü toplumsal olarak sinemanın tanımı ve tarihi, gelişimiyle birlikte mevcut etkilerini ele almaktadır.

2.1. Sinemanın Tanımı ve Tarihi

Bugünün dünyasında film ve sinema kavramlarını duymamış ya da bunlara aşina olmayan insan bulmak oldukça zordur. Kitle iletişim araçlarının en güçlüsü olan televizyonun ortaya çıkışı ve tüm dünyada yaygınlaşmasıyla birlikte sinema, film ve sinema filmi kavramlarının bilinirliği artarak devam etmektedir. İlk olarak sinema 19. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmış sanat dallarının güncel olanlarından biri olarak kabul edilebilir. Gerçek hayatı, idealize edilen bir senaryoyu yahut hayal edilen bir durumu yansıtmak üzerine kurgulanan sinema filmleri, bu sanat dalının eğitimini almış kişilerce hazırlanarak toplumlara sunulup her geçen gün daha fazla bireye ulaşması sağlanmaktadır. Bir sinema filmi oldukça yaygın olarak, eğitim almamış bir bireyin kolaylıkla anlayabileceği, her kesime hitap eden hareketli resimler ve müzik, söz, yazı gibi yardımcı öğelerle desteklenen bir kitlesel araçtır. Kopyalanabilir ve birden fazla yerde aynı anda gösterilebilir olması da filmde ele alınan duygunun tüm bireyler tarafından paylaşılmasına olanak sağlamaktadır (Tezcan, 2012).

Birden fazla tanımı olmakla birlikte sinema “ bir kavramı uygun biçimde anlatan görüntülerin yer aldığı film parçası” şeklinde ifade edilmektedir (Uğurlu, 1992). Bir başka tanımda ise yine “renk, ışık, ses ve hareket gibi öğeleri kapsayan ve çeşitli

kimselerin rol aldığı bütünleşik bir sanat biçimi” şeklinde ifade edilmiştir (Tezcan, 1994). Sinema filmi, “bir sinema salonunda ses ile desteklenen devinimli görüntüler dizisi” olarak Özön (1985) tarafından tanımlanmıştır. Arnheim ise (2002) sinemayı “gerçekliğin mekanik bir yeniden üretimi” şeklinde tanımlamaktadır. Çok fazla bileşene sahip olan güncel sanat dalı sinema, tek başına bir sanat eseri, bir haberleşme ürünü ya da bir sanayi eldesi olarak değil, bunların tümü ve daha birçoklarını kapsayan bir dal olarak görülmektedir (Tezcan, 1994).

İnsanların elde ettiği bilgiyle üretilmiş mevcut keşiften daha ötesini sunan sinema, hayali kurulan yeni dünyaların, yaşam koşullarının, farklı karakterlerin, bireylerin bilinçaltındaki gizemlerin ortaya çıkarıldığı bir sanat dalı olarak tarihsel serüvende yerini almaktadır. Sinemanın büyüdüğü dünyası insanlara özendikleri ve yapmayı arzu ettikleri hayatı kolaylıkla gösterirken, bu durum seyirciye bir tatmin ve rahatlama sağlamaktadır. Bilinçli olarak rüya görülmesi şeklinde tanımlanması belki de abartılı bir durum olmayacaktır. Tüm dünyada toplumsal olarak kitleleri etkileyen bu sanat dalının insanlara ulaşmasına yardım eden her unsur, kişilere yeni bir karakterin heyecanını, beklentilerin yükselmesini ve bu sayede oluşan arz-talep ortamının kazancını hissettirmektedir. Filmleri izleyen, izleten ve oluşması için uygun şartları sağlayan oyuncusundan yönetmenine herkes için oldukça karlı bir oluşum haline gelmiştir. Kendi kültürünü yaratan sinema filmleri maddi ve manevi bir kazanç ile beraber avantaj ve dezavantajları olan önemli bir sektörel sanat dalına dönüşmüştür. Gelişen teknolojinin, salonlara bağlı kalmadan sinema filmlerini ev ortamında ve hatta günlük hayat akışı içinde ekstra zaman ayırmadan izleyebilecek hale gelmesi de bu sektörel sanat dalına mevcut şartlarda katkı sağlıyor gibi görünmektedir (Diken ve Lausten 2010).

Konuları itibariyle bakıldığında çalışmada ele aldığımız filmler dahil olmak üzere, başladığı tarihten itibaren çekilen filmlerin insanlara iletebileceği konuların sınırı yoktur. Bir sinema filminin içinde barındırdığı şeyler doğal çevre düşünüldüğünde gerçek materyallerdir ve kısacası tüm hayati olgular sinemanın konusunu oluşturur (Uğurlu, 1992). Olduğu gibi alınabilecek bu hikayelere sanatçıların kendi hayal gücünden eklentiler yaparak sunması sinemanın alışılmış bir yönüdür. Film konularının çeşitliliği, çekildiği toplumu yansıtmaması ve bireylerin yaşam öykülerine benzemesi sinemanın izleyici üzerindeki etkisinin artmasına neden olmaktadır. Bir sinema filminin konusu akımı ya da türü ne olursa olsun her biri “işledikleri karakter ile birlikte izleyici

kitlesindekilerin kendi yaşamlarını ve dünyayı yeniden anlamlandırdıkları bir yolculuğa çıkmalarına olanak sağlar” (Clarke, 2002). Sinema birçok sanat dalını sentezleyerek ilerleyen bir gelişim gösterdiğinden, diğer sanatlarında bu durumdan oldukça fazla fayda sağladığı söylenebilir. Ortaya çıkışından bu yana sinema farklı medeniyetlerce bulunmuş türlü sanat dallarıyla etkileşim içinde olmuş ve “bu sanatlar ile döllenerek gelişme göstermiştir” (Bazin, 1966). Bu sanat dalının doğması ve oluşmasının yanı sıra gelişmesi ve günümüzde bulunduğu seviyeye nasıl geldiğinin irdelenmesi için öncelikli olarak insan faktörünün etkilerinin detaylı bir şekilde incelenmesi gerekir.

Sinema sözcüğü, sinematografi sözcüğünden alınarak kısaltılmış ve Lumiere Kardeşler buldukları yeni aygıta sinematograf adını vermişlerdir. Yunanca kinema, atos: devinim, hareket graphien: yazmak sözcüklerinden oluşan sinematograf, “devinimi yazan, hareketi saptayan anlamına gelir. Sinematografi ise “devinimi yazma, hareketi saptama” anlamı taşımaktadır. Paris’te 1895 yılında gösterilen ilk film Lumiere Kardeşlerin, Arrival of the Train in La Ciotat Station (Trenin La Ciotat İstasyonuna Gelişi), izleyicilerin koltuklarından fırlayarak kaçmasına neden olan ve perdeyi yavaş yavaş kaplayan bir trenin gelişini anlatmaktadır. Sinemanın mucidi olan Lumiere Kardeşler dışında sinemaya buluş anlamında katkı sağlayan herkes, sinemanın barındırdığı unsurlara hareket, canlılık ve yaşam kavramlarıyla ilgili adlar vermeyi daha uygun bulmuşlardır. Bu tutumun günümüzdeki yansıması olarak ise Amerika Birleşik Devletleri’nde sıklıkla kullanılan “motion picture, moving picture (movie)”: devinimli resim kavramı da hemen her ülkede bilinmektedir (Özön, 2008). Zaman içinde sinema sözcüğü, bir mekan adı tüm endüstrinin adı olarak kullanılmaya başlansa da bizi ilgilendiren ana kavram hareketli, devinimli resimlerden oluşan film kavramının ortaya çıkışıdır. Devinimi saptamak ve aktarmak, insanların yüzyıllardan beri düşleyip, ardına düşüp de bir türlü geliştiremediği bir özlemi dile getirmektedir (Özön, 2008).

Sözlükte kelime manasına bakıldığında sinema kavramı için dört farklı tanımla karşılaşılır:

- 1) İzleyici topluluğa film gösterecek salonu bulunan ve bu iş için özel olarak yapılan yapı.
- 2) Bir güzel sanat dalı olarak gösterilmeye uygun olan filmleri izleyici için gösterme ve yaratma sanatı.

- 3) Sanat dalının niteliğini taşıyan kişilerin kuruluşların ve çalışmalarının tamamı.
- 4) İlgi çeken olay ya da ortam (Püsküllüoğlu, 2004).

Başka bir sözlük kaynağında ise karşımıza daha teknik bir kavram çıkmaktadır;

“Bir ışık kaynağından çıkan ışınların, üzerinde resimler bulunan bir film şeridinden geçirilerek bunlarla bir ekran üzerinde devinimli görüntüler meydana getiren görünümdür (Ağakay, 1969). Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi sinemanın ana kavramı ve tanımının oluşumu devinim, hareket olgularıyla bütüncül bir ilişki içindedir. Sinema tarihsel serüvende anlam ve içerik olarak gelişmekte ve sürekli yenilenmektedir. İlk insanların gördüklerini mağara duvarlarına çizmesiyle başlayan bu sürecin kalıntıları 1879’da İspanya’nın Altamira Mağarası’nda ortaya çıkarıldı. Bizon, at, geyik gibi hayvanlara ait bu resimlerin benzerlerine Fransa’nın Lascaux Mağarası’nın duvarlarından da rastlandı. İnsanlık tarihinin başlamasıyla birlikte belki de canlandırma sineması için atılan ilk tohumların bu resimler sayılabileceğini söylemek yanlış olmaz (Teksoy, 2009).

Taş duvarlar ve sinema perdesinin bu noktada ortak yanı insanların gördüklerini aktarmaya duydukları ihtiyaç olarak açıklanabilir. Kişisel olarak tatmin sağlamak için yapılan bu aktarma bireyler arasındaki ilişkileri etkilemesi açısından da oldukça önemlidir. Mağara duvarına çizilen resimlerin hareket kazanmış halleri için belki de Hacivat ve Karagöz örnek görülebilir. Gölge oyunu için devinim içeriği dolayısıyla sinemanın atası benzetmesini yapmak belki fazla olabilir ancak bu dönüşüm öncelikli tiyatroya ve daha sonra da sinemaya geçişi sağlamıştır. Resimlerin hareketli olarak oynatılması dönüşümü farklı sanat dallarını ve onların türevlerini zaman içerisinde oluşturmuştur. Antik Yunan tiyatrosu ve dans, hareket içeren sanatlar olarak tarihsel dönemlerin başlangıcından beri var olsa da doğadaki tüm hareket ve eylemi aktarma becerisine sahip değillerdi (Özön, 2008).

Ortaya çıktığı dönemden sonraki yirmi yıl içinde büyük bir gelişim gösteren sinema 1800’lü yılların sonunda bir yenilik olarak kabul görmekteydi. Ancak 1900’lerin başında hızlı ilerlemesi bu yeni sanat dalını yerleşik bir endüstri haline getirmişti. Film olarak gösterilen ilk hareketli şipşakların uzunluğu yalnızca bir dakikaydı. 1905 senesinde kural olarak belirlenen bir durum ile beş ila on dakika uzunluğunda olmaları gerekliliği doğdu. Kamera açılarının değişmesi ve öyküleri anlatmak için farklı temaların kullanılmaya başlanması da bu tarihlere rastlar. Takip eden 5 sene içinde ilk uzun metrajlı filmlerin

çekilmesiyle, bu yeni sanatın ne kadar hızlı ilerleme gösterdiği de açıkça görülmüş oldu. Aynı zamanda daha kompleks öyküleri aşamalarla ele almak konusunda yeni gelenekler ortaya çıktı. Filmlerin yapım ve gösterimleri ucuz sirk eğlencelerinin arasında yayınlanan ya da sadece şarkılı gece eğlencelerinin içinde gösterilen değişik bir şey olmaktan çıkmıştı (Nowell ve Smith, 2003).

Bu hızlı gelişim sonucunda potansiyel bir endüstrinin varlığı farkedilmiş, maliyetin artmasıyla daha kaliteli işlerin ortaya konduğu görülmüştür. Her geçen gün daha fazla insana hitap eden sinema büyük kentlerde dünyanın bir çok bölgesine filmler satan, bu filmleri kiralayan büyük prodüksiyon ve dağıtım şirketlerini ortaya çıkarmış, bu dağıtılan filmleri göstermek için özel mekanlar tasarlanmaya başlanmıştır. Öyle ki 1910 yılından önce Paris, Londra ve New York en önemli sunum merkezleri iken artık Los Angeles yani “Hollywood” en önemli merkez haline gelmiştir (Nowell ve Smith, 2003).

Sinemanın tarihini anlatırken endüstrileşme başlığına ayrıca değinmek gerekir. Yeni bir sanat dalının bu denli hızlı ilerlemesi, ekonomik hayata ve toplumsal yaşamın içine hızla entegre olmasını gerektirmiştir. Basılı medya iletişim araçlarının gelişiminin yavaşlığına bakarak film ve sinemanın gelişimin ne denli hızlı olduğu daha net olarak anlaşılabilir. 1986 yılında İngiltere’de ilk sinema açılırken 1914 yılına gelindiğinde sadece Londra’da 500’den fazla sinema açılmıştı. Her kesimden insanın alabileceği fiyatlara satılan sinema biletleri 1920’lerin sonunda çalışma saatlerinin azalması ve işsizliğin artması ile sinemaya giden izleyicilerin kitlesel şekilde artmasına sebep oldu (Giddens, 2012).

Günümüzde filmlerde yer alan oyuncuların mesleki olarak bir iş sahibi olması durumu söz konusudur. Farklı meslek gruplarının ortaya çıkması ve çalışma saatlerindeki farklılıklar da sinema izleyicisinin ilgisini arttırmıştır. İşlenen konular ve içerikler de duyulan ilginin artması için sayılabilecek sebeplerdendir. Son dönemde sinema adına yapılan hemen her şey daha fazla üretmek ve izleyici kitlesinin tüketici olarak sinema salonlarını doldurmasını amaçlamak için organize edilmektedir. Bir sektör haline gelen sinema pazarına dünyanın farklı ülkeleri farklı dönemlerde hakimiyet kurmuş ve kendi sistemlerini bu sayede oluşturmuşlardır. Tüm bu rekabet ülkelerin milli olarak kendi kültürlerini yansıtan bir oluşum yaratmalarını desteklemiştir. Örneğin ABD’de Hollywood, Hindistan’da Bollywood ve Türkiye’de Yeşilçam gibi kültürel isimlendirmeye gidilmiştir.

Kronolojik olarak sinema süreçlerini anlatan Monaco'nun (2002) oluşturduğu takvim şu şekilde özetlenebilir;

- Tarih öncesi sinema dönemi, filmlere uyarlandığında önemli etkilere sahip olan diğer sanatların farklı yönlerinin evrimini ve sinematografyanın gelişimini içerir.
- 1896 ve 1912 yılları arasında ekonomik bir sektör değeri kazanan sinema, bu dönemin sonunda uzun metrajlı ilk sinema filmlerini gördüğümüz dönemdir.
- 1913 yılında başlayıp 1927 yılına kadar geçen süren sessiz sinema dönemini içerir.
- 1928-1932 yıllarında dünya sineması ekonomik ve teknolojik açıdan bir geçiş dönemi yaşamıştır ve bu dönem çok önemli kabul edilmez.
- 1942 yılına kadar geçen süre Hollywood sineması için "altın çağ" olarak adlandırılan dönemdir. Filmlerin önemli ekonomik başarılar elde etmesiyle bilinir.
- Televizyonun sinemaya meydan okumasıyla, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan bu dönem 1947 ile 1959 yılları arasına denk gelmektedir. Artan bir enternasyonalizm ile Hollywood sinemasının hakimiyeti ortadan kalkmaya başlamıştır.
- 60'ların başında Yeni Dalga akımının Fransa'da ortaya çıkışı, 60-80 yıllarını kapsayan yedinci dönem olarak ifade edilebilir. Yeni Dalga akımı teknolojik gelişmelerin ve sinemanın özellikle toplumsal ve politik olaylara yeni yaklaşımları ile tüm dünyada yayılım göstermeye başladı.
- 80'li yılların başı ile Yeni Dalga akımı yerini postmodern sinema diye adlandırabileceğimiz yeni bir dönemin başlangıcına bırakmıştır. Günümüzde varlığını sürdüren postmodern sinema akımıyla birlikte filmler, farklı eğlence ve kitlesel iletişim araçlarının bir parçası olarak görülmektedir.

Bazı araştırmacılara göre üç temel üzerine kurulmuş olan sinema (Monaco, 2002), politik, ekonomik ve estetik açıdan incelenmektedir. Gösterime giren bir filmde yapıyı anlamak için bu unsurlar ve filmin yapım aşamaları dikkate alınmaktadır. Bu üç ana etkenin uzun metrajlı filmlerin yapılmasına bu filmlere olan ilginin artmasına ve kazanç boyutundan ekonomik kazanım elde edilmesine olanak sağlamıştır. Tüm bu kronolojik yapılanmayı en iyi ve anlaşılır şekilde özetleyen Oğuz Adanır şunları söylemiştir:

“Sinema, Batıda ortaya çıkmış ve öncelikle bir çıraklık (1895-1915), daha sonra bir kalfalık (1915-1920/1925), sonrasında ustalık (1920/1925- 1935/1940) ve nihayet bir sanatkarlık dönemi (1935/1940- ?) yaşamış ve yaşamayı da sürdürmektedir. Bu bölümlere doğal olarak günümüz sinemasının kavramını ve koşullarını düşünerek yapılmış bir bölümlenmedir (Adanır, 2003).

2.2. Sinemanın Kültürel ve Toplumsal Etkisi

Öncelikle kültür kavramını tanımlamak gerekirse, günlük hayatta gösterilen nezaket ve kibarlık, bilgi sahibi olmak, bedeni eğitebilmek, farklı sanatlarla uğraşı ve medeni olmak gibi birçok anlama geldiğini söylemek doğru olacaktır. İnsanlar tarafından üretilen ve diğer bireylere aktarılırken değişebilen idealizesi kişiden kişiye değişen bir yaşam mentoru da denilebilir. Kültürün farklı anlam ve terimler ürettiği düşünüldüğünde sinema sanatı kültürel bir takım özellikleri taşımaktadır demek yanlış olmaz. En yeni sanat dallarından birisi olan sinema sanatını kültürden ayrı olarak düşünmek yanlıştır (Saatçi, 2010).

Aslında sosyolojik açıdan ele alındığında kültürün en önemli unsuru davranış örüntüleridir. Aynı davranışı tekrar eden bireylerin bu tekrarları yoluyla biçimlenmiş kültürel oluşumlara davranış örüntüsü denir. Toplumsal olarak bu davranışların belirli biçimleri mevcuttur ve genel olarak bu davranışlara uyulması durumunda sıkıntı yaşanmayan süreçleri içerir (Güçhan, 1993). Toplumsal ve günlük hayatta edindiğimiz roller, statülerimiz, iş yaşamında edindiğimiz roller hepsi birliktedir ancak hepsinin hakimiyet alanları farklıdır.

Bir ekip ürünü olarak oluşturulan sinema filmlerinin, karanlık sinema salonlarında gösterilmesi, izleyenlerin dikkatlerini dağıtacak etkenlerin olmaması, filme daha rahat odaklanılması, izleyenin etkilenme oranını arttırmaktadır. Filmlerin daha rahat seyredilen ortamlarının olması (televizyon, internet) ise bireylerin davranışları üzerinde filmlerin etkinliğini arttıran diğer unsurlardan biridir. İzleyen her bir insanda etkisi farklı olsa dahi sinema sanatı kitlesel bir kültür oluşturmuştur. Bu kültürün izleyenin yaşamına yansımaları ve yaşamın bir parçası olması kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu sayede gündelik hayatta farklı etkileşimler ile yeni kültürlerin doğmasına da etki ettiği söylenebilir. Hayatı birçok açıdan yapılandırdığı araştırmacılar tarafından sıklıkla söylenen kültür, ticari bir kar amacı güderek üretilen sanat eserleri için besleyici olmaktadır. Farklı kültürlerin birbirleriyle

olan etkileşimlerine sanat eserleri vesile olmaktadır. Ancak modern ve teknolojik gelişmelerin bu kültürel etkileşimlerin yozlaşmasına yol açtığını söylemek mümkündür (Uludağ, 2009).

Kültürel düzenin bu yeni ve modernize halinde oluşan değişim sinemayı da etkisi altına almıştır. Farklı kültürel modelleri anlatması için birer elçi durumunda olan oyuncular yeni düzende daha fazla ön plana çıkmaktadır. İzleyicilerin hayran oldukları bu oyuncular kültürel anlamda içimizden birisi gibi olmaktadır ve seyirciler bu durumu kabullenmektedir.

Yaşamda gerçekleşen olaylardan etkilendiği, senaristlerin hayal dünyasının etkileriyle şekillenen, oyuncuların performansları ve hazırlanan sahne ortamlarıyla sinema yeni bir kültür yaratmaktadır. Gerçek olan ile hayal dünyasını birleştirip, karma bir kültür entegre eden ve bireylerin yaşamlarını davranış modellerini etkileyen kendi kültürünü kabul edilebilir bir şekilde sunar. Hemen her film mevcut bir kültürü işler ya da birçok kültürü harmanlayarak yeni bir kültür oluşturur. Sinema bu kültürel yapıları sosyolojik olarak barındırdığı unsurları en iyi yansıtan kitle iletişim araçlarından biridir. Sadece kültürü değil, filmi çeken yönetmenin bakış açısını onun beslendiği kaynakları da en iyi şekilde yansıtmaktadır (Yüceer, 2018).

Kültür ve sinema kavramlarını birbirinden ayrı düşünmek imkansızdır çünkü sinema filmleri kültürel yapıdan beslenir, arkaik dönem sanatı dahil olmak üzere dramadan ve tragedyadan etkilenir (Gürses, 2007).

Mevcut filmler dahil olmak üzere kitlesel beğeniyi kazanmak ve toplumun dikkatini çekmek için sinema filmleri kültürel kodlara sıklıkla yer vermektedir. Farklı kültürlerin etkileşimleri anlamında önemli bir unsur olarak karşımıza sinema çıkar. Bireyler ile birlikte toplumsal düzeyde etki alanına sahip olan sinema farklı kültür modellerinin dünyaya pazarlanması konusunda oldukça önemli bir kitle iletişim aracıdır (Özkan, 2014).

Ülkelerin dünya genelinde sinema sektöründe sahip olduğu tekel kendi gelenek ve göreneklerine göre birer kültür yaratmaları noktasında kendisini göstermektedir. ABD film şirketleri bu konuda başı çekmektedir. Sinemanın kültürel yaşama biçimlerini aktarmadaki gücü bu alanda önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazen direkt

bazen dolaylı yollardan filmler bize yaşandığı toplumun kültürünü yansıttığından, etkileşim kaçınılmazdır çünkü sinema filmleri kültürlerle birleşmiştir (Gürses, 2007).

Görsellik her bireyin aklında hatırı sayılır bir yer tutar. Ancak sinemada sadece görsel öğeler değil, yazı, ses, efekt ve hatta teknolojik gelişmeler ile görüntü hissini bile verildiğini söylemek mümkündür. Sinema yaşamın her alanında insanlar için oldukça önemli bir başlık olmuştur. İyi şekilde anlatılmış bir sinema eseri için yaşanan kültürün iyi bilinmesi ve o kültürle etkileşim içinde bulunmak şarttır (Özkan, 2014).

Her farklı toplumda ve dolayısıyla kültürde farklı anlatım biçimleri geliştiren sinema, bu anlatımların biçimsel olarak gösterdiği değişikliklerin kültürel unsurlardan oluşmasına dikkat eder. Kullanılan her obje ve anlatımın filmin çekildiği toplumun yanı sıra hitap ettiği izleyicinin de anlayacağı dilde olmasına özellikle dikkat edilir. Sinema sanatının icrasını gerçekleştiren herkesin ana amacı seyirci ile iletişim halinde olmaktır ki bu iletişim için öncelikle kültürel kodların iyi analiz edilmesine ihtiyaç vardır. Her sanatçı hayran kitlesinin sürekli büyümesini arzuladığı için eserleri toplumların birebir yansıması olabildiği gibi bazen bir hayal ürününün topluma entegresi de söz konusudur (Uludağ, 2009). Bir endüstri olarak sinema sessiz filmlerden günümüze teknolojik gelişmelerden en iyi şekilde faydalanmış ve tüm insanlığı etkileyen global bir dil olmaya başlamıştır. Mattelart (2005), filmlerin bazı sınıflar ve uluslararasıdaki eşitsizliğin son bulması için bir simge durumuna geldiği görüntü çağında evrensel iletişim söyleminden bahsedilir diyerek bu durumu ifade etmiştir. Devam eden insanlıkla birlikte bu kültürel etkileşim sürmeye devam edecektir. Kültürler arası etkileşimin en fazla olduğu alanlardan biri sinemadır. Toplulukların yaşam biçimleri, göç etme şekilleri, gelenek ve görenekleri, kentleri ve nüfusları kısacası sosyal yaşamlarında karşılaştıkları birçok kavram sinemada karşılık bulmaktadır. Filmlerin psikolojik analizler başta olmak üzere sosyolojik, felsefi ve kültürel analizler yönünden bir anahtar vazifesi gördüğünü söylemek doğru olacaktır (Osmanoğlu, 2016).

Başta insan hayatı olmak üzere yaşamın tüm unsurlarına belirli derecede etki yapma gücü bulunan sinema yapay kültürleri yönlendiren bir istasyon görevi görmektedir. Toplumun yapısı ve yaşam biçimi üzerine sürekli düşünmek zorunda olan sinema sektörü bu sayede toplumdan ayrılmaz bir parça olmaktadır. Bir sinema eserinin üretildiği dönemin siyasal, tarihsel, ekonomik ve sosyal koşulları bilinmeden anlaşılması neredeyse imkansızdır

yakındır. Toplumların sosyal ve kültürel yapılarının anlaşılmasında bir ayna görevi gören sinemanın bilinmeyi gözler önüne serme gibi bir işlevi de bulunmaktadır (Diken ve Laustsen, 2007).

Sinema ve toplum arasındaki ilişkiyi dört temel öge üzerinden açıklayan Yüceer (2018), toplumsal etkileşimde sinemanın çok önemli bir yeri olduğuna değinmiştir. Ögeleri ise sinema yaratıcısı, sinema ürünü, seyirci ve toplum olarak sıralamıştır. Sinemanın toplumun her kesimine hitap edebildiği günümüzde etkileşimde söz sahibi olmamasından söz edilemez.

Sinema yapımı ve seyrinin ayrıca ortaya çıkarılan filmlerin iletişim süreçlerinin farklı bölümleri ve aşamaları vardır. Bu aşamalar arasında çoğunlukla göz ardı edilen bağlantıları da sinema sayesinde ortaya koymak mümkün olmaktadır. Bu aşamaların dinamikleri, ortaya çıkan filmlerin türleri ve karakterleri ile bağlantısını tam olarak idrak edebilmek için bu aşamaların her birinin toplumsal, politik ve kültürel olarak hangi noktada bulduklarını bilmek gerekir.

Yapımı ve seyri etkileyen bir başka etken ise seyirci kitlesinin belirlenmesinde tercih edilecek yolların çok belirsiz olmasıdır. Seyirci imajının gişe hasılatını belirlemede önemli bir yer tuttuğu sektörde bütün bu iletişim sürecinin farklı ve birbirini etkileyen yollarına geniş bir açıyla bakılmasının önemi büyüktür (Güçhan, 1993).

Ortaya çıkan sinema filmleri belirli değerlere, inançlara, görüşlere ve en önemlisi de kültürel unsurlara hitap eder. Oyuncuların toplum tarafından kabul edilmiş ve yıldızı parlayan kişiler olması filmlerin etkinlik seviyelerini arttırmaktadır. Çekilen sinema filmlerinin, hangi ülkelerde gösterime gireceği, hangi bölgelerde yayınlanabilir olduğu belirlenip bu doğrultuda sinema salonlarının kiralanması da toplumsal etki seviyesi için önemli bir kriterdir. Gösterim için belirlenen bölgelerle özdeşlik kurması, etki alanının ve oranının yüksek olması ve filmin farklı sahalara yayılmasını kolaylaştırması açısından özellikle üzerinde durulması gereken bileşenlerden biri de budur.

Sinema sektörü ve toplumun etkileşimi karşılıklı bir diyalektiğe dayanmaktadır. Tüm bu süreçte bireyin toplum içindeki davranışları, samimiyet ölçütleri ve dereceleri, yeme-içme davranışları ve alışkanlıkları, harcama davranışları belirleyici faktörler olarak karşımıza çıkar. Toplum ve bireylerin içerisinde ortaya çıkan yeni karakterler, yeni davranış örüntüleri ve yeni duruşlar sergileme eğilimini doğurmaktadır. Sürecin tamamı

düşünüldüğünde yeni temsil karakterlerinin doğmasına, insanların yaşam tarzlarının değişmesine, saç-sakal, giyim-kuşam gibi bireyler üzerinde direkt etki alanı oluşturmaya neden olduğunu söylemek doğru olacaktır. Davranışsal alandaki etkileşim yaşamın her anına ve her alanına etki edebilmektedir. Sinema sektörünün toplum üzerindeki temel etkisini bu şekilde özetlemek mümkündür.

Filmi yönetenin bakış açısıyla kurgusal olarak hazırlanan sinema sanatı eserlerini izleyicinin gerçek yaşamla özdeşleştirilmesi ve benimsemesi filmlerin sunduğu karakterler ile ilgilidir. Popüler sinema olarak tanımlanan eserlerde özdeşleşme bu şekilde aktarılır (Topçu, 2004). Seyircinin sinema sahnesinde gördüğü olayı gerçek hayatta varmış gibi algılamasını sağlayan ana unsur karakterdir. Bireyin kendine yakın bulduğu karakter sayesinde, sadece hayal ürünü bir senaryodan oluşan filmi bile gerçekmiş gibi izlemesi ve kendi yaşamından kesitlerle bütünleştirilmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Her tür grubunda bulunan milyonlarca film için hangi toplum kültürü kullanıldıysa bu kültürel etkilerin insanlar üzerinde psikolojik olarak bir yansıması söz konusudur (Batur, 1998).

Dünyada egemen olan Hollywood sinema sektörünün genel yapısı düşünülürken filmlerin çoğunluğunda halka egemen olan kurumlar ve geleneksel değerlerin meşruiyeti göze çarpmaktadır. Bireysellik algısı, ataerki yapı ve kapitalizm gibi konuların işlenmesi ve toplumun geneli tarafından kabul edilmesine olanak sağlanması amaçlanmıştır (Güçhan, 1999). Kişileri etkisi altına almakta önemli rolü olan karakterlerin oluşum sürecinde ise, sektör haline gelmiş sinemanın ilk dönemlerinden günümüze erkek temsili kadın karşısında üstün tutulmuştur. Kadın ve erkeğin rollerinin belirlenmesine öncülük eden Hollywood sinemasında, romantik bir ortam korunarak, şiddet, ölüm, sevginin azalması ve psikolojik hastalıklar görmezden gelinmiştir. Sürekli mutlu son ile biten filmlerin ve pembe hayal fantezilerinin fabrikası halinde çalışan bir Hollywood oluşmuştur (Derman, 2003).

Tüm karakterlerin sunumu sınırları belirlenmiş bir alan içerisinde, toplumun değerlerine uygun şekilde oluşturulur. Amerikan toplum yapısına uygun olarak hazırlanan karakterlerin tamamı toplumun yapısına bağlı bireyler olarak sunulur. Sinemanın kitlesel bir etki yaratmasının sağlanması için öncelikli olarak toplumsal değerler kullanılır demek yanlış olmaz. Merkezde her zaman aile, örgüt ya da çete gibi oluşumların var olduğu Amerikan sinemasında bu küçük toplulukların devlet erkini temsil etmesi ya da düzen

sağlayıcı, düzeni devam ettirici bir amaç edindiği görülmektedir. Odak noktasındaki karakteri erkek olan bu filmlerde, karaktere verilen görev düzenin devamlılığının sağlanmasıdır. Erkek karakter kişisel eylemlerini bir kenara bırakarak, işleyen düzeni hangi eylemler bozuyorsa bunları ortadan kaldırır ve kurumların işleyişlerinin aksaklık olmadan devamını sağlar (Abisel, 1999). Toplumsal alandaki erkek egemen yapının etkileyici bir şekilde görüldüğü bir uygulama alanı olan sinema, izleyici ile eser arasında kurulan ilişkinin yarattığı hazdan temel alır. Kişinin kendi dışındaki bireylere ait olduğunu bildiği öyküleri izlemesinden duyduğu zevk, aynı zamanda bir iktidar olgusunu kişiye hissettirir (Behçetoğulları, 1993). Filmdeki zevk odağına dair yönelimini kameranın açısının yanında, sahnedeki kahramanla kendini özdeşletirmesi ve kahramanın olay karşısında takındığı tavırla bütünleşerek iktidar sahibi olmanın geçici tatmin edici duygusunun yaşanması ortaya çıkmaktadır (Mulvey, 1993). Türk sinemasında erkeklik söylemini inceleyen Uluyağcı (1993), şiddet, cinsellik, namus ve otorite kavramlarını temel çerçeve olarak belirlemiş ve sinema filmlerinde yaratılan bu karakterlerin toplumda var olan erkeklik tanımlarını pekiştirip desteklediğini ortaya koymuştur.

Tek bir erkek tipi yerine farklı ama benzer özellikler gösteren erkeklerin bulunduğu, örneğin mafya ve suç temalı filmlerde kendinden emin, inandığı doğrular için adam öldüren erkekler resmedilirken, drama ağırlıklı yapımlarda hasta, çaresiz ve kusurlu erkeklere de rastlanmaktadır. Türk sinemasında Cüneyt Arkın'la özdeşleşen tarih temalı filmlerde ise abartılı ve insanüstü güçleri olan kahraman erkek temsili yapılmaktadır (Ulusay, 2004). Sternberg'in filmleri erkek karakterleri kendi bakış açısıyla yansıtır, erkek temsili sadece yönetmen gözünden hayata bakar. Hitchcock sinemasında ise erkekler izleyici bakış açısından bakar ve genelde doğrunun tarafında olan para ve güç sahibi kişilerdir. (Derman, 2003). Hatta çoğu sinema filminde kadınların durumu da erkek temsillerin gözünden verilmektedir. Türler anlamında erkek karakter temsilleri western, gangster, polisiye ve dedektif tarzı filmlerde bireysel erkek egemen bir anlayış görülmektedir. Yaşanılan düzeni koruma çabasında olan bu erkek karakter temsilleri yakışıklı ve izleyici tarafından kendileriyle özdeşleşmeye uygun karakterlerdir (Uluyağcı, 2001).

Western sinemasında kovboy karakterler için (Abisel, 1999), diğer erkek karakterlerde olduğu gibi cesur, bağımsız, kendine yeten, dayanıklı ve girdiği her mücadeleyi kazanan bir imaj çizildiğini söylemiştir (Özön, 2008). Dünya sinemasındaki gangster temsillerine bakıldığında ise, kahraman nitelikli, büyük şehirde yaşayan, bireyselliği ön planda, oldukça saldırgan ve aynı zamanda profesyonel silah kullanabilen tipler olarak resmedildikleri çalışmalarla ortaya konmuştur (Uluyağcı, 2001).

Gangster tiplerinin özellikle büyük şehirlerde yaşadığının gösterilmesi erkek egemen anlayışın toplumda etkilerinin devam etmesine yol açmaktadır. Melodram tarzı filmlerde de hemen hemen aynı durumların söz konusu olduğu araştırmalarla ortaya konmaktadır. Bu filmlerdeki erkek temsilinde ise ev geçindiren, ekonomik olarak gücün sahibi, ailesini bir arada tutup koruyan, anlayışlı bir eş ve baba rolünde görünmektedir (Özsoy, 2004). Melodram türünde erkek temsilinin koruyup kolladığı ailesi ve iyi karakterlerin tamamının başına gelen her türlü kötü olaya karşı ayakta durdukları ve beklenmeyen o kurtarıcı sayesinde olayların yine iyiler lehine sonuçlandığı şeklinde bir sunum söz konusudur (Özön, 2008). Erkek karakter temsillerinin mesleği ne olursa olsun geleneksel sinema içinde kadın karakterlerin çocuk ve ev arasına sıkıştırılmış dünyasının aksine sosyal olarak daha aktif bir rol oynamaları dikkat çekicidir (Saatçi, 2010). Pornografik sinemada karşılaşılan erkek karakter temsillerinde ise güçlü, kadınları hor gören, kötü davranan ve kendilerini önemli işlere veren erkek karakterler anlatılır (Uluyağcı, 2001).

Erkek karakter temsilleri farklı tipler (süper kahraman, politikacı, gazeteci, imam, şoför, vb.) giyim kuşamları ve her türlü görsel öğeleriyle yaşadıkları kültürün değerlerini yansıtır. Özellikle Amerikan sinemasında ortaya çıkarılan ve oldukça farklı bir temsil olan insanüstü özelliklere sahip güçlü erkek karakter ideolojisi ön planda tutularak oluşturulan ve yaşamında sevgi kavramına çok fazla yer vermeyen biri olarak resmedilir (Saatçi, 2010). Erkek karakterlerin temsiline verilen bu önemin toplumda muhakkak bir karşılığı vardır. Sinema ve toplum etkileşimi konusu düşünüldüğünde ataerkil toplum düzeninin erkek bireylerden beklenen davranışların yanı sıra erkeklerin kendilerinin biçtiği rollerinde, özetle erkek olabilmenin bir sunumu olarak bu filmleri gördükleri söylenebilir. Bir başka karakter temsilinde romantik erkek sinemanın 1930 yılına kadar gelen evresinde sevdiği kadını elde etmek için her türlü zorluğa katlanan, oldukça zorlu sınavlardan geçen bir karakter olarak anlatılmıştır. 1930 yılından sonra ise bu erkek temsili yerini, günlük yaşamın sorunlarıyla ilgilenen bir kahramana ve bu kahramanların

yanında onlara her daim destek olup, umutla bekleyen kadın temsillerine bırakmıştır (Atayman, 1995). 90'lı yıllarda sinemada yeniden aynı değişim yaşanmış kadın ve erkek karakterlerin arasındaki ilişkiyi esprili şekilde anlatan komedi filmlerinde büyük oranda artış yaşanmıştır. Seks ve cinsellik olgusunun bayağı şekilde arttığı filmler yerini sanatsal bir cinselliğin anlatıldığı filmlere bırakmıştır (Dorsay, 2004). Erkek karakter temsilleri sinemadaki bu değişim rüzgarından etkilenmişler ve genel geçer erkek karakter algısından biraz daha uzak karakterler oluşmaya ancak bu dönemlerde başlamıştır. Kadınlara duygularını açıkça ifade etmeyen bu karakterlerin yerini daha modern bir erkek tiplemesi almıştır. Duygularını ifade konusunda çok çekingen olmayan erkek karakterler, spor giyinen, bıyiksız, çocuksu ifadeleri artmış bir duygusal erkek olarak sunulmaya başlamıştır (Uluyağcı, 2001; Saatçi, 2010).

Var olması zorunlu bir diğer karakter de sinema filmleri için kadın karakterlerdir. Her anlamda uzun yıllar boyunca erkek karakter temsillerinin gölgesinde kalan kadınlar, dünya sinemasında farklı tiplmeler ile sunulmuş ve erkek temsilleri gibi yıllar içinde değişiklikler göstermişlerdir. Klasik Hollywood filmleri kadınları genelde güvenli yerde bulunan bir konuma yerleştirmektedir. Kadın karakterlerin sunumları da erkek temsillerin bakış açısıyla sinema perdesine aktarılır. Erkek karakterlerin sosyal hayattaki cesareti aktifliği göz önünde bulundurularak etken oldukları söylenirken, kadın karakterler de bir o kadar edilgendir.

Derman (2003), sinemada kadın karakterlere karşı üç bakış olduğunu söylediği araştırmasında, bunlardan ilkinin kameranın bakışı, ikincisini erkek karakterin bakışı ve üçüncüsünü de erkek karakter gözünden erkek izleyicinin bakışı şeklinde anlatmıştır. Erkeklerin kadınlarda görmek istedikleri özelliklere göre çizilen kadın karakter temsilleri ile ilgili son 20 yılda oldukça fazla çalışma yapılmıştır. Ataerkil yapıya uygun olarak sunulan kadın karakterler günlük yaşamda kadınlardan beklenen ahlaki ve sosyal davranışlara uymak zorundadırlar. Amerikan sinemasında iyi ve kötü kadınlar olarak ikiye ayrılan kadın karakterlerden iyi olanlar itaatkar, iyi bir eş, sorumluluk sahibi sevecen bir anne ve erkeklerin üstünlüğünü kabul etmiş biridir. Kötü olan kadınlar ise, toplum tarafından kendilerine biçilen rollere uymazlar, erkekler ile yarış halindedirler ve erkek temsillerin koyduğu kurallara karşı gelir. Cinsel olarak serbest olmaları da bu kadınların anlatı sinemasının sonunda cezalandırılması şeklinde gerçekleşir (Topçu ve Güçhan, 2004). Hollywood sinemasında kadın karakterler genelde ana temaya dert

ekleyen kişi olarak dahil edildiklerinden, sunumda iyileştirici tarafları işlenmektedir. Bu iyileştirme özelliğinin aktive olabilmesi içinse kadın mutlaka güçlü erkek temsile aşık olmalı, evlenmeli ve çekinik kadın rolüne bürünerek korunmalıdır. Aksi durumlarda ise kadın düzene karşı geldiği için dışlanır, yasa dışı ilan edilip cezalandırılır (Derman, 2003).

Genel görünüm dünya sineması için bu şekildeyken yıllar içinde bu durum değişime uğramış ve kadın karakterlerin özelliklerinde gözle görülür değişimler olmuştur. Oluşturulan ilk kadın karakter temsilleri erkek izleyici için cinsellik ön planda tutularak çekici bir nesne görevi görmesi amacıyla yaratılmıştır. Kadın karakterlerin iyi ya da kötü oluşuna izleyen erkek izleyicinin bakış açısının karar vermesi amaçlanmıştır (Atayman, 1995). Erkek karakterler filmin türü ve canlandırdıkları mesleki tip ile ayrılırken kadınlar iyi ve kötü olarak yalnızca erkek bakış açısının ve toplumsal rollerin ayrımına maruz kalmışlardır. Özellikle sessiz sinema dönemi olarak adlandırılan dönemdeki filmlerde bir kadın karakterinden bahsetmek neredeyse imkansızdır (Ulusay, 2004).

Sesin sinemaya gelmesiyle kadın karakterlere çizilen rolü özetlemek gerekirse, aşk kavramının özgürleşmesi ile büyük kentlerin fırtınalı dünyasında şahsi olarak sınınamak isteyen genç kız karakterlerinin doğduğunu söylemek doğru olabilir. Zayıf, ürkek ve hasta bir yapısı olan tezgahtar kız temsilleri bu dönemde ortaya çıktı. “Flapper” terimiyle ifade edilen bu yeni tezgahtar kız karakteri çocuksu yüzü ve saçlarıyla beyaz perdeyi kasıp kavurmaya başladı. Sinemanın ilk dönemlerinde olduğu gibi avcı erkeklerin hedefi olup onlarla geçici aşklar yaşayan kurban edilmiş kız karakteri yerine filmin sonunda flört ettikleri erkek olmasa bile yakın çevreden bir başka erkek karakter ile evlenebilen yeni bir kadın karakter oluşmuştu (Atayman, 1995).

Kadınların dünyada 1920’lerden sonra başlayan özgürleşme hareketleriyle sinemada seks tanıması karakterleri de boy göstermeye başlamıştır. Sinema perdesinden aktarılan cinsellik kadınların özgürlüğünü simgeleyen bir araç olarak kullanılmıştır. Cinselliklerini sergileyen kadınların bu sayede erkek izleyiciyi sinema salonlarına çekmesinin yanında, görsel değer olarak takdir edilmesi de söz konusuydu. Fiziksel özelliği ön plana çıkan kadınlar özgürleştiklerini nitelese de burada erkek izleyici için görsel bir sunum yapıldığı da açıktı (Saatçi, 2010).

Kadın karakter temsilinde zamanla yaşanan değişimler ataerkil düzenin sağlanması için yapılmış olup otuzlu yılların başına kadar sinemada erkekler tarafından tuzaga düşürülen

aşırı güzel kadın imajı bir süre kenara bırakılmıştır. Otuzlu yılların sonunda cinselliğini kendi çıkarları için kullanan ve “vamp” olarak nitelendirilen kadın temsili sinemada yerini almıştır. Vamp karakterler, kötü kadın tiplmesi içinde yer alıp, erkekleri görsel sunum açısından memnun etse de, umarsızca kullandıkları cinsel özgürlükleri erkekler için tehdit oluşturmuştur ve toplumda vamp kadın karakterlere olumlu gözle bakılmamıştır. Vamp kadın karakterleri erkeğin egemenliğini tehlikeye sokan ve erkeğin simgesel olarak kanını emen bir yaratık şeklinde sunulmuştur. Vamp kadın karakterlerde aşırıya kaçan mimikler ve jestlerin yanı sıra şuh bir ses de olmazsa olmazdır (Dorsay, 2004).

Amerikan sinemasında vamp kadın karakteri olarak adlandırılan bu temsilin avrupa sinemasındaki karşılığı “femme fatale”dir. İyi kadın karakterlerin ortaya koyduğu analık kavramı, yeni bir can oluştuk gibi özelliklerinin dışında neden olduğu gerilimle olayların can alıcı boyutlara ulaşması bu karakteri erkeğin en büyük düşmanı konumuna getirmiştir (Derman, 2003). Erkek karakterler ile güç yarışına girebilecek bir karakter olarak yaratılan vamp kadınlar ben merkezli, cinselliklerini kendi çıkarlarına kullanan ve elde etmek istedikleri şey için sonuna kadar savaştan bir yapıda resmedilmişlerdir (Atayman, 1995).

Güzelliklerinin farkında olan her kadın karakter için kötülük yapmaya ve erkekleri baştan çıkarmaya meyilli karakterler denebilir. Hatta güzellik kadınlar için bir avantaj iken erkek karakterler için bir dezavantaj olarak görülmüştür. Kötü kadın karakterlerin yerini otuzlu yılların sonunda gündelik sorunlarla ilgilenen, erkeğin her daim arkasında duran ve her zaman güvendikleri kadın karakterler almaya başlamıştır (Atayman, 1995; Özsoy, 2004).

Geleneksel Hollywood tarzı filmlerde kadın her zaman erkeğin arzu nesnesi olarak yerleştirilmiştir. Melodram tarzı filmler içinde aynı şeyi söylemek doğru olacaktır. Çekildikleri dönem önemli olmak koşuluyla melodram tarzı filmlerde kadın ve erkek karakter temsilleri genellikle erkek bakış açısına göre şekillenmiştir. Erkekler kadınları nasıl görmek istiyorsa “iyi bir anne, namuslu bir kadın, sadık bir eş” o şekilde sunulan kadın kavramlarının tam karşısında da zıtları “kötü bir anne, sadık olmayan bir eş” yerini almıştır (Özsoy, 2004). İyi ve kötü arasında sürekli devam eden bu çatışmaların hepsinin sonu erkek karakterlerin isteğine göre şekillenmektedir.

Melodramlar çekirdek ailelerin kadın karakterler üzerinde yaptıkları kısıtlamaları gösterirken bir yandan da bunları doğal ve verimli olarak kabul eder. Konuları genellikle anne-çocuk, baba-oğul ya da karı-koca arasındaki ilişkileri kapsayan bu türün başrol oyuncularını genelde kadındır (Derman, 2003).

Sinemada kadın karakterlerin farklı tanımlama grupları olsa da temel değerlerinde çok bir değişim yaşanmamıştır. Evin hapishane ortamına benzetildiği filmlerde, anneler fedakar olarak tanımlanmış ve kadınsı arzuların tamamına karşı çıkmıştır. Son yıllarda artan feminist söyleme sahip sinemada kadın karakterler için duygusal sorumluluk sahibi ve kadınsı arzulara sahip şekilde resmedildiklerini söylemek doğru olacaktır. Ezilen, hakları elinden alınmış bir kadının yanında ezilmeyen bir kadın, modern bir kadının yanında daha geleneksel özelliklere sahip bir kadın karakter muhakkak yer alır. Kadınların özgür olarak hareket etmeleri de erkek karakterler karşısında güçlü olmalarına bağlanır (Doğan ve diğ., 2002).

Duygusal kadın karakterlerin temsili ise genellikle aile melodramlarında karşımıza çıkar. Duygusal kadın karakter aşktan gözü hiçbir şeyi görmeyen ve aşkı için bütün olumsuz şartlara katlanabilecek durumda olan birisi şeklinde sunulur. Kadınların çalışma hayatında hemen hemen hiçbir şekilde görünmediği bu tür filmlerde duygusal kadın karakterlerin toplumsal statüleri de pek önemsenmemiştir. Eğer bir kadın karakter çalışma hayatında yer alıyorsa bu tamamen ekonomik nedenlerdir ve evlendikten sonra iş hayatında ayrılır (Özsoy, 2004).

Korku temalı filmlerde kadın karakterlerin incelenmesinde ise iki tip karakterden söz edilmiştir. Bunlardan ilki kurban olan kadın temsilleri, ikincisi ise insan üstü özelliklere sahip canavar, vampir ve vb. gibi özellikler ile nitelenen kadın karakterlerdir. Kurban olarak sunulan kadın temsilleri için erkek bakış açısının ürünü ve pasif kadın karakterinin kabul edilmesidir denebilir (Topçu, 2004). Kurban rolünde gösterilen kadınların hemen hepsi merak, aptallık ve güzellikleri nedeniyle hiç farketmeden canavarları ya da kötü karakterleri baştan çıkararak ve erkek bir kahraman tarafından kurtarılan pozisyonda gösterilmişlerdir. Kadın karakterlerin cinselliğini kullandığı her an canavar ya da kötü karakterin ağına düşmesi ve onu kurtaracak erkek karakteri de etkilemesi söz konusu olmuştur. Kadını kurban olarak konumlandırmak karakter yaratımı açısından 1950'li yılların sonuna kadar oldukça çok kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkar.

Sinemada eş olarak kadın karakterlere baktığımızda ise kocasının içinde bulunduğu eylemleri uzaktan izleyen bir kadın portresi ile karşılaşırız. Sonunun kötü olduğunu bildiği daha çok kahramanlık türü filmlerde kocasını bu eylemlerden oldukça uzak tutmaya çalışan eş kadın karakterler erkeğin karar vermesiyle sonuçlanan bir sürecin yardımcısidir. Bir başka karakter incelemesi ise bar ya da pavyon gibi eğlence merkezlerinde çalışan kadın karakterler için yapılmıştır. Kötü bir aile bireyi ya da kötü bir erkek karakter tarafından bulunmak zorunda oldukları bu ortamda mutsuz ve paralı erkek tiplerinin evinde anlatamadığı ya da içinde tuttuğu her şeyi paylaştığı bir karakter olarak resmedilirler. Evlilik, çocuk ve özellikle namus kavramlarının olmayışı kadının kendi suçu gibi gösterilirken onu oradan kurtaracak yine erkek bir kahraman karaktere ihtiyaç duyulur. Kadın için içinde bulunduğu ortama düşmek suç ya da ayıp gibi görülürken, erkeğin onu oradan kurtarması yine bir üstünlük göstergesi olarak sunulur (Derman, 2003).

Kadın ve erkek karakterlerin en fazla eşit hissedildiği müzikal film örneklerinde ise iki cinsten birer kahramanın filmin merkezinde yer alması durumu söz konusudur. Erkekler yine kadınlardan bir adım önde bulunurlar falan bu filmin türü dolayısıyla çok fazla hissedilmez. Kadına karşı öğretici rolü bulunan erkeklerin kadının kabiliyetlerini fark etme, onun bu kabiliyetlerini geliştirmesine yardım etme gibi özellikleriyle yine kadınlardan üstün olduğunu söylemek yanlış olmaz (Abisel, 1999).

Farklı tür filmlerde kadın karakterlerin sunumuna bakıldığında genel olarak benzer özellikler sergilendiği ve araştırmacılarında bu özelliklere değindiği görülmektedir. Mesleğinin gerekleri dışında önemli olan 2 cinsiyette karakterlerin sunumunun toplumda nasıl karşılık bulduğudur.

Yalnızca Amerikan sineması için geçerli olmayan bu durum Çin ve Japon sinemasının örneklerinde de araştırılmıştır. Çin sineması kadın karakterleri pasifize eden ve beyaz perdede onları hep mutsuz gösteren bir temele dayanır. Mutsuzluğunun kaynağını ya da buna sebep olan karakterin erkek olması durumlarıyla ilgilenmez. Toplum ve kültürün farklı olmasına rağmen Çin sinemasında da erkeğin kadın karakterler karşısında bariz üstünlüğü göze çarpmaktadır. Kadın karakter erkeğe tabidir ve cinselliği ve arzuları yok sayılmıştır (Çelik ve Nasir, 2001). Çinli yönetmen Yimou'nun filmlerinde kadınların toplumsal rollerine bakıldığında; kadının zor bir yaşamı olduğu, erkeğin her istediğini

yapmak zorunda olduğu vurgulanmıştır. Ataerkil düzende ve aile büyükleri tarafından kurulan egemenliğe karşı özgürlük çabası göstermeleri yersiz bulunmaktadır. Kadın karakterler, erkek karakterleri sevse de, nefret etse de veyahut saygı duysa da kaderi erkek karakter tarafından belirlenir ve kadın bu etrafında oluşan yapıyı kıramaz (Çelik ve Nasir, 2001). Aynı durum Japon sineması içinde geçerlidir. Kültürel ve toplumsal yapının şekillendirdiği sinema sanatı eserleri, tutucu Japon yapısının sinemaya olduğu gibi aktarılmasını sağlamıştır. Aile kavramının üstün tutulması, ataerkil yapı ve bilgelik kavramlarının öne çıktığı bu sinema türünde, kendi kültürlerini yansıtan ve hayat yapılarına bağlı filmler çekmişlerdir (Güçhan, 1999). Kadın karakter incelemesi yapıldığında ise dünya sinemasında karşılaşılan durumdan farklı bir duruma rastlanmamıştır. Karakterin içinde bulunduğu durum ve şart ne olursa olsun cinsiyetiyle birlikte ona dayatılan toplumsal roller ile yapılandırığı bir karakter sinemada karşımıza çıkmaktadır.

Toplumsal yapıların erkek egemenliğine bağlı olmasından kaynaklanan sinema ve toplum ilişkisinde içinde bulunduğu durum ne olursa olsun erkek karakterler üstün özelliklerin tamamıyla bezenmiş şekilde sunulmaktadır. Kadın karakterlerin günümüz sinemasındaki feminist bakış açısı dahil olmak üzere ezildiği, yok sayıldığı ve özgürlüğu için cezalandırıldığını söylemek yanlış olmaz. Kadın karakter ortada bir erkek kahraman karakter yoksa bile kendinden daha üstün bir hemcinsinin ezici baskısına sinema perdesinde de maruz bırakılmıştır. Erkeklerden beklenen kahramanlık ve kurtarıcılık rollerinin aksine kadınlardan daha ailevi meseleler ile ilgili rolleri üstlenmesi toplumca beklenen bir hareket olduğundan aykırı davranan kadınlara sinema da gerçek hayatta olduğu gibi “kötü” etiketi yapıştırılmaktadır. Genellikle kadın karakterlerin canlandırdıkları rollerin araştırılması ile ilgili yapılan çalışmalar da benzer durumlar ortaya konmuştur.

Bu çalışmada incelenen muhasebecilik mesleği bu alanda yapılan diğer çalışmalar düşünüldüğünde psikolojik olarak kişilik analizlerine yer vermesi nedeniyle farklılık göstermektedir. Diğer yandan bu alanda en sık başvurulan yöntem olan karakter analizi içerikleri ile de yapılan diğer çalışmalar ile benzerlik göstermektedir. Sinema filmlerinde toplumların kültürel yapılarını etkileyen bu karakterlerin hangi kişilik modeli ele alınarak oluşturulduğu ve bu karakterin toplumda nasıl bir karşılık bulunduğunun araştırılması için oldukça önemli olan kişilik kuramı ve bu analizlerin bir çok çalışmada yer alması

çalışmaların kapsamı açısından oldukça önemlidir. Meslek grupları ve karakter özelliklerini içeren çalışmalar Türk ve Dünya sinemasında sıklıkla yapılmaktadır.

Bozkurt (2018), “Komediden drama Türk sinemasında dini karakter imgesi” isimli tezinde araştırdığı örnek filmlere dayanarak 70’li yılların sonlarına kadar Türk sinemasında dini karakter imgesinin alaycı, çıkarları doğrultusunda hareket eden ve menfaatine yönelik davranışlarını bulunan kişiler olduğunu söylemiştir. 2000’li yıllar ile Türk sinemasının dini karakterleri idealize ettiği söylenen çalışmada bakış açısının değişmediğine vurgu yapılmış, ayrıca ikna etme becerisi bulunmayan, şaşkın bir tip olarak gösterilmesi de bu soruna eklenmiştir çıkarımında bulunulmuştur.

2017 yılında yayınlanan “1960’lardan 2000’lere Türk Sinemasında Değişen Patron Temsilleri: Tüketim ve Yönetim Göstergeleri Üzerinden Bir Analiz” isimli makalede ise patron karakterlerinin sinemada yansıtılmasının değişiminin ülkenin sosyo ekonomik durumu üzerinden incelenmesi yapılmıştır. Liderlik tarzı ve toplumun tüketim anlayışlarının patron simgesinin inşasında kullandığını ortaya koyan çalışmada, sinemanın toplum dinamiklerini etkileme ve onlardan etkilenme gücüyle patron karakterlerinin iş yaşamıyla ve değişen yönetim anlayışlarıyla nasıl değiştiği vurgulanmıştır (Karaçizmeli ve Kesken, 2017).

Ünal (2018), yayınlanmamış doktora tezinde “Amerikan Sinemasında Gazeteci İmajı” konusunu ele almıştır. Sinema filmlerinin sadece karakterlerin imajını değil aynı zamanda toplumsal, sektörel ve siyasal söylemleri de içerdiğini dikkate alarak bu söylem tarzının inşasını araştırmıştır. Son dönem filmlerinde gazeteci karakterlere yönelik, kahraman, anti kahraman, sahtekar ya da günah keçisi tiplerinin kurulduğunu ve gazetecilerin bu iki kategorinin özelliklerini taşıdığını ortaya koymuştur. Genel anlamda kahraman özellikleri gösteren gazeteci karakterlerin nadir olarak bu durumu kıldığını görüldüğünü söylemiştir. Özgür basın mitinin filmlerde bu karakterler üzerinden sektöre ve topluma mesajlar verdiğini açıklamıştır.

Gürkan ve Güngör (2016) “Pilotluk Mesleğinde Hegemonik Erkekliğin İnşası Ve Krizi Üzerine İnceleme: Top Gun Ve Flight Filmleri” isimli yaptıkları çalışmada, kadın ve erkeğin biyolojik kimlik oluşturma süreçleri dahil olmak üzere toplumsal cinsiyetin oluşumunu incelemişlerdir. Kitle iletişim araçları, meslek grupları, dini oluşumlar ve devlet tarafından idealize edilen erkek karakter algısının toplumun erkeklikten

beklentisini karşılayabilmek için hayatı boyunca verdiği mücadelenin nasıl bir krize dönüştüğünü ortaya koymayı amaçlamışlardır. Sonuç olarak, pilotluk mesleğinin erkekleştirilmiş olduğu ve pilot kahraman erkeklerin her filmde erkeklik krizine sürüklendiği ortaya konulmuştur. Pilotluk mesleğinin hegamonik erkeklik üreten bir meslek olduğu tartışılmıştır.

2018 yılında yayınlanan “Türk Sinemasında Eğitim İçerikli Filmlerde Okul Yöneticisi Tasviri” isimli çalışma da ise müdür, müdür yardımcısı, okul yöneticisi karakterleri incelenmiştir. Türk sinemasının 1965-2007 yılları arasından yayınlanan 23 filminin analiz edildiği çalışmada yöneticilerin en çok otoriter, öğrenci karşıtı, paragöz, soytarı-maskara, öğrenci dostu, bürokrat ve idealist-mesleğe kendini adanmış karakter temalarıyla anlatıldığı ortaya konmuştur. Okul yöneticisi karakterlerinin ele alınan film tarihlerinin aralığında büyük bir değişim göstermediği ve günümüz eğitim şartlarının yeterliliğini yerine getirir şekilde tasvir edilmediği sonucuna varmıştır (Altunbaş ve Gündüz, 2018)

Demir “Sinemada işçi sınıfı temsilleri” adlı yazısında işçilerin büyük bir siyasi güç haline gelmelerinin sanayi devriminden sonra uyandırdığı kaygının filmlerde işlenişini ele almıştır. İşçi sınıfını ya da bireysel bir işçinin yaşamını konu alan filmlerin sınıf sisteminin tehdit eden bir arzu unsuru barındırdığını söyleyen araştırma da muhafazakar işçi sınıfı filmleri için sadece bireysel zaferlerin resmedildiğinden bahsedilmiştir. İşçinin zafer elde etmesi için diğerlerinden farklı bir yeteneğe sahip olduğunun vurgulandığını söyleyen araştırmacı, sınıf atlamanın zor ama mümkün olduğunun filmlerde ima edilen mesaj olduğunu ortaya koymuştur (Demir, 2011).

Yüksel (2015) “Kültürel Bir Ürün Olarak Türkiye’de Sinema Filmlerinde Okul, Öğretmen ve Öğrenci Temsilleri” isimli çalışmada üç film örneğini ele almış ve bu filmlerdeki okul, öğrenci, öğretmen karakterlerini betimsel analiz yoluyla incelemiştir. Bu konuya ilişkin toplum gerçeklerinin sinemamızla örtüşmediği sonucuna varan çalışma da incelenen üç filmde de öğretmenler işlerini yapan, kendini mesleğine adayan ve topluma model olan karakterler olarak gösterilmiştir. Bunun yanında işlerini yürüttükleri yerlerin tamamı, bireyi kısıtlayan ve durağan bir atmosferi bulunan yerler olarak izleyiciye aktarılmıştır.

“Türk Sinemasında Hemşire Olgusunun İncelenmesi” adlı çalışmada on bir adet Türk filmi incelenmiş, bunların yedi tanesinden hemşirenin ana karakter olduğu, sadece iki

filmde hemşire kelimesinin filmin adında geçtiği söylenmiştir. Hemşire karakterinin filmlerin çoğunda olumlu bir karakter olarak karşımıza çıktığı vurgulanırken, kötü karakter olarak oynadığı filmlerin varlığından da söz edilmiştir. Mesleki açıdan kendi kararını veremeyen, meslek özerkliğini kullanamayan kişiler olarak resmedildiklerini, genellikle doktorun yardımcısı olarak gösterildiklerini ortaya koyan çalışmada çağdaş hemşirelik algısıyla bu durumun çok uyumlu olmadığı sonucuna varılmıştır. Hemşire karakterlerinin ekranda cinsiyetçi bir bakış açısıyla yansıtıldığını söyleyen çalışma bunun mesleğe olan bakışı zedeler şekilde olduğunu belirtmişlerdir (Gören ve Şahinoğlu, 2018).

Öztürk (2016), “Türk Sineması'nda kara komedi filmlerde kadın temsili: Onur Ünlü filmlerinin çözümlemesi” isimli çalışmasında Türk sinemasında uzun süre geri planda kalan kadın karakterlerin görünürlüklerinin zamanla arttığından bahsetmiştir. Melodram ağırlıklı filmlerde sıklıkla görülen kadın karakterlerin komedi filmlerinde geri planda kalmasına vurgu yapılan çalışmada kara komedi filmlerin yönetmeni Onur Ünlü'nün üç filminin incelendiği ve filmlerde yer alan kadın oyuncuların yönetmen tarafından ele alınışının feminist film kuramı çerçevesinde analizi yapılmıştır.

Tüm bu karakter tahlilleri yıllardır yapılmakta ve hala da yapılmaya devam etmektedir. Sinema sanat olarak başlayan hayatına büyük bir endüstri olarak devam etmektedir. Hayal olarak sunulan ürünleri satan bu sektörün sürekli kazanmak ve genişleyen bir popülarite sağlamak gibi amaçları vardır. Çünkü toplumun popüler nitelikteki ürünler toplumun geniş kesimlerince kabul edilebilir. Sinema bu popülerliğini kullandığı yeni tekniklere, sunduğu sıra dışı hikayelere ve yıldız başrol oyuncularına borçludur. Hikayelerin çoğunluğu temelde aynı bile olsa yıllar geçtikçe yeni teknolojik imkanlar ve yeni oyuncu yüzleriyle imaj olarak tazelenmeleri söz konusudur. Film sektörü hayali şeyleri üretilip dünyanın her yerindeki insanları etkileyerek duygusal bir kültürü de bizlere sunar (Arslantepe, 2012). Bu çalışmada ele alınan muhasebeci karakterleri de toplumda bir karşılık bulmuş ve insanlarla özdeşleşmiştir. Her filmin senaryosunun farklı kültürlerde farklı insanlar için yaşanmış olma olasılığından yola çıkarak toplum üzerindeki etkinin ulaşabileceği boyutlar hakkında da fikir sahibi olmamız söz konusudur.

BÖLÜM 3: FİMLERİN İNCELENMESİ

Bu bölümde araştırmaya konu olan filmlerin incelemesi yapılmaktadır. Araştırma doğrultusunda en yaygın kullanılan ve filmler hakkında en kapsamlı bilgilerin yer aldığı IMDb (Internet Movie Database) sitesinden muhasebeci karakterinin bulunduğu filmlere ulaşılmıştır. Araştırma yapılırken çok sayıda filme rastlanmıştır. Bu filmler arasında muhasebeci karakterinin filme herhangi bir katkısının olmadığı, filmde çok kısa bir süre yer alıp çıkarım yapılamayacak kadar az repliğinin olduğu çok sayıda filme rastlanmıştır. Bu nedenle sitede yer alan çok sayıda film arasından analizin daha sağlıklı yapılabilmesi için muhasebeci karakterinin başrolde yer aldığı ve belirgin kişilik özellikleri sergilediği 15 film incelenmiştir. Bu filmler belli izleyici kitlesine ulaşan filmlerdir.

Bu doğrultuda The Accountant, The Untouchables, Midnight Run, The Producers, The Shawshank Redemption, Shindler's List, Ghostbusters, Dead man, DOA, Moonstruck, Fargo, A Simple Plan, Shallow Grave, Hitch, filmlerinin incelenmesine karar verilmiştir. Filmlerden elde edilen bulgular ilk olarak her bir film için ayrı ayrı sunulmuştur. Daha sonra bulguların değerlendirilmesi sonuç bölümünde ele alınmıştır.

3.1.Accountant (Hesaplaşma), 2016

IMDb Puanı: 7,3

Karakter: Christian WOLFF

Film konusu: Çok büyük çetelerle ve suç örgütleriyle gizli işler yapmakta olan Wolff, dahi sayılabilecek bir muhasebe uzmanıdır. İnsanlardan çok sayılarla içli dışlı olan bir karakterdir. Normal bir muhasebe uzmanı gibi görünse de dünyanın en büyük suç örgütleri için çalışmaktadır. Suç infaz birimi tarafından araştırılmaya başlanınca dikkat çekmemek için sıradan bir müşteri ile anlaşmaktadır. Sıradan olarak gördüğü müşterisinin aslında büyük bir problemi olduğunu kısa zamanda anlamıştır. Hesaplarındaki milyonlarca dolarlık tutarsızlıkları ortaya çıkaran Wolff sebebini araştırmaya başlayınca kendisini tehlikeli oyunlar içinde bulmaktadır.

The Accountant filminde Ben Affleck tarafından canlandırılan Christian Wolff karakteri birinci bölümde bahsedilmiş olan farklı kişilik tipleri açısından incelenmiştir. İlgili Muhasebeci karakterinin kişilik özellikleri sergilediği tavır ve davranışlardan yola

çıkılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları aşağıda ilgili başlıklar altında gösterilmiştir.

Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Wolff karakterinin evindeki ve ofisindeki eşyaları fazla düzenlidir. Kullandığı her şeyi aynı yerine tekrar koyan fazlaca titiz bir karakterdir. Wolff'un düzenli ve planlı yapısı sorumluluk yönünün güçlü olduğunu göstermektedir. Sosyal ortamlardan uzak olması ve çevresinde pek fazla arkadaşı olmaması karakterin içe dönük olduğuna işaret etmektedir (Burger, 2006).

A ve B tipi Kişilik: Karakterin içine kapanık, sessiz sakin ve soğukkanlı yapısı (Luthans, 2010), B tipi kişilik eğilimin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Karanlık kişilik özellikleri: Wolff'un filmde cinayet işlemesi ve bundan rahatsızlık duymaması, takma isim kullanması, uyumsuz ve örtülü bir agresif (Paulhus ve Williams, 2002) yapısının olması gibi davranışsal eğilimler ağırlıklı olarak psikopatiye işaret etmektedir. Bunun yanında başkalarını küçük görme, kendini üstün görme eğilimi yüksektir. Bu özellikler psikopati kadar olmasa da Wolff'un narsisizm eğilimin yüksek olduğunu göstermektedir. Nitekim narsisizm ve psikopati birbirleri ile ampirik olarak ilişkilidir (örn., Jonason ve Webster, 2010).

Kişilik bozuklukları: Wolff'un aşırı titiz, düzenli ve katı kurallara önem veren biri (APB, 2013) olması obsesif-kompulsif eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir.

3.2.The Untouchables (Dokunulmazlar), 1987

Karakter: Oscar Wallace

IMDb Puanı: 7,9

Film Konusu: Ünlü mafya Capone'u yakalaması için ajan Ness görevlendirilmiştir. Kimsenin yakalayamadığı mafyayı Ness'in yakalayacağına kimse inanmamaktadır. Ancak tanıştığı polis memurunun desteğiyle özel bir ekip kurarlar. Ekibe bir silahşör ve bir muhasebeci eklenir. Hep birlikte mücadele etmekte olan dokunulmazlar ekibi muhasebeci Oscar'ın, Capone'nun muhasebe defterinde çok fazla paranın el değiştirdiğini ve şifreli isim kullanıldığını fark etmesi üzerine suçunu açığa çıkarıp Capone'nun hapse girmesini sağlamıştır. Bu film gerçek hayatta bir mafyanın yakalanmasında muhasebecinin katkısının olduğu gerçek bir olaydan esinlenmektedir.

The Untouchables filminde Charles Martin Smith tarafından canlandırılan Oscar Wallace karakteri birinci bölümde bahsedilmiş olan farklı kişilik tipleri açısından incelenmiştir. İlgili Muhasebeci karakterinin kişilik özellikleri sergilediği tavır ve davranışlardan yola çıkılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları aşağıda ilgili başlıklar altında gösterilmiştir.

Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Oscar karakterinin tam anlamıyla dışadönük, uyumlu ve sorumluluk düzeyi yüksek bir birey olduğu görülmektedir. BFKÖ'nin diğer boyutları kapsamında Oscar'ın ortalamadan sapan düzeyde belirgin bir özelliği göze çarpmamaktadır.

A ve B tipi kişilik: Oscar'ın fazlasıyla işiyle ilgili ve başarı odaklı yapısı ağırlıklı olarak A tipi kişilik özelliğine yakın olduğunu göstermektedir (Luthans, 2010).

Karanlık kişilik özellikleri: Oscar karanlık kişilik özellikleri kapsamında incelendiğinde belirgin bir özelliğinin ön plana çıkmadığı gözlemlenmiştir.

Kişilik bozuklukları: Oscar'ın belirgin bir kişilik bozukluğuna sahip olduğuna dair bir özelliğe rastlanmamıştır.

3.3.Midnight Run (Geceyarısı Avı), 1988

Karakter: Marducas

IMDb Puanı: 7,6

Film Konusu: Marducas muhasebecisi olduğu mafya babasını dolandırıp zimmetine geçirdiği parayı hayır kurumuna bağışlamıştır. Hem mafya hem de FBI Marducas'ın peşindedir. Eski bir polis olan Walsh'a muhasebeciyi yakalaması karşılığında para teklif edilmiştir. Walsh kısa sürede Marducas'ı yakalamayı başarmıştır. Ancak Los Angeles'a götürüp teslim edene kadar başlarına sıra dışı pek çok olay gelmiştir. Hem mafya mensupları intikam için hem de FBI Marducas'ı Walsh'tan önce yakalayabilmek için peşlerinden gelmektedir. Walsh onları atlatmayı başarmıştır ancak Marducas'ın özünde iyi bir insan olması nedeniyle onu teslim etmekten vazgeçmiştir.

Midnight Run filminde Charles Grodin tarafından canlandırılan Marducas karakteri birinci bölümde bahsedilmiş olan farklı kişilik tipleri açısından incelenmiştir. İlgili Muhasebeci karakterinin kişilik özellikleri sergilediği tavır ve davranışlardan yola

çıkılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları aşağıda ilgili başlıklar altında gösterilmiştir.

Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Marducas genel olarak zeki, kendine güvenen, eleştirel ve yaratıcı bir karakter olarak gözlemlenmiştir. Beş faktör kişilik özellikleri bağlamında Marducas'ın kişilik özellikleri analiz edildiğinde, karakterin ne içine kapanık ne de tam olarak dışadönük biri olmadığı gözlemlenmiştir. Bununla beraber sorumluluk düzeyi yüksek, duygusal açıdan dengeli (nevrotik değil) ve uyumlu biri olduğu görülmektedir.

A ve B tipi kişilik: Marducas'ın oldukça sakin, yavaş hareket eden (Buchanan ve Huczynski, 1997), bilinçli kararlar alan (dürtüsel¹ değil) veren bir karakter olduğu görülmektedir (Jenkins, 1998). Bu durum Marducas'ın ağırlıklı olarak B tipi kişilik özelliğine yakın olduğunu göstermektedir.

Karanlık kişilik özellikleri: Marducas her ne kadar filmde ahlak dışı bir eylem² gerçekleştirse de, aslında son derece duyarlı, kendini beğenmeyen, başkalarını sömürme eğilimi olmayan, empati düzeyi yüksek, merhametli ve duyarlı biridir (Furnham ve diğ., 2013). Tüm bu özelliklerine rağmen Marducas'ın filmde yalana ve hileye başvurmuş olması Makyavelizm eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir.

Kişilik bozuklukları: Marducas'ın kişilik özellikleri incelendiğinde herhangi bir kişilik bozukluğu eğilimi olmadığı göze çarpmaktadır.

3.4.The Producers (Yapımcılar), 1967

Karakter: Leo Bloom

IMDb Puanı: 7,7

Film konusu: Kariyerinin sonlarında olan ve maddi zorluk çeken film yapımcısının mali defterlerini kontrol etmek için muhasebeci Bloom ofisine gelmektedir. Bloom yaptığı kontrol sonucunda hesaplarda açık tespit etmiştir. Film yapımcısı Bloom'dan açığı kapatmak için yardım istemektedir. Bloom başarısızlığı kesin olan bir oyun hazırlayıp yatırımcılardan yüksek miktarda para toplayarak, miktarın fazlasını yapımcının kazanabileceğini öne sürmektedir. Bunu sadece fikir olarak söylese de, yapımcı Bloom'u

¹ Fevri davranışları ifade etmektedir.

² Marducas gerçek olmadığı halde uçuş korkusu olduğunu söyleyip uçaktan kendisini zorla indirmesine karşın filmin ilerleyen sahnelerinde kaçabilmek için uçak kullanmıştır.

ikna etmeyi başarmıştır. Kötü bir oyun için gereken her şeyi yapıp oyunu sahnelemeyi başarmışlardır. Ancak ikinci perdenin izleyiciler tarafından beğenilmesiyle yaptıkları plan gerçekleşmemiştir. Hileleri ortaya çıkmıştır ve hapis cezası almışlardır.

The Producers filminde Gene Wilder tarafından canlandırılan Leo Bloom karakteri birinci bölümde bahsedilmiş olan farklı kişilik tipleri açısından incelenmiştir. İlgili Muhasebeci karakterinin kişilik özellikleri sergilediği tavır ve davranışlardan yola çıkılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları aşağıda ilgili başlıklar altında gösterilmiştir.

Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Bloom kolay ikna olan, uyumlu bir karakterdir. Az konuşması ve sosyal ilişkilerinin zayıf olması karakterin içe dönük olduğunu göstermektedir. Bunun yanında Bloom aniden sevinip üzülebilen bir yapıdadır. Duygularının değişkenlik göstermesi nevroitik olduğuna işaret etmektedir (Burger, 2006).

A ve B tipi kişilik özellikleri: Bloom'un son derece sakin, sessiz, kendi halinde, rekabetçi olmayan bir yapısının olduğu göze çarpmaktadır. Bu özellikler de Bloom'un A ve B tipi Kişilik Tipolojisine göre (Friedman ve Rosenman, 1974), B tipi kişiliğe daha yakın olduğunu göstermektedir.

Karanlık kişilik özellikleri: Bloom karakteri bu filmde esasında son derece iyi, duyarlı, merhametli bir insandır. Kendini beğenmişlik düzeyi oldukça düşüktür. Buna bağlı olarak başkalarını hor görme, küçümseme ve kendi amaçları doğrultusunda kullanma eğilimleri de son derece düşüktür. Bloom'un insan ilişkilerinde empati düzeyi yüksek, başkalarını kontrol etme ve otorite kurma eğilimi ise oldukça düşüktür. Tüm bu özellikler Bloom karakterinin herhangi bir karanlık kişilik özelliği sergilemediği (Karanlık kişilik özellikleri için bkz., Furnham, Richards, ve Paulhus, 2013) ve büyük ölçüde evrensel değerlerle³ (örn., yalana, hileye, hırsızlığı başvurmamak, kendini aşırı derecede beğenmemek gibi) uyumlu bir birey olduğu gözlemlenmektedir.

Kişilik bozuklukları: Bloom'un genel olarak evrensel değerlerle uyumlu bir kişiliği olsa da bir takım hususlarda normalden sapan düzeyde psikopatolojik⁴ eğilimlerinin olduğu görülmektedir. Örneğin; Bloom aşırı derecede utangaç, çekingen ve kolay kolay herkesle

³ Bloom esasında son derece iyi bir insan olmasına rağmen filmde yine iyilik yapmak için hileye başvurmuştur. Dolayısı ile niyet kişisel çıkarların öncelenmesi olmadığı için, Bloom'un evrensel değerleri ihlal ettiğini söylemek mümkün değildir.

⁴ Anormal Psikolojiyi ifade etmektedir.

samimi olamayan biridir. Bloom'un samimi ilişkiler kurabildiği kişiler ise kendisine çok yakın ve büyük oranda güvendiğinden emin olduğu bireylerdir. Tüm bu özellikler DSM-V'te C kümesi kişilik bozukluğuna giren, çekingen kişilik bozukluğu belirtilerinden bazılarıdır (APB, 2013). Ancak Bloom'un bu davranışsal eğilimleri, kendisinde kişilik bozukluğu olduğu anlamına gelmemektedir. Sadece Bloom'un ön plana çıkan özellikleri çekingen kişilik bozukluğu ile belli ölçüde uyuşmaktadır. Çekingen kişilik bozukluğunun toplumda görülme sıklığının % 0.5-1 civarında olduğu (APB, 2013) hesaba katılırsa Bloom'un ortalamanın üzerinde bir çekingenlik eğilimine sahip olduğunu iddia etmek mümkündür. Bunun dışında yanında sürekli olarak taşıdığı mendili olmadan rahatlayamaması bir takıntı olarak değerlendirilebilir. Bu da karakterin Obsessif-Kompulsif kişilik bozukluğu eğilimi olduğunu göstermektedir.

3.5. The Shawshank Redemption (Eseratin Bedeli), 1994

Karakter: Andy Dufresne

IMDb Puanı: 9,3

Film Konusu: Andy karısını ve karısının sevgilisini öldürmek suçundan yargılanır. Ancak kendisi suçsuzdur. Cinayetin meydana geldiği gece silahını alıp karısını ve sevgilisini öldürmek için evlerine gider fakat sakinleşmeyi başarır ve vazgeçer. Ancak mahkeme tarafından ömür boyu hapse mahkûm edilir. Hapishanede işkence, tecavüz ve dayığa maruz kalsa da hep iyimser ve hayata bağlı kalmayı başarmıştır. Hapishaneyi yaşanabilir bir yer haline getirmek için yılmadan çabalamıştır. Hapishane müdürü ile çalışıp mali işleri o yürütmüştür. Müdürün aldığı rüşvetleri müdürden gizli şekilde takma bir isimle deftere işlemiştir. Tüm bunları yaparken her şeyi kafasında planlamıştır. Odasından bir insanın geçeceği büyüklükte bir tünel kazıp hapishaneden kaçmayı başarmıştır. Yanına hapishanede tuttuğu muhasebe defterini alıp o takma isimle tüm paraları çekip ömür boyu kendisine yetecek paraya da sahip olmuştur.

The Shawshank Redemption filminde Tim Robbins tarafından canlandırılan Andy Dufresne karakteri birinci bölümde bahsedilmiş olan farklı kişilik tipleri açısından incelenmiştir. İlgili Muhasebeci karakterinin kişilik özellikleri sergilediği tavır ve davranışlardan yola çıkılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları aşağıda ilgili başlıklar altında gösterilmiştir.

Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Andy hapishaneye girdiği günden itibaren oraya hızlıca uyum sağlamıştır. Hiçbir durumda duygusal iniş çıkışlar yaşamamış her zaman sakinliğini korumayı başarmıştır. Tüm bunlardan yola çıkarak Andy'nin içine kapanık, uyumlu, duygusal açıdan dengeli biri olduğu söylenebilmektedir.

A ve B tipi kişilik: Andy'nin sessiz sakin ve kolay öfkelenmeyen yapısı (Jenkins, 1998). B tipi kişiliğe yakın bir profil sergilediğini göstermektedir.

Karanlık kişilik özellikleri: Andy karakteri incelendiğinde karanlık kişilik bağlamında ortalamadan sapan bir davranışsal eğiliminin olmadığı söylenebilir.

Kişilik bozuklukları: Andy'nin ön planla çıkan en belirgin özelliği liderlik ruhuna sahip olması, başkalarını etkileme yeteneğinin gelişimi, zeki ve yaratıcı olmasıdır. Özellikle liderlik eğilimi ve başkaları üzerinde iyi izlenim (kısa sürede) (Raskin ve Terry, 1988) oluşturması ilk bakışta narsisizm ile örtüşen bir özellik gibi görünse de esasen Andy narsist değildir. Hatta narsisizm eğilimi de düşüktür.

3.6. Schindler's List (Shindler'in Listesi), 1993

Karakter: Itzhak Stern

IMDb Puanı: 8,9

Film Konusu: Oscar Schindler adlı Alman bir iş adamı 2. Dünya Savaşı zamanında Polonya'da bir fabrika kurar. Bu fabrikada yalnızca Yahudi işçileri çalıştırır. Amacı elinden geldiği kadar fazla sayıda Yahudi'nin hayatını kurtarmaktır. Bu fabrikayı kurarken muhasebeci Itzhak Stern'le tanışır ve ondan yardım ister. Fabrikanın kurulmasında gereken her şeyi muhasebeci Itzhak'a yaptırır. Çünkü kendisi mali işlerden pek anlamamaktadır. Hatta fabrikayı kurabilmesi için gerekli yatırımcıyı bulmasını da Itzhak'tan istemektedir. Fabrikada çalışacak işçileri de birlikte seçmektedirler. Shindler, hepsi Yahudilerden oluşan 1100 işçiyi fabrikasında çalıştırarak hayatlarını kurtarmayı başarmıştır. Gerçek bir hayat hikayesinden uyarlanan film Steven Spielberg'in en önemli eserlerinden biridir. Film 1994 yılında 7 dalda Oscar ödülü kazanmıştır.

Filmde Shindler'in hedeflerini yerine getirebilmesi için ona tüm desteği veren muhasebeci Itzhak'tır. Kendi mesleğinin gereğinden çok daha fazlasını yerine getirmesi onun filmdeki rolünü önemli kılmaktadır. Bir sahnede Shindler ve Itzhak arasında geçen diyalogda Shindler babasının hayatta üç şeyin önemli olduğunu söylediğini ve bunların;

iyi bir doktor, bağışlayıcı bir rahip ve akıllı bir muhasebeci olduğunu Itzhak'a söylemiştir. Muhasebeci karakterinin filmdeki önemi bu sözlerle de kanıtlanmaktadır.

Schindler's List filminde Ben Kingsley tarafından canlandırılan Itzhak Stern karakteri birinci bölümde bahsedilmiş olan farklı kişilik tipleri açısından incelenmiştir. İlgili Muhasebeci karakterinin kişilik özellikleri sergilediği tavır ve davranışlardan yola çıkılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları aşağıda ilgili başlıklar altında gösterilmiştir

Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Itzhak'ın kendisinden istenen tüm görevleri eksiksiz yerine getirmesi sorumluluk düzeyi oldukça yüksek bir birey olduğunu göstermektedir. Az konuşan ve büyük tepkiler vermeyen bir karakterdir. Herhangi bir duygusal dengesizlik göstermeyen, içe dönük ve uyumlu bir yapıya sahiptir.

A ve B tipi kişilik: Karakter içine kapanık, sessiz sakin, soğukkanlı yapıya sahiptir (Luthans, 2010). Bunlar bireyde B tipi kişilik eğilimin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Karanlık kişilik özellikleri: Itzhak karakteri son derece iyi niyetli, başkalarını hor görmeyen, alçakgönüllü bir yapıya sahiptir. Filmde Yahudi işçilerin fabrikada çalışabilmesi için sahte belge düzenlemektedir. Ama bu karakterin hileye, yalana yatkınlığı olduğunu değil de kendisinden istenileni yerine getirmek için yaptığı bir görevdir. Bunun da altında yatan sebep fabrikada Yahudi çalıştırıp onların hayatını kurtarabilmek olduğu için burada herhangi bir dolandırıcılık görülmemektedir. Dolayısıyla karakter karanlık kişilik özelliği sergilememektedir. Hatta bu durum merhamet düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu da Itzhak'ın duygusal zekâsının yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Kişilik bozuklukları: Karakter incelendiğinde ortalamadan sapan düzeyde kişilik bozukluğu özelliğine rastlanmamıştır.

3.7. Ghostbusters (Hayalet Avcıları), 1984

Karakter: Louis Tully

IMDb Puanı: 7,8

Film Konusu: Paranormal konularla ilgilenen üç akademisyen arkadaş bir işe yaramadıkları gerekçesiyle Columbia Üniversitesi'nden kovulurlar. Kendi işlerini yapmaya karar veren üç kafadar Ghosbusters adını verdikleri hayalet avcılığı şirketini

kurarlar. Tv reklamları sayesinde adlarını duyurmayı başarırlar. New Yorkluları şehre musallat olmuş hayaletlerden kurtarmaya başlarlar ve birden şehrin aranılan isimleri olurlar. Bir gün genç ve yalnız bir kadın olan Dana Barrett tarafından kiralanırlar. Dana'nın komşusu muhasebeci Lous Tully'dir. Lous çok heyecanlı ve tuhaf bir karakterdir. Bir akşam mükellefleri için evinde parti düzenler. Her şeyin fiyatından ve maliyetinden bahsettiği sıkıcı bu parti esnasında evine garip bir yaratık girer. Ghosbusters ekibi bu yaratıkların Dana'ya ait olan evden girdiğini farkettilğinde işler kontrolden çıkar. Film 1984 yılı için o zamana kadar yapılmış en pahalı komedi filmi olup vizyona girdiği tarihten itibaren çok fazla sevilmiş unutulmaz filmlerden biri olmayı başarmıştır.

The Ghostbusters filminde Rick Moranis tarafından canlandırılan Louis Tully karakteri birinci bölümde bahsedilmiş olan farklı kişilik tipleri açısından incelenmiştir. İlgili Muhasebeci karakterinin kişilik özellikleri sergilediği tavır ve davranışlardan yola çıkılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları aşağıda ilgili başlıklar altında gösterilmiştir.

Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Louis beş faktör kişilik özellikleri bağlamında ele alındığında en belirgin özelliğinin dışadönüklük olduğu gözlemlenmektedir. Çünkü iletişim kurmayı, konuşmayı seven bir karakterdir. Bunun haricinde sorumluluklarının yüksek düzeyde bilincinde ve işine önem veren biridir. Bu bakımdan Louis'in beş faktör kişilik özellikleri bağlamında ön plana çıkan iki temel özelliğinin dışadönüklük ve sorumluluk olduğu söylenebilir. Louis karakteri biraz fazla konuşan, heyecanlı bir karakterdir. Filmde sürekli evinin kapısını kapatıp anahtarı içerde unutması unutkan bir yapısı olduğunu göstermektedir. Hızlı bir şekilde mutlu olup üzülen bir yapısı olması duygusal iniş çıkışlarının olduğunu göstermektedir. Beş faktör kişilik özelliklerinin diğer üç bileşeni (uyumluluk, nevroitiklik, deneyime açıklık) açısından Louis'in öne çıkan belirgin bir özelliği gözlemlenmemiştir.

A ve B tipi kişilik: Louis karakterinin heyecanlı ve sabırsız bir yapısı vardır. A ve B tipi kişilik tipolojisi kapsamında Louis'in özellikleri incelendiğinde A tipi kişiliğe (işe aşırı önem veren rekabetçi, hızlı hareket eden, başarı odaklı... gibi) (Rayburn ve Rayburn, 1996) sahip bir birey olduğu gözlemlenmiştir.

Karanlık Kişilik Özellikleri: Karanlık kişilik özellikleri bağlamında incelendiğinde Louis'in ön plana çıkan (ya da ortalamadan daha az ya da fazla olduğu gözlemlenen) herhangi bir davranışsal eğilimine rastlanmamıştır.

Kişilik Bozuklukları: Louis karakterinin ortalamadan sapan düzeyde bir kişilik bozukluğu eğilimine rastlanmamıştır.

3.8. Dead Man (Ölü Adam), 1995

Karakter: William Blake

IMDb Puanı: 7,7

Film Konusu: William Blake bir muhasebe bürosunda çalışmak için aldığı teklif üzerine ıssız bir kasaba olan Machine'e gider. Ailesini kaybeden ve son parasını da bu yolculuk için harcayan muhasebeci Blake büyük bir hayal kırıklığı yaşar. İş görüşmesi için gittiği şirkette yerine başka muhasebeci alınmıştır. Şirketin sahibi ve aynı zamanda kasabanın patronu denilebilecek John Dickinson'la görüşen Blake şirketten kötü bir şekilde kovulur. Son parasıyla aldığı içkiyi içerken Russell adında bir kadınla tanışır ve kadının evine gider. Gece eve aniden gelen Russell'in eski sevgilisi aynı zamanda iş görüşmesine gittiği şirketin sahibi John Dickinson'un oğlu Charlie'dir. İkisini birlikte gören Charlie onları vurur. Vurulan Blake de ona karşı ateş eder ve Charlie orada ölür. Blake kurtulmuştur. Ancak durumu öğrenen Dickinson her yerde Blake'i aramaktadır ve bulana ödül verecektir. Yaralı bir şekilde kaçmaya çalışan Blake tuhaf bir Hintliyle tanışır ve adı Hiçkimse'dir. Birlikte çıkacakları yolculuk Blake'i sıradışı bir şekilde değiştirmiştir.

Dead Man filminde Johnny Depp tarafından canlandırılan William Blake karakteri birinci bölümde bahsedilmiş olan farklı kişilik tipleri açısından incelenmiştir. İlgili Muhasebeci karakterinin kişilik özellikleri sergilediği tavır ve davranışlardan yola çıkılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları aşağıda ilgili başlıklar altında gösterilmiştir

Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Karakter BFKÖ kapsamında ele alındığında, karakterin uyumlu, içine kapanık, sorumluluk düzeyi yüksek ve duygusal açıdan dengeli biri olduğu görülmektedir. Karakter son derece utangaç bir yapıya sahiptir. Çok az konuşması ve duygularını belli etmemesi karakterin içe dönük olduğunu göstermektedir.

A ve B Tipi Kişilik: A ve B tipi kişilik özellikleri bağlamında incelendiğinde William'ın sessiz sakin soğukkanlı bir yapıda olması B tipi kişilik eğiliminin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Karanlık Kişilik Özellikleri: Karanlık kişilik özellikleri bağlamında ise esasen olumsuz bir yanı yoktur. Ancak William filmde cinayet işlemiştir. Cinayetin sebebi ise tamamen nefsi müdafadır. Ayrıca William cinayetten sonra pişmanlık duymuştur. Bu tarz bir eylemden sonra pişmanlık duyulması kişide psikopati eğiliminin olmadığına işaret etmektedir (Paulhus ve Williams, 2002).

Kişilik Bozuklukları: William karakteri duygularını belli edemeyen ve fazla içine kapanık bir sinema karakteridir. Bu özellikler de karakterde çekingen kişilik bozukluğu eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir.

3.9. D.O.A.

Karakter: Frank Bigelow

IMDb Puanı: 7,3

Film Konusu: Muhasebeci Bigelow San Francisco'da bir haftalık tatil yapmaya karar verir. Sekreteri ve aynı zamanda kız arkadaşı olan Paula'nın tüm ısrarlarına rağmen seyahate yalnız çıkar. Kaldığı otelde karşı odasında yapılan bir partiye davet edilir. Daha önce tanımadığı insanlardan oluşan bu grupla hemen kaynaşır ve eğlenceye bir gece klübünde devam ederler. Ertesi sabah uyandığında kendisini hiç iyi hissetmeyen Bigelow hemen doktora gider. Doktor panzehiri olmayan bir zehirle zehirlendiğini ve birkaç gün ömrü olduğunu söyler. Doktorun söylediklerine inanmayıp başka bir doktorun da aynı tanıyı koymasıyla durumun ciddiyetinin farkına varır.

Bigelow yaklaşan ölümünün ardındaki olayları çözmek için araştırma yapmaya başlar. Sekreteri Paula'dan gelen bir telefonda Bigelow'la birkaç gündür temas kurmak isteyen Philips adında bir adamın aniden öldüğünü öğrenir. Bu durumla bir bağlantısının olduğunu düşünüp Philips'in Los Angeles'taki şirketine gider. Şirketin denetçisi Philips'in intihar ettiğini söyler. Bigelow Philips'in eşi ve kardeşiyle görüşmeye gider. Eşi, Philips'in aylar önce çaldığı iridyumun satış faturasının ortaya çıkması yüzünden utanç duyup intihar ettiğini söyler. Bu faturayı notere aktaran kişi de Bigelow'dur. Daha sonra gizli bir görüşmeyle Philips'in kardeşinden tüm gerçekleri öğrenir.

Philips eşi tarafından şirketin denetçisiyle aldatıldığını öğrendikten sonra denetçi Halliday onu öldürür. Ölümüne intihar süsü vererek intiharın sebebinin de çalıntı iridyumun faturasının ortaya çıkmasını gösteren bir plan hazırlarlar. Philips masumdur ve Halliday bu satış faturası hakkında bilgisi olan herkesi öldürmüştür. Dolayısıyla Bigelow da bu yüzden zehirlenmiştir. Bigelow Halliday'ı öldürür. Mahkemede ifade verir ve orada hayatı son bulur.

D.O.A. filminde Edmond O'Brien tarafından canlandırılan Frank Bigelow karakteri birinci bölümde bahsedilmiş olan farklı kişilik tipleri açısından incelenmiştir. İlgili Muhasebeci karakterinin kişilik özellikleri sergilediği tavır ve davranışlardan yola çıkılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları aşağıda ilgili başlıklar altında gösterilmiştir

Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Bigelow karakteri çabuk sosyalleşebilen ve uyumlu bir karakter olduğu için dışadönük bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

A ve B Tipi Kişilik: Karakter film boyunca bir amaç için uğraşmaktadır. Öleceğini bildiği halde kalan zamanını buna sebep olan olay ve kişiyi bulmakla geçirmektedir. Bu yolda asla pes etmeyen yapısı karakterin A tipi kişilik özelliği sergilediğini göstermektedir.

Karanlık Kişilik Özellikleri: Filmde kendisini öldürmek isteyen kişinin kim olduğunu bulmak için uğraşması ve sonunda o kişiyi bulup intikam için onu öldürmesi karakterin Makyavelizm eğiliminin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Kişilik Bozuklukları: Bu kapsamda bakıldığında Bigelow karakterinin öne çıkan bir kişilik bozukluğuna rastlanmamıştır.

3.10. Moonstruck (Ay Çarpması), 1987

Karakter: Loretta Castorini

IMDb Puanı: 7,1

Film Konusu: Filmin muhasebeci karakteri olan Loretta eşini yıllar önce bir trafik kazası sonucu kaybetmiştir. 30'lu yaşlarının sonunda New York'ta yaşayan ve bir şirkette muhasebeci olarak çalışan Loretta evlenmeye karar verir. İlk evliliğinde ona uğursuzluk getirdiğini düşündüğü şeyleri bu sefer yapmamayı düşünmektedir. Nişanlısı beklentilerini karşılamamış ve Loretta bu yüzden umutsuzluğa kapılmıştır. Nişanlısının erkek kardeşine aşık olur ve işler karmaşık bir hal alır.

Moonstruck filminde Cher tarafından canlandırılan Loretta Castorini karakteri birinci bölümde bahsedilmiş olan farklı kişilik tipleri açısından incelenmiştir. İlgili Muhasebeci karakterinin kişilik özellikleri sergilediği tavır ve davranışlardan yola çıkılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları aşağıda ilgili başlıklar altında gösterilmiştir.

Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Loretta karakteri duygusal bir yapıya sahiptir. Sessiz sakin gibi görünse de aslında baskıcı bir karakterdir. Baskıcı yapısı liderlik yönünün güçlü olduğuna işaret etmektedir. Mantığıyla değil duyguları ile hareket eden bir karakterdir. Aslında bu duygusallık karakterin kadın olmasının da bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

A ve B Tipi Kişilik: Amaçlarını gerçekleştirebilmek için çaba gösteren hırslı bir yapısının olması bu sinema karakterinin A Tipi kişilik özelliği sergilediğine işaret etmektedir.

Karanlık Kişilik Özellikleri: Loretta karakteri kendi isteklerini karşı taraftan daha fazla önemseyen bir yapıdadır. Liderlik ruhu oldukça ön planda olan bir karakterdir. Evleneceği adamın kardeşine aşık olması ve bunun doğuracağı sonuçları umursamadan onunla olması düşük de olsa Narsisizm eğilimi olduğuna işaret etmektedir.

Kişilik Bozuklukları: Loretta karakterinin ön planda kendisini tutması ve başkalarını fazla umursamayan yapısı Narsistik kişilik bozukluğu eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir.

3.11. FARGO, 1996

Karakter: Jerry Lundegaard

IMDb Puanı: 8,1

Film Konusu: Fargo filmi gerçek bir hikayeyi anlatan ve geniş bir kitle tarafından beğeniyle izlenen bir filmidir. Konusu, bir araç satış firmasında muhasebecilik yapan Jerry karakterinin fazlasıyla borcu vardır. Borçlarını ödeyebilmek için eşinin son derece zengin olan babasıyla görüşerek kendisinin yatırımcı olması için bir iş teklifi yapmıştır. Ancak kayınpederi Jerry 'e güvenmediği için bu iş teklifinin kazançlı olmayacağını söyleyerek teklifini reddetmiştir. Bunun üzerine Jerry hain bir plan yaparak karısını kaçırmayı için adam tutar ve bu adamların isteyeceği fidyeyi kayınpederinin ödeyeceğini düşünerek

parayı elde etmeyi planlar. Adamlar planladığı gibi karısını kaçırmıştır ancak bundan sonrası hiç de planladığı gibi gitmemiştir. Kayınpederi parayı hazırlar ancak Jerry'nin götürmesine izin vermeyip kendisi götürür. Fidyeyi almak için gelen adam kayınpederini öldürüp parayı alıp kaçar. Arkalarında delil bırakmamak için bir sürü cinayet işleyen fidyeciler Jerry'nin eşini de öldürür. İşler iyice sarpa sarmıştır ve polis son olarak Jerry'yi yakalayıp tutuklamıştır.

Fargo filminde William H. Macy tarafından canlandırılan Jerry Lundegaard karakteri birinci bölümde bahsedilmiş olan farklı kişilik tipleri açısından incelenmiştir. İlgili muhasebeci karakterinin kişilik özellikleri sergilediği tavır ve davranışlardan yola çıkılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları aşağıda ilgili başlıklar altında gösterilmiştir.

Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Jerry karakteri duygusal iniş çıkışları olan nevrotiklik eğilimi yüksek bir karakterdir. Başkalarını ikna etmeye çalışan konuşkan ve dışadönük bir yapıdadır. Yalnızca kendi amaçları için uğraşan başkalarını pek önemsemeyen uyumsuz bir sinema karakteridir.

A ve B Tipi Kişilik: Jerry heyecanlı ve sabırsız davranışlar sergilemektedir. Bunun nedeni filmde yaptığı planın işlememesinden korktuğu için olsa da genel anlamda tezcanlıdır. Önceliği kendisi olan benmerkezci bir yapıdadır. Bu özellikler sinema karakteri Jerry'nin A tipi kişilik eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir.

Karanlık Kişilik Özellikleri: Jerry karakterinin yaptığı planda eşinin kaçırılmasına sebep olması yalnızca kendisini düşünen bencil bir karakter olduğunu göstermektedir. Başkalarını önemsemeyen yalnızca kendisini düşünen yapısı Narsisizm eğiliminin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Jerry karakteri kendisinin tuttuğu fidyecilere ödeme yapabilmek için çalıştığı araç satım firmasından bir aracı kaçırmak onlara vermiştir. Bunun tamamen yasa dışı olduğunu bildiği halde çok rahat bir şekilde yapmıştır. Bunun yanında para uğruna yaptığı bu plan ve planın doğurduğu kötü sonuçlar da bu sinema karakterinin Makyavelizm eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir. Çünkü sonuçlarını hiç düşünmeden yalnızca kendi amacını gerçekleştirmeyi planlamıştır.

Kişilik Bozuklukları: Kişilik bozukluğu kapsamında bakıldığında Jerry karakterinin yalnızca kendisini düşünmesi dolayısıyla da başkalarını hiçe sayması Narsistik kişilik bozukluğu eğiliminin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

3.12. A Simple Plan (Basit Bir Plan), 1998

Karakter: Hank

IMDb Puanı: 7,5

Film Konusu: Hank karakteri küçük bir kasabada bir fabrikada muhasebeci olarak çalışmaktadır. Kasaba için iyi denebilecek bir işi ve mutlu bir evliliği vardır. Bir gün tuhaf kardeşi Jacob arkadaşı Lou ile birlikte sürpriz yaparak Hank'in evine gelir. Birbirinden çok farklı olan bu üçlü birlikte avlanmaya giderler. Karla kaplı ormanlık alanda tesadüfen bir uçak enkazı görürler ve bu enkazın içinde bir çanta bulurlar. Çantanın içinde çok büyük bir para vardır. Hank polisi aramaları gerektiğini söyler ancak diğer ikili polisi aramaması için Hank'i bir şekilde ikna etmeyi başarmıştır. Hank parayı eve götürüp bir süre saklamayı eğer kimse paranın peşine düşmezse ancak o zaman bölüşüp harcayacakları şartıyla diğerlerini ikna eder. Ertesi gün eşi paranın bir kısmını oraya geri götürüp bulunduğu şüphe çekmemesi için Hank'i ikna eder. Hank kardeşi Jacob'u alıp onun gözcülük yapmasını ister ve paranın bir kısmını gizlice uçağa geri koyar. O sırada oradan geçen bir vatandaşı Jacob yakalanmaktan korktuğu için yaralar. Ancak yaralı adam ayıldığında Hank'e polisi aramasını söylemesi üzerine Hank kardeşinin başı belaya girmesin diye adamı öldürür. Hank bu duruma kaza süsü vermeyi planlar ve öyle de olur. Sonrasında üçüncü ortakları olan Lou parayı ısrarla almak istemektedir ve aralarında çıkan tartışmada Lou Hank'e silah çekmiştir. Jacob kardeşini öldürmesinden korktuğu için Lou'yu öldürmüştür. İkisinin de işledikleri cinayetler aslında birbirlerini kurtarmak için de olsa para yüzünden başlarına bir sürü kötü olay gelmiştir. Paranın peşine düşen bir adam FBI ajanı gibi polisle işbirliği yaparak bu parayı bulmaya çalışmaktadır. Adam aslında FBI ajanı değildir ve Hank bu durumu fark eder. Bunun üzerine görgü tanığı olarak Hank ve Jacob da ormanda parayı aramaya gider. Sahte ajan polisi vurur ve Hank'e uçak enkazındaki parayı getirmesini söyler. Hank parayı getirir ancak sahte ajan paranın eksik olduğunu fark eder. O sırada Hank'i öldürmek ister ve Hank önce davranıp onu vurur.

Kardeşi Jacob kendisini öldürmesini Hank'ten ister. Tüm bu olanlardan sonra yaşamak istemediğini ama Hank'in yaşamak için bir sebebi olduğunu ailesi olduğunu söyleyerek onu ikna eder ve Hank kardeşi Jacob'u öldürür. Bu olaydan da yakalanmadan kurtulan Hank bu paranın uyuşturucu satıcısının olduğunu ve polisin bu paraların bir kısmının seri numaralarını aldığını öğrendikten sonra bütün paraları yakar. Para yüzünden çok sayıda cinayet işlenmiş ve sonunda da paraların hiçbirine dokunamamıştır.

A Simple Plan filminde Bill Paxton tarafından canlandırılan Hank karakteri birinci bölümde bahsedilmiş olan farklı kişilik tipleri açısından incelenmiştir. İlgili muhasebeci karakterinin kişilik özellikleri sergilediği tavır ve davranışlardan yola çıkılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları aşağıda ilgili başlıklar altında gösterilmiştir.

Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Hank karakteri fazla sosyal olmayan içe dönük bir karakterdir. Duygusal iniş çıkışları olmayan dengeli bir yapıdadır. Sorumluluk yönü gelişmiş işini önemseyen çalışkan bir karakterdir. Ailesiyle ve çevresiyle iyi anlaşan uyumlu bir yapıdadır.

A ve B Tipi Kişilik: Hank karakterinin genel olarak sessiz sakin bir yapıda olması heyecanlı ve gergin olmayan soğukkanlı yapısı B tipi kişilik eğiliminin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Karanlık Kişilik Özellikleri: Hank karakterinin filmde bulduğu para yüzünden başına gelmeyen kalmamıştır. Aslında son derece sıradan ve mutlu bir hayatı olan Hank bir sürü suç işlemiştir. Ancak hepsini mecbur olduğu için yapmış ve pişmanlık duymuştur. Cinayet işlemiş olsa da aslında bunu planlı ve umursamaz şekilde yapmamıştır. Tamamen işlerin karmaşık bir hal almasıyla birlikte çaresizce yapmıştır. Bu nedenle cinayet işlemesi Psikopati eğiliminin yüksek olduğuna işaret etse de sinema karakteri Hank'in psikopat olduğunu söylemek doğru olmamaktadır.

Kişilik Bozukluğu: Bu kapsamda Hank karakterinin öne çıkan bir kişilik bozukluğu eğilimine rastlanmamıştır.

3.13. Shallow Grave (Mezarını Derin Kaz),1994

Karakter: David Stephens

IMDb Puanı: 7,3

Film Konusu: Filmde üç ev arkadaşı evlerine dördüncü kişiyi almak istemektedirler. Bu ev arkadaşlarından biri muhasebeci olan David'tir. Evlerine aldıkları dördüncü kişi uzun bir süre odasından çıkmayınca şüpheye düşmüşlerdir. Odaya girdiklerinde ölü olduğunu fark etmişlerdir. Tam polisi aramak üzereyken odada bir çanta dolusu para bulunca polisi aramaktan vazgeçmişlerdir. Muhasebeci David polisi aramakta ısrarcı olsa da ev arkadaşları onu ikna etmeyi başarmıştır. Cesedi ortadan kaldırmak için bir plan yapmaları gerekmektedir ve cesedi gömme işi David'e kalmıştır. Yapmak istemese de hem cesedi gömmüş hem de daha sonra paranın peşine düşen adamların evlerini basması üzerine onları öldürmüştür. Tüm bu olanlardan sonra üç arkadaş da birbirlerine olan güveni yitirmiş ve herkes parayı tek başına almanın derdine düşmüştür. İşlerin iyice sarpa sarması ve aralarında çıkan kavgada David ölmüştür.

Shallow Grave filminde Christopher Eccleston tarafından canlandırılan David karakteri birinci bölümde bahsedilmiş olan farklı kişilik tipleri açısından incelenmiştir. İlgili muhasebeci karakterinin kişilik özellikleri sergilediği tavır ve davranışlardan yola çıkılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları aşağıda ilgili başlıklar altında gösterilmiştir.

Beş Faktör Kişilik Özellikleri: David karakteri çalıştığı muhasebe ofisinde patronu tarafından başarılı bulunan sorumluluk bilinci yüksek bir karakterdir. Ev arkadaşlarıyla iyi anlaşan uyumlu, duygusal iniş çıkışları bulunmayan sakin bir yapısı vardır. Fazla sosyal olmayan içedönük bir sinema karakteridir.

A ve B Tipi Kişilik: David karakterinin sessiz sakin ve rekabetçi olmayan bir yapısı vardır. İşinde başarılı bir karakterdir ancak işkolik denebilecek düzeyde değildir. Buna bağlı olarak sinema karakteri David'in B tipi kişilik eğilimi daha yüksektir.

Karanlık Kişilik Özellikleri: David başlarına gelen olağanüstü durumdan önce son derece sakin, işinde başarılı iyi bir karakterdi. Ancak evlerine yeni aldıkları adamın ölmesi ve geride bıraktığı parayı polise söylemeleri gerektiğini düşünse de ev arkadaşları tarafından ikna edilmiştir. Bu olaydan sonra ölen adamı gizli bir şekilde gömme işlemi ona kalmıştır. Daha sonra paranın peşine düşen adamlar evlerini bastığında onları da öldürmüştür. Mecbur kaldığı için de olsa neticede cinayet işlemesi David'in psikopati eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir.

Bunun yanında baştan itibaren parayı alabilmek için işlediği suçlardan pişman olmaması ve sonuna kadar planından vazgeçmemesi Makyavelizm eğiliminin de yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Kişilik Bozuklukları: David'in filmde yaşadıkları olağanüstü durumdan sonra yalnızca kendisini önemsemesi ve bencil tavırları (parayı tek başına almayı planlayıp arkadaşlarını hiçe sayması) bu sinema karakterinin Narsistik kişilik bozukluğu eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir.

3.14. HITCH (Aşk Doktoru),2005

Karakter: Albert

IMDb Puanı: 6,6

Film Konusu: Ünlü bir sanatçı olan Allegra'nın muhasebeciliğini yapan Albert Allegra'ye aşiktir. Bunun imkansız bir aşk olduğunu bilse de şansını denemek istemektedir. Aşk doktoru olarak anılan Hitch ile görüşme ayarlamıştır. Hitch utangaç ve heyecanlı biri olan Albert'e Allegra'yı tavlatabilmesi için taktikler vermiştir. Taktikleri uygulamakta bocalasa da amacına ulaşmıştır ve hayranı olduğu sanatçı Allegra ile evlenmiştir.

Hitch filminde Kevin James tarafından canlandırılan Albert karakteri birinci bölümde bahsedilmiş olan farklı kişilik tipleri açısından incelenmiştir. İlgili muhasebeci karakterinin kişilik özellikleri sergilediği tavır ve davranışlardan yola çıkılarak kategorize edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları aşağıda ilgili başlıklar altında gösterilmiştir.

Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Albert karakterinin filmde muhasebe danışmanlığını yaptığı kişiye karşı sorumluluk bilinci oldukça yüksektir. Fazla heyecanlı bir yapısı vardır ve oldukça sakardır. Duygu durumu durağan değil inişli çıkışlıdır. Bu nedenle nevroitiklik eğilimi yüksektir. Sosyalleşmede güçlük yaşamayan dışa dönük bir sinema karakteridir.

A ve B Tipi Kişilik: Albert karakterinin heyecanlı ve sabırsız bir yapısı vardır. Filmdeki amacı aşık olduğu kadını tavlama da olsa amacından bir an olsun vazgeçmeden azimle çaba göstermiştir. Başarı odaklı ve tezcanlı yapısı karakterde A tipi kişilik eğiliminin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Karanlık Kişilik Özellikleri: Albert karakterinin filmde sergilediği davranışlara bakıldığında karakterin karanlık kişilik özelliklerinden herhangi birini taşımadığı sonucuna varılmıştır.

Kişilik Bozuklukları: Karakterde herhangi bir kişilik bozukluğu eğilimine rastlanmamıştır.

SONUÇ

Hollywood filmleri arasında muhasebeci karakterinin yer aldığı film sayısı oldukça fazladır (örn., Simple Plan, The Accountant, Fargo, The Producers, Shallow Grave, Midnight Run, Moonstruck, Hitch vs.). Tüm filmlerin incelenmesi hem zaman kısıtı sebebiyle mümkün olamadığı için aralarından 14 film incelenebilmiştir. Bu da filmlerden daha kapsamlı sonuçlar çıkarılabilesini engellemektedir. İncelenen filmlerde karakterlerin davranışlarının ve kişilik özelliklerinin çıkarımının yapılması her ne kadar yaygın olarak kabul edilen bazı kişilik modellerine dayandırılrsa da subjektif yargılara yer verilmektedir. Bu da çalışmanın nitel özellik taşımasından kaynaklanmaktadır. Filmdeki karakterlerin gerçeği yansıttığı savunulsa da bu karakterlerin oluşmasında senaristin muhasebeciye bakış açısını içeren öznel yargıların da olduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir.

Çalışmada ele alınan filmlerdeki karakterler neticede bir senarist tarafından yazılmaktadır. Bütün senaristlerin psikoloji eğitimi almasını beklemek mümkün değildir. Bu nedenle karşılaştığımız bir karakterde normal zamanda birden fazla kişilik bozukluğuna aynı anda rastlanması beklenmese de senaristin hayalgücüne bağlı olarak böyle bir sonuçla karşılaşılabilir. Burada kişilik bozukluğu ya da karanlık kişilik özelliklerinin gerçekte olmayacak kadar fazla olması veya tutarsız olması (örn., narsistik kişilik bozukluğu bulunan bir karakterde aynı zamanda bağımlı kişilik bozukluğuna rastlanması) tamamen senaristin hayalgücüyle ilgili olabilmektedir. Bu da çalışmanın önemli kısıtlarından biridir.

Bu çalışmada Hollywood filmlerine yer verilmesinin önemli sebeplerinden biri çeşitli kaynaklardan ulaşılan bilgilere göre muhasebeci karakteri bulunan Türk filmi sayısının Hollywood filmleri sayısına kıyasla daha az olmasıdır. Buradan hareketle Türkiye’de başrolünde muhasebeci karakteri bulunan film sayısının neden az olduğuna dair bir araştırma yapılabilir. Diğer yandan filmlerde canlandırılan karakterlerin toplumsal açıdan o mesleğe bakış açısını yansıtıp yansıtmadığını sorgulayan bir çalışma yapılabilir. Yalnızca filmlerle değil diğer edebi türlerle de inceleme yapılarak muhasebecilerin kişilik özelliklerine dair araştırma yapılabilir. Bunların haricinde sadece muhasebe mesleğine ilişkin olmayıp diğer meslek grupları için de benzer araştırmalar yapılabilir.

Bu çalışmada muhasebeci karakterleri yaygın olarak kabul edilen kişilik tiplerine göre incelenmiştir. Bunun sonucunda muhasebeci karakterlerinin ağırlıklı olarak hangi kişilik tiplerine daha yakın oldukları, kişilik bozukluğu ve karanlık kişilik özellikleri taşıyıp taşımadıkları değerlendirilmiştir. İncelenen filmlerdeki muhasebeci karakterlerinin kişilik özelliklerini değerlendirdiğimizde ilk olarak birinci filmde yani The Accountant filminde muhasebeci Cristian Wolff, B tipi kişilik özelliği sergilemektedir. Bu karakterden yola çıkarak incelenen 14 filmdeki B tipi kişilik özelliği sergileyen muhasebeci karakteri sayısı 9'dur. Bunlar; Cristian Wolff (The Accountant), Marducas (Midnight Run), Leo Bloom (The Producers), Andy Dufresne (The Shawshank Redemption), Itzhak Stern (Shindler's List), William Blake (Dead Man), Loretta Castorini (Moonstruck), Hank (A Simple Plan) ve David (Shallow Grave) karakterleridir. Buradan hareketle çalışmada muhasebeci karakterleri çoğunlukla B tipi kişilik özelliği sergilemektedir. B tipi kişilik özelliği taşımaları karakterlerin çabuk öfkelenmeyen, sessiz sakin yapıda olmalarının bir sonucudur.

Buradan hareketle muhasebeci karakterlerinin sergilediği kişilik özellikleri neticesinde sorgulanması gereken temel konu; mesleğin gereği olarak mı bu davranışlar sergilenmekte yoksa bu kişilik özelliklerine sahip kişiler mi muhasebe mesleğini tercih etmektedir? Mesleğin bir gereği olarak muhasebeciler genellikle sayılarla ilgilenmektedir. Fazla sosyallik gerektirmeyen bir meslek olması ve işlerin genellikle rutin olması nedeniyle muhasebe mesleğini seçen bireylerin dışa dönük ve uyumsuz olması beklenemez (Özsoy, 2013). İncelenen filmlerde muhasebecilik mesleğinin gereği olarak sahip olunması gereken özelliklerin karakterlere yüklediği iddia edilebilir.

İncelenen 14 filmdeki diğer karakterler A tipi kişilik özelliği sergilemektedir. Bunlar; Oscar Wallace (The Untouchables), Louis Tully (Ghostbusters), Frank Bigelow (D.O.A), Jerry (Fargo) ve Albert (Hitch) karakterleridir. A tipi kişilik özelliği sergilemeleri karakterlerin çoğunlukla heyecanlı, aceleci ve son derece başarı odaklı olmalarının bir sonucudur.

Çalışmada narsisizm, psikopati, Makyavelizm gibi karanlık kişilik eğilimi olan bazı karakterler bulunmaktadır. Bunlardan ilki Narsisizm ve Psikopati eğilimi bulunan Cristian Wolff (The Accountant) karakteridir. Marducas (Midnight Run) ve Bigelow (D.O.A) karakterlerinde Makyavelizm eğilimine rastlanmıştır. Loretta (Moonstruck)

karakterinde Narsisizm eğilimine rastlanmıştır. Jerry (Fargo) karakterinde hem Narsisizm hem de Makyavelizm eğilimi ön plana çıkmaktadır. Son olarak David (Shallow Grave) karakterinde Psikopati ve Makyavelizm eğilimi ön plana çıkmaktadır. Bu karakterler dışında karanlık kişilik eğilimi olan başka karakterlere rastlanmamıştır. Bunun yanında bazı muhasebeci karakterlerinde ise kişilik bozukluğu eğilimlerinin yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Bunlar; Obsessif-kompulsif kişilik bozukluğu eğilimi olan karakterler Cristian Wolff (The Accountant) ve Leo Bloom (Producers), çekingen kişilik bozukluğu eğilimi olan Leo Bloom (Producers) ve William (Dad Man) karakterleri, narsistik kişilik bozukluğu eğilimi olan Loretta (Moonstruck), David (Shallow Grave) ve Jerry (Fargo) karakterleridir. Bu karakterler dışında kişilik bozukluğu sergileyen başka karaktere rastlanmamıştır.

İncelenen 14 Hollywood filminde canlandırılan muhasebeci karakterleri farklı özellikler sergilese de kişilik özellikleri sınıflandırıldığında ağırlıklı olarak B tipi kişilik özelliği taşımaktadırlar. Genele bakıldığında karanlık kişilik eğilimi ve kişilik bozukluğu eğilimi olan 6 karakter bulunmaktadır. Burada göz ardı edilmemesi gereken en önemli husus filmin konusudur. Karakterde Makyavelizm ve Psikopati eğilimi olarak karşımıza çıkan davranışlar ağırlıklı olarak filmdeki konunun olağanüstü olması ve filmin bu konu üzerinden devam etmesidir (Örn., yüklü bir para bulunması ve bu para yüzünden yaşanan cinayet ve suçlar). Yani karakterde görülen karanlık kişilik ve kişilik bozuklukları eğiliminin filmin konusuyla ve senaristin hayalgücüyle ilgili olduğunu unutmamak gerekmektedir.

Nitel çalışmalar içerisinde muhasebe alanında yapılan çalışmalara pek rastlanmamaktadır. Bu zamana kadar muhasebecilerin kişilik özellikleri ele alınmamıştır. Filmler toplum üzerinde belli bir algı yaratmaktadır. Bu nedenle filmlerde rol alan muhasebeci karakterleri toplum üzerinde bir muhasebeci figürü oluşmasına neden olabilmektedir. Bu çalışma muhasebe meslek mensuplarının toplum tarafından kendilerine nasıl bakıldığını anlayabilmelerini sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Abisel, N. (1999). *Popüler Sinema ve Türler*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Adanır, O. (2003). *Sinemada Anlam ve Anlatım*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5. Baskı). Washington, DC: Author. Amerikan Psikiyatri Birliği.
- Arslantepe, M. (2012). *Sinema Okuryazarlığı*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- Atayman, V. (1995). *100 Filmde başlangıcından Günümüze Duygu/Aşk Filmleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J., & S. N. Hoeksema (2002). *Psikolojiye Giriş*. Çeviren Yavuz Alogan. 2. Baskı. Arkadaş Yayınevi. Ankara.
- Aytaç, S. (2004). *İnsanı Anlama Çabası*. 2. Baskı. Ezgi Kitapevi. Bursa.
- Babiak, P., & Hare, R. D. (2006). *Snakes in suits: When psychopaths go to work*. New York, NY: Harper Collins.
- Baltaş, Z. & Baltas, A. (2000). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*. 20. Basım. Remzi Kitapevi. İstanbul.
- Başaran, İ. E. (2000). *Örgütlerde Davranış. İnsanın Üretim Gücü*. Feryal Matbaası. Üçüncü Basım. Ankara.
- Batur, Y. (1998). *Bilim Kurgu Sinemasında Şiddet ve İdeoloji*. Ankara: Kitle Yayınları.
- Bazin, A. (1966). *Çağdaş Sinemanın Sorunları*. çev. Nijat Özön. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Buchanan, D. & Huczynski, A. (1997). *Organizational Behaviour. An Introductory Text*. 3. Basım. Prentice Hall International. UK.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (Çeviren; Erguvan Sarıoğlu, İ. D.). Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Christie, R. & Geis, F. (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York: Academic Press.
- Clarke, J. 2002. *Sinema Akımları: Sinema Dünyası Değiştiren Filmler*. Çev. Çağdaş Eylem Babaoğlu. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Cloninger, C. R., & Svrakic, D. M. (2000) "*Personality disorders*. Kaplan & Sadock's. Comprehensive Textbook of Psychiatry. BJ Sadock ve VA Sadock.": 1723-1764.

- Derman, D. (2003). *Jean-Luc Godard'ın Sinemasında Kadının Yeniden Sunumu*. Med.Campus Yayınları.
- Diken, B. & Laustsen, C. (2007). *Filmlerle Sosyoloji*. Metis Yayınları. İstanbul.
- Diken, B. & Laustsen, C. B. (2010). *Filmlerle Sosyoloji*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Dorsay, A. (2004). *Sinema ve Kadın*. İstanbul:Remzi Kitabevi.
- Erdoğan, İ. (1994). *İşletmelerde Davranış*. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. 4. Basım. İstanbul.
- Eroğlu, F. (2010). *Davranış Bilimleri*. Beta Basım ve Yayım Dağıtım Anonim Şirketi.
- Friedman, M. & Rosenman, R.H. (1974). *Type A Behavior and Your Heart*, Knopf, New York, NY.
- Geçtan E. (2004). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. 17. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*, (Çev. C. Güzel), Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Greenberg, J. (1999). *Managing Behavior in Organizations*. 2. Basım. Prentice Hall New Jersey. ABD.
- Griffin, W. & Moorhead, G. (2010). *Organizational Behavior: Managing People and Organizations*. 9. Basım. South-Western. USA.
- Güçhan, G. (1999). *Tür Sineması ve Görüntü İdeolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basım Evi.
- Hellriegel, D., Slocum, J. W. JR., & Woodman, R.W. (1992). *Organizational Behavior*. 6. Basım. West Publication Company. N.Y. ABD.
- Jenkins, J.D. (1998). *Type A/B Behavior Pattern*. Jeanne Mager Stellman. (ed.) 4. Press. Encyclopaedia of Occupational Health and Safety.
- Köroğlu, E., & Bayraktar, S. (2007). *Kişilik Bozuklukları*. HYB yayıncılık. Ankara.
- Luthans, F. (2010). *Organizational Behaviour. An Evidence Based Approach*, Mcgrow Hill. N.Y.
- Masterson, & James, F. (2018). *The Emerging Self: A Developmental, Self, And Object Relatio: A Developmental Self & Object Relations Approach To The Treatment Of The Closet Narcissistic Disorder of the Self*. Routledge.
- Mattelart, A. (2005). *İletişim Dünyasallaşması*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Monaco, J. (2002). *Bir Film Nasıl Okunur?*, (Çev. E. Yılmaz), Oğlak Yayıncılık, İstanbul.

- Nowell, G.- Smith. (2003). *Tarihi Dünya Sinema*, (Çev. A. Fethi), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Özön, N. (2008). *Sinema Sanatına Giriş*, Agora Kitaplığı, İdil Matbaacılık Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Özön, N. (1985). *Sinema: Uygulayımı, Sanatı, Tarihi*. Ankara: Hil Yayın.
- Özsoy, A. (2004). *Türkiye’de 1960’lar Dönemi Aile Melodramlarında kadın ve Erkek İmgesi*. (Edi: Fatma Dolay Küçükkurt, Ahmet Gürata). *Sinemada Anlatı Ve Türler*. Ankara: Vadi Yayınları, 277-300.
- Öztürk O. (2004). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Ankara, Nobel Tıp Kitapevleri.
- Pehlivan, İ. (2000). *İş yaşamında stres*. Pegem Akademi Yayıncılık. Ankara.
- Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçe Sözlük*, Doğan Kitapçılık AŞ., İstanbul.
- Robbins, S. P. & Judge, T. A. (2012). *Örgütsel Davranış*. 14. Basımdan Çeviri., Ed.İnci. Erdem, Nobel Yayıncılık.
- Saltürk, M. (2008). *Yönetim Başarısı ve Kişilik*. 1. Baskı, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- Teksoy, R. (2009). *Sinema Tarihi (Cilt 1)*, Oğlak Yayıncılık, İstanbul.
- Topçu, G. (2004). *Karanlığın Kızları: Korku Sineması ve Kadın*. (Edi: Fatma Dolay Küçükkurt-Ahmet Gürata). *Sinemada Anlatı Ve Türler*. Ankara: Vadi Yayınları, 157-212.
- Zel, U. (2006). *Kişilik ve Liderlik*. 2. Baskı. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

Sürekli Yayınlar

- Altunbaş, Ş., & Gündüz, M. (2018). Türk Sinemasında Eğitim İçerikli Filmlerde Okul Yöneticisi Tasviri. *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, 9(18), 53-76. Ankara.
- Behçetoğulları, P. (1993). Kadının Adı Yok: Erkek Bakışı ve Otorite, *A.Ü.BYYO Yıllık*, 180-192.
- Çelik, H., & Nasir, Ş. (2001). Çin Toplumunda Kadın ve Yimou Sinemasında Kadının Toplumsal Rolü. (Edi:Seçil Büker). *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. Ankara:Gazi Üniversitesi Basımevi. S:10, 10-32.
- Demir, M. (2011). Sinemada işçi sınıfı temsilleri. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, (22), 55-65.
- Demirci, D., Erol, E. ve Zeren, F. (2015). Muhasebecilik Mesleğine Yönelimde Beş Faktör Kişilik Ölçeği: İşletme Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Optimum Journal of Economics and Management Sciences*. 2(1), 25-37.
- Dereboy Ç., Güzel H.Ş., Dereboy İ.F., Okyay P. & Eskin, M. (2014). Personality disorders in a community sample in Turkey: Prevalence, associated risk factors, temperament and character dimensions. *International Journal of Social Psychiatry*, 60 (2), 139–147.
- Dimnik, T. & Felton, S. (2006). Accountant Stereotypes in Movies Distributed in North America in the Twentieth Century. *Accounting, Organizations and Society*, 31, 129-155.
- Durna, U. (2010). A Tipi ve B Tipi Kişilik Yapıları ve Bu Kişilik Yapılarını Etkileyen Faktörlerle İlgili Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19 (1), 275-290.
- Eliasz, A. A. (1995). Characteristic structure of motivation in type a persons. *Polish Psychological Bulletin*, 26 (4), 297-318.
- Furnham, A., Richards, S. C., & Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of personality: A 10-year review. *Social and Personality Compass*, 7, 199-216.
- Gökdeniz, İ. & Merdan, E. (2011). Kişilik ile Kariyer Seçimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*. 3(2). 23-36.
- Gören, Ş. Y., & ŞAHİNOĞLU, S. (2018). Türk Sinemasında Hemşire Olgusunun İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11(3).
- Grover, S. A., et al. (2007). Patient knowledge of coronary risk profile improves the effectiveness of dyslipidemia therapy: the CHECK-UP study: a randomized controlled trial. *Archives of Internal Medicine* 167.21: 2296-2303.

- Güçhan, G. (1993). *Sinema Toplum İlişkisi*, Kurgu Dergisi. Cilt: 12 Sayı:12, s. 51-71.
- Gürkan, H., & Güngör, H. (2016). Pilotluk Mesleğinde Hegemonik Erkekliğin İnşası Ve Krizi Üzerine İnceleme: Top Gun Ve Flight Filmleri. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 5(9), 103-131.
- Harms, P.D., ve Spain, M.S. (2015). Beyond the bright side: Dark personality at work. *Applied Psychology: An International Review*, 64, 15–24.
- Johnson W.B., Clark R.A., Harden S.L., (2000). Mentor relationships in clinical psychology doctoral training: Results of a national survey. *Teaching of psychology*. Nov 1;27(4):262-8.
- Jonason, P. K., & Webster, G. D. (2010). The Dirty Dozen: A concise measure of the Dark Triad. *Psychological Assessment*, 22, 420–432.
- Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2014). Introducing the Short Dark Triad (SD3): A brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21, 28–41.
- Karaçizmeli, A., & Kesken, J. (2017). 1960'lardan 2000'lere Türk Sinemasında Degisen Patron Temsilleri: Tüketim ve Yönetim Göstergeleri Üzerinden Bir Analiz. *Ege Akademik Bakis*, 17(1), 127.
- Kunnanatt, J.T. (2003). Type A Behavior Pattern and Managerial Performance: A Study Among Bank Executivesin India. *International Journal of Manpower*, 24.6, 720-734.
- Meloy Reid, J., & Yakeley, J. (2014). The violent true believer as a “lone wolf”– psychoanalytic perspectives on terrorism. *Behavioral sciences & the law* 32.3: 347-365.
- Mulvey, L. (1993). Görsel Haz ve Anlatı Sineması, Nilgün Abisel (çev), *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication* 25. Kare, 3: 18-24.
- Osmanoğlu, Ö. (2016). *Türk Sinemasında Dış Göç Olgusu: Sosyo-Kültürel Karşılaşmalar, Kimlik Çatışması ve Yabancılaşma*. Marmara İletişim Dergisi Sayı: 25,s. 77-98.
- Özçetin, A., Maraş, A., Ataoğlu, A., İçmeli, C. (2008). Deprem Sonucu Gelişen Travma Sonrası Stres Bozukluğu İle Kişilik Bozuklukları Arasında İlişki. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*.
- Özkan, A. & Hacıhasanoğlu, T. (2012). Muhasebe Meslek Mensuplarının Kişilik Özellikleri ve Etik Karar Verme Davranışları Arasındaki İlişkiler. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*. 5(2), 37-52.
- Özkan, Z. Ç. (2014). *Kültürlerarası Etkileşim Sinemanın Rolü: Ferzan Özpetek ve Fatih Akın Filmlerinden Kültürlerarasılık*, International Journal Of Science Culture and Sport, July 2014: Special Issue 1, s. 340-349.

- Özsoy, E. & Ardiç, K. (2017). Karanlık Üçlü'nün (Narsisizm, Makyavelizm ve Psikopati) İş Tatminine Etkisinin İncelenmesi, *Yönetim ve Ekonomi*, 24(2), 391-406.
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556-563.
- Rayburn, J. M. & Rayburn, L. G. (1996). Relationship Between Machiavellianism and Type A Personality and Ethical-Orientations. *Journal of Business Ethics*, 15, 1209-1219.
- Soysal, A. (2008). Çalışma Yaşamında Kişilik Tipleri: Bir Literatür Taraması. *Çimento İşveren Dergisi*, 4-19.
- Stone, William S., Stephen V. Faraone, Jessica Su, Sarah I. Tarbox, Paul Van Eerdewegh, & Ming T. Tsuang. (2004). Evidence for linkage between regulatory enzymes in glycolysis and schizophrenia in a multiplex sample. *American Journal of Medical Genetics Part B: Neuropsychiatric Genetics* 127, no. 1: 5-10.
- Tezcan, M. (2012). Toplumsal Yaşantımızda Sinema ve Halk Eğitimindeki Rolü, Cilt: 5 Sayı: 3 10.1501/Egifak_0000000387 Yayın Tarihi: 1972.
- Tezcan, Mahmut. (1994). Toplumsal Yaşantımızda Sinema ve Halk Eğitimindeki Rolü. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. c. 5. s. 3: 171-204.
- Topçu, D., Aslıhan, A. vd., Atıf Yılmaz'ın Filmlerinde Kentli Orta Sınıf Kadınların Arkadaşlıkları. (Edi: Mehmet Küçük Kurt). *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. Ankara:Gazi Üniversitesi Basımevi, 41-60.
- Uğurlu, F. (1992). Edebiyat ve Sinema. *Kurgu Dergisi*. s. 11: 135-151.
- Ulusay, N. (2004). Günümüz Türk Sinemasında 'Erkek Filmleri'nin Yükselişi ve Erkeklik Krizi, *Toplum ve Bilim*, 101: 144-162.
- Uluyağcı, C. (2001). Sinemada Erkek İmgesi: *Farklı Sinemalarda Aynı Bakış*, *Kurgu Dergisi*, 18: 29- 39.
- Westen, D., Pavel S., Blagov, K., Harenski, C.K., & Hamann, S., (2006), Neutral bases of motivated reasoning: An fMRI study of emotional constraints on partisan political judgment in the 2004 US presidential election. *Journal of cognitive neuroscience* 18, no. 11: 1947-1958.
- Willebrand, (2004). Mimmie, Gerhard Andersson, and Lisa Ekselius. "Prediction of psychological health after an accidental burn." *Journal of Trauma and Acute Care Surgery* 57, no. 2: 367-374.

Yüksel, N. A. A. (2015). Kültürel Bir Ürün Olarak Türkiye’de Sinema Filmlerinde Okul, Öğretmen ve Öğrenci Temsilleri. *Global Media Journal TR Edition*, 6(11), 1-17.

Diğer Yayınlar

- Ağakay, M. A. (1969). Türkçe Sözlük, *Türk Dil Kurumu Yayınları*, (Sayı: 293).
- Bozkurt, Ü. (2018). *Komediden drama Türk sinemasında dini karakter imgesi/Analysis of the religious character image in the comedian drama Turkish cinema*.Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Coşkun, Ç. (2014). *Türkiye’de Sosyal Değişim: Sinema Filmleri Yoluyla Bir Analiz*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eyüboğlu, N. (1993). *Meslekler, Kişilik Özellikleri Ve Avukat İle Muhasebecilerin Kişilik Özelliklerine İlişkin Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürses, İ. (2007). *Kültürel Ekoloji Olarak Sinema: Avrupa Sineması Üzerine İncelemeler*. Yüksek lisans Tezi, Ege Üniversitesi Radyo-Televizyon-Sinema Anabilim Dalı, İzmir.
- Özsoy, (2013). *A tipi ve B tipi kişilik özellikleri ile iş tatmini arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, D. (2016). *Türk Sineması'nda kara komedi filmlerde kadın temsili: Onur Ünlü filmlerinin çözümlemesi*. Yüksek Lisans Tezi,Selçuk Üniversitesi,2016.
- Saatçi, D. (2010). *Türk sinemasında kadın yönetmenlerin filmlerinde erkek temsili* (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
- Şenyuva, H. Ş. (2007) *Aydın İlinden Alınan Normal Bir Örnekte Kişilik Bozukluklarının Yaygınlık Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Uludağ, İ. (2009). *Sinema ve Reklam İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uluyağcı, C. (1993) *Türk Sinemasında Erkek Söylemi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.
- Ünal, B. (2018). *Amerikan Sinemasında Gazeteci İmajı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. Howard, H.(Yapımcı) & Howard, H.(Yönetmen).(1941). His Girl Friday.
- Yüceer, Y.E. (2018). *Sinema ve Toplumsal Etkileşim Bağlamında Erving Goffman ve Dramaturji*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

ÖZGEÇMİŞ

Şeyda Yıldırım 07.10.1991 yılında Sakarya’da dünyaya gelmiştir. Üniversite Eğitimini Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümünde tamamlamıştır. 2015 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisans Eğitimine Muhasebe ve Finansman bilim dalında başlayan Yıldırım, bu alanda ilerlemeyi planlamaktadır. Öğretim görevliliği hedefleri doğrultusunda kendini geliştirmeyi amaçlamaktadır.